

România literară

ROMÂNIA — 1980

(Paginile 12—13)

În bucuria faptei — certitudinea viitorului

SÎNTEM cu toții încă sub impresia atmosferei sărbătorești cu care am încheiat anul 1979, pășind pe pragul noului an și, prin el, în orizontul deceniului al nouălea al acestui veac încheietor al celui de-al doilea mileniu al erci noastre.

În această unanimă reverberație de cuget și simțire, ne-a unit, mai întâi, mărturia bucuriei cu care, pe calea undelor radio-televizate, în spiritul restatornicirii celor mai frumoase tradiții ale poporului nostru, am participat la manifestarea atitor copii și tineri — șoimi ai patriei, pionieri și utoești — din ziua de 29 decembrie. În fața sediului Comitetului Central, ei au venit să transmită tovarășului Nicolae Ceaușescu, tovarășei Elena Ceaușescu, celorlalți tovarăși din conducerea de partid și de stat entuziaste urări de sănătate și fericire, întru „Mulți ani !” pentru propășirea țării, a tuturor fiilor săi, înfrățiți în bucuria faptei și în certitudinea viitorului. Prin pitorescul ei „Plugușor”, — tinăra generație a dat glas conștiinței în care, urcând pe treptele devenirii civice, vibrează deopotrivă dragostea pentru trecutul nostru bimilenar și, cu atât mai intens, pentru contemporaneitatea revoluționară, pentru anii făuritori de nouă istorie în deplinătatea semnificației cu care această istorie a fost investită sub egida Congresului al IX-lea al Partidului. În urările lor încărcate de cele mai vii sentimente de recunoștință și iubire pentru tovarășul Nicolae Ceaușescu se deslusea mândria de a fi vârstare ale unui brav popor, fil ai unei Româнії călăuzite astăzi de geniul creator al partidului clasei muncitoare, de revoluționarul care, din fragedă tinerețe, s-a dăruit celor mai îndrăznețe, dar și mai drepte năzuințe de demnitate, de libertate,

de propășire ale poporului său, în armonie cu cele mai nobile idealuri ale întregii umanități.

E ceea ce a iradiat în sufletele noastre, ale tuturor, din inșiși cuvintele, adresate de către secretarul general al Partidului, președintele Țării, la încheierea acestei atât de emoționante manifestări a cărei adincă semnificație integre însăși virsta de miine a patriei în drumul ei spre împlinirea visului de aur : comunismul.

MESAJUL către popor rostit de către tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul Anului Nou constituie o pregnantă sinteză definitorie a marilor succese obținute de către poporul nostru în 1979. Este anul celei de a XXXV-a aniversări a Eliberării, eveniment însemnând totodată și începutul de drum al revoluției noastre care, după Congresul al IX-lea, avea să ia cursul impetuos al construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, curs generind prin inșiși legitățile sale **noua etapă istorică**, — aceea trasată prin hotărârile Congresului al XII-lea al Partidului. Așa cum releva secretarul general în Mesajul său, toate marile realizări în transformarea revoluționară a societății, în creșterea potențialului ei material și spiritual, sint rezultatul politicii partidului nostru, care aplică neabătut ideile socialismului științific, adevărurile universal valabile la condițiile concrete ale României, al elanului întregului popor, care infăptuiește programul partidului ce exprimă interesele și aspirațiile supreme ale întregii națiuni. Aceste realizări pun în evidență superioritatea orinduirii noastre socialiste, care asigură manifestarea plenară a energiei și capacității creatoare a poporului nostru.

Accentuind, apoi, că 1980 este decisiv pentru pregătirea temeinică a trecerii cu succes la îndeplinirea noului cincinal, hotărât la cel de-al XII-lea Congres, tovarășul Nicolae Ceaușescu a îndemnat să menținem mereu viu spiritul revoluționar în muncă și creație, să milităm neobosit pentru ridicarea nivelului de conștiință al maselor și promovarea în toate sferile de activitate a principiilor eticii și echității socialiste. Pregătirea și desfășurarea alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare, ca și crearea organizațiilor proprii ale Frontului Unității Socialiste vor trebui să determine dezvoltarea și mai puternică a democrației noastre socialiste, participarea tot mai activă a poporului la conducerea societății, la făurirea propriei sale istorii.

Sint — acestea — tot atitea imperative pentru întreg frontul nostru ideologic, pentru uniunile de creație și, desigur, în primul rind, pentru slujitorii artei cuvintului. În inimile lor trebuie să vibreze cu atât mai intens îndemnul adresat de secretarul general prin Mesajul său atât de vibrant, în clipa pășirii în 1980 — an înțeles ca prag de nouă etapă istorică : **Strîns uniți în jurul Partidului Comunist Român — nucleul vital al întregii noastre națiuni — să nu preocupăm nimic pentru a zidi în România cea mai dreaptă și mai umană orinduire cunoscută în istorie — orinduirea socialistă și comunistă !**

„România literară”

(Continuare în pagina 2)

5007 SL

ab

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

În bucuria faptei — certitudinea viitorului

(Urmare din pagina 1)

O ATENŢIE deosebită a acordat tovarăşul Nicolae Ceauşescu în Mesajul său politicii externe a României, celor mai importante aspecte şi probleme ale vieţii internaţionale.

Analizând în spiritul concepţiei materialismului dialectic şi istoric marile schimbări şi mutaţii din lumea contemporană, Congresul al XII-lea al Partidului a pus în evidenţă atât intensificarea tot mai puternică a luptei maselor populare, a partidelor progresiste, a popoarelor, pentru o viaţă liberă, independentă şi prosperă, cât şi amplificarea crizei economice, petroliere şi financiare, adâncirea unor contradicţii existente şi apariţia altora noi, ivirea unor momente de incordare şi accentuarea instabilităţii în viaţa internaţională. Singura alternativă la agravarea continuă a situaţiei mondiale — a subliniat preşedintele României — este renunţarea la politica de forţă şi dictat, la amestecul în treburile interne ale altor state, la politica sferei de influenţă şi hegemonie, şi promovarea unei politici noi, de colaborare egală în drepturi şi reciproc avantajoasă între toate statele.

În acest spirit, Congresul al XII-lea al P.C.R. a definit cu claritate poziţiile internaţionale ale României, liniile directe ale politicii sale externe în perioada ce urmează.

Subliniind că în anul 1979 ţara noastră a continuat să se afirme pe plan internaţional ca un puternic detaşament revoluţionar în lupta pentru progres social, destindere şi pace, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a declarat în Mesajul său că România va promova şi în viitor cu toată hotărârea o politică de prietenie şi colaborare cu toate ţările socialiste — de care ne leagă idealurile şi ţelurile comune ale noii orânduiri —, de relaţii multilaterale cu popoarele ce păşesc pe calea propăşirii economico-sociale independente, largind, totodată, în spiritul coexistenţei paşnice, raporturile cu ţările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Egalitatea în drepturi, respectul independenţei şi suveranităţii naţionale, neamăstecul în treburile interne şi avantajul reciproc sînt principiile de bază ale întregii politici externe, precum cu aceeaşi consecvenţă va fi urmărită respectarea principiilor nerecurgerii la forţă, militînd pentru generalizarea lor pe ansamblul vieţii internaţionale.

PROBLEMA securităţii europene a fost, de asemenea, evocată de către preşedintele României în Mesajul său, relevînd că ţara noastră şi va aduce întreaga contribuţie la cauza înfăptuirii acestui deziderat vital pentru continentul nostru. Ca atare, împreună cu celelalte state europene, România va participa activ la buna pregătire a Reuniunii de la Madrid, astfel încît aceasta să dea un puternic impuls înfăptuirii unitare a documentelor de la Helsinki — respectiv, a colaborării între toate statele continentului şi, în mod deosebit, a trecerii la măsuri concrete şi eficiente de dezangajare militară şi dezarmare, fără de care nu se pot concepe pacea şi securitatea în Europa şi în întreaga lume. Afirmînd aceasta, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat, totodată, că e în interesul vital al tuturor popoarelor Europei să împiedice amplasarea de noi rachete şi arme nucleare pe continent, făcîndu-se totul pentru diminuarea înarmărilor, pentru reducerea uriaşelor arsenale militare concentrate în această regiune a lumii.

IMPERATIVUL cel mai arzător al timpurilor noastre, dezideratul vital al tuturor popoarelor este realizarea dezarmării şi în primul rînd a dezarmării nucleare, asigurîndu-se un echilibru care să nu pună în pericol securitatea nici unei părţi — a evidenţiat cu pregnanţă preşedintele României. Ca atare, trebuie făcut totul pentru reducerea sistematică a cheltuielilor militare, a efectivelor militare şi armamentelor, pentru retragerea trupelor străine în graniţele naţionale, pentru lichidarea bazelor şi a blocurilor militare.

Nu mai astfel se poate concepe făurirea unei lumi fără arme şi fără războaie, şi numai astfel uriaşele fonduri ce se cheltuiesc astăzi pentru înarmare ar putea să fie îndreptate spre asigurarea progresului economic şi social al popoarelor, spre îmbunătăţirea continuă a vieţii.

În această finalitate, se impune, totodată, să se acţioneze mai ferm pentru lichidarea subdezvoltării, în care se mai află o mare parte a omenirii, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaţionale, — o ordine bazată pe relaţii echitabile, de deplină egalitate, care să asigure progresul tuturor ţărilor şi, în deosebi, al celor rămase în urmă, să înlăture accesul neîngrădit al tuturor naţiunilor la cuceririle civilizaţiei moderne.

SOLUŢIONAREA constructivă a marilor probleme ce confruntă omenirea impune, mai mult ca oricînd, participarea activă a tuturor statelor, fără deosebire de mărime sau de orînduire socială, la viaţa internaţională, democratizarea largă a relaţiilor interstatuale, întărirea rolului O.N.U. în promovarea colaborării, păcii şi securităţii mondiale.

Reafirmînd concepţia şi practica internaţională a partidului şi statului nostru, concepţie şi practică recunoscute astăzi printre factorii cei mai fecunzi în complexitatea eforturilor de rezolvare a vastei problematice a contemporaneităţii —, cu cea mai deplină îndreptăţire, preşedintele României a subliniat cu tărie în Mesajul său: stă în puterea popoarelor ca, acţionînd unite, cu fermitate şi consecvenţă, să împiedice agravarea climatului internaţional, izbucnirea unui nou război, şi să împună un curs nou în politica mondială, de destindere şi colaborare, să asigure triumful cauzei libertăţii şi independenţei, pacea şi securitatea pe planeta noastră.

AŞADAR, un Mesaj de o largă cuprindere problematică şi, totodată, de o mare capacitate definitorie a imperativelor celor mai ardente pentru cauza viitorului întregii umanităţi — imperative izvorite din înseşi comandamentele construirii revoluţionare a noii societăţi în patria noastră.

„România literară”

Viaţa literară

Manifestări în cinstea Zilei Republicii

Întîlniri cu cititorii

Bucureşti

● Romul Munteanu, la Librăria „Eminescu” din Capitală (cu prilejul lansării „Dicţionarului literaturii române”); Virgil Carianopol, Ion Costea, Viorel Cozma, Florica Dumitrescu, Valeriu Gornunescu, Petru Marinescu, Dan Manolescu, Ion Potopin, Ioan Gh. Pană, Ion Larian Postolache, Al. Raicu, Octav Sargeţiu, Ion C. Ştefan, — la Institutul de pregătirea cadrelor cooperăţiei de consum, la Căminul cultural din comuna Dragalina, judeţul Ialomiţa, la Sala Palatului R.S.R., la clubul I.T.B., Liceul „Gh. Lazăr” din Bucureşti, U.G.S.R. Amara, la Întreprinderea de industrializare lapteului din Slobozia; Cezareea Budescu, Marta Diaconu, Ludmila Ghiteşcu, Elena Mircescu, Sergiu Nicolaescu, la Întreprinderea I.P.M.B. din Piteşti şi Întreprinderea textilă „Argesana”; Constantin Caranfil, Ioana Proca, Aurora Inuan, Iuliu Raţiu, Mircea Someţeanu, la Căminul zărilor bucureştene; Petre Got şi Damian Necula, la Întreprinderile „Tînăra Gardă” şi „Tricotajul Roşu” din Bucureşti; Sin Arion, Florian Calafateanu, Angela Chiuraru, Aurel Cîmpeanu, Teodor Maricar, D.C. Mazilu, Viorica Nania, la Casa de cultură din Slobozia, la Liceul tehnic şi clubul C.F.R. din Feteşti, judeţul Ialomiţa; Agatha Grigorescu Bacovia, Nicolae Dragoş, N. Rădulescu Lemnar, Ştefan Cazimir, George Nicolaescu Mizil, Petre Strihan, Nicolae Scurtu, la Casa de cultură din Mizil; Valentin Deşliu, Valeria Deleanu, Dinu Ianculescu, Petru Demetru Popescu, Ion Potopin, Mihai Stănescu, Pan Vizirescu, la Liceul de construcţii nr. 21 şi la Spitalul „Bucur” din Capitală; Haralamb Zîncă şi Gheorghe Istrate, la Casa de cultură a sindicatelor din Buzău (în cadrul unei serii omagiale „N. Tăutu”).

Salon literar Botoşani

● La Darabani s-a desfăşurat cea de a doua ediţie a Salonului literar botoşanean. Manifestarea a marcat bilanţul activităţii în anul 1979, concretizat, între altele, în apariţia a douăzeci de plachete de versuri şi proză ale unor autori locali şi obţinerea a unsprezece premii republicane la ultima ediţie a Festivalului naţional „Cîntarea României”.

Salonul care a reunit cei mai valoroşi membri

Cenacluri literare

● Pe marginea lucrărilor „Din nou lumină” de Petre Vancea (Editura „Eminescu”) şi „Fotografii mişcate” de Simion Ghinea (Editura „Scriitor românesc”) cenaclul literar „G. Călinescu” a organizat, în sala prezidiului Academiei, un simpozion cu tema „Ipostazele unui savant”.

Au luat cuvîntul academicienii Şerban Cioculescu şi Ştefan Milcu. De asemenea, au vorbit Nicu Filip, Pan Vizirescu, Petre Strihan, Ion Potopin, Aurel Mărgineanu. Simpozionul s-a încheiat cu lecturi din partea poezilor membri ai cenaclului Valeria Deleanu, Florica Dumitrescu, Teodor Havrilu, Mihai Papae, Petre Paulescu, Maria Popescu, Petre Strihan, Dumitru Udrea şi Despina Valjan.

● Ion Gheorghe, Pop Simion, Grigore Hagiu, Simziana Pop, Matei Gavril, Ion Iuga, Iulian Neacşu, la Clubul Tinereţii şi Întreprinderii „Faimar”, la căminele culturale din Dumbrăviţa, Cicirău, Vişeu de sus, Sălişte de sus, Bogdan Vodă şi Borsă, judeţul Maramureş; Nicolae Dragoş şi Vasile Bunea, la „Clubul T 4” din Capitală, în cadrul cenaclului „Al. Philippide”; Eugen Barbu, Adrian Beldeanu, Ion Lotreanu, Dan Mutaşcu, Corneliu Vadim Tudor, la cenaclul revistei „Săptămîna”; Vasile Băran, Angela Chiuraru, Eugen Cojocaru, Ioan Dan, Barbu Alexandru Emandi, D. C. Mazilu, Vlad Muştescu, Aristotel Pirvulescu, Gabriel Teodorescu, la Casa Centrală a Armatei din Capitală; Ion Bădica, Ştefan Balaci, Nicolae Cătănă, Ilie Criş, Aurel Dumitrescu, Ilie Marian, Nicolae Popescu Galicea, Maria Porumbescu, Carmen Tudora, la Casa Armatei din Constanţa; Ada Orleanu, la casele de cultură din Tulcea şi Sulina; Al. Gheorghiu-Pogonescu, Viorica Nania, Pia Olaru, Rodica Ciocilteu-Teodorescu, Gheorghe Onea, la Casa de cultură a sectorului II din Capitală; Ion Crînguleanu, la Biblioteca judeţeană Dolj, la Casa de cultură a studenţilor din Craiova (în cadrul acţiunii intitulată „Întîlnire cu...”); Vasile Netea, la Liceul de istorie şi filologie şi Casa Universităţii din Iaşi şi la casele de cultură din Reşhin, Tg. Jiu şi Baia Mare; Al. Raicu, la Clubul staţiunii Olăneşti-Băi (în cadrul Conferinţei „Marilor scriitori clasici români”); Mihai Stănescu, la Şcoala generală nr. 15 din Capitală; Passionaria Stoicescu şi George Zarafu, la Şcoala generală nr. 76 din Capitală; Al. Miţu şi Iordan Chimet, la Şcoala generală nr. 51 din Capitală; Vasile Andru, Const. Banu, Radu Levirdă, Ioan Gh. Pană, la Casa de cultură din Tg. Jiu.

Iasi

● Paul Balahur, Vasile Constantinescu, Daniel Dimitriu, Ion Hurjui, Gloria Lăcătuşu, Emanoil Marcu, Vasile Mihăilescu, Ştefan Mitroi, Liviu Pen-defunda, Nicolae Turtureanu, la cenaclul literar artistic „V. Voiculescu” al studenţilor de la Institutul de Medicină şi Farmacie; Cătălin Bordeianu, Emilian Marcu, Ioanid Romanescu, la Casa tineretului şi studenţilor din Iaşi; Daniel Dimitriu, Aurel Leon, Dan Mănuică, la cenaclul literar „Gh. Asachi” din Iaşi; Andi Andrieş, Nicolae Barbu, Silviu Rusu, Ion Tăranu, la Colocviul teatrelor populare desfăşurat în oraşul Hirău; Paul Balahur, Ion Chiriac, Emilian Marcu, Ştefan Mitroi, Angela Traian, Nicolae Turtureanu, la Liceul economic şi de drept administrativ nr. 2 din Iaşi.

Sibiu

● Vasile Avram, Mircea Braşu, Vasile Chifor, Ilie Gutan, Ion Mircea, Gheorghe Nistor, Titu Popescu, Ana Selejan, Mircea Tomuş, la cenaclul de critică literară al Asociaţiei scriitorilor din Sibiu; Heinz Kahlan şi Armin Müller (din R.D. Germania), Mira Preda, Georg Scherz, Ion Mircea, Joachim Wittstock şi Mircea Tomuş (în cadrul unei serii literare româno-germane ce s-a desfăşurat la Sibiu).

Cluj-Napoca

● Mircea Ghiteşcu, Marosi Peter, Const. Cubleşan, Liviu Petrescu, Kántor Lajos, Vasile Igna, Eugen Uricaru, Balla Zsófia, Aurel Şorobetea, Fodor Sándor, la sediul Asociaţiei scriitorilor din Cluj-Napoca (în cadrul dezbaterii pe tema afirmării unor tineri scriitori în ultimii cinci ani); Radu Albala şi Const. Zărnescu, la cenaclul Asociaţiei scriitorilor din Cluj-Napoca.

Moment omagial Ion Creangă

● Muzeul literaturii române, în colaborare cu Editura Ion Creangă, a organizat o manifestare dedicată marelui povestitor de la Humuleşti cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la moarte. În cadrul manifestării respective cei mai buni cunosători ai vieţii şi operei lui Ion Creangă (elevi ai Liceului „Ion Creangă” şi al altor şcoli bucureştene) au fost răsplătiţi cu premii oferite de cele două instituţii organizatoare.

Medalion

Iulia Hasdeu

● La Casa pionierilor din Oraşul Cîmpina, cu prilejul împlinirii a 110 ani de la naşterea Iuliei Hasdeu, cenaclurile literare „Salonul nou” şi cel al pionierilor şi şoimilor patriei au organizat un medalion în cadrul căruia Octavian Onea şi T. Plop au vorbit despre viaţa şi opera genialei fiice a lui B. P. Hasdeu.

Moment

comemorativ Victor Eftimiu

● Cu prilejul împlinirii a 7 ani de la moartea lui Victor Eftimiu, la cîmîtitul Bellu a avut loc un moment comemorativ. Au luat cuvîntul Nicu Filip, Mihai Magiari, Petru Marinescu, Cristian Păncescu, Al. Petrescu, Ion Secoşeanu.

SEMNAL

● Tabéry Géza — **TUR-NUL TORTURILOR.** Romanul publicat în limba maghiară în 1929 este talmăcit de Veronica Bărlădeanu. (Editura Kriterion, 358 p., 16 lei, 9 840 ex.).

● Aurel Turcuş — **PĂZITORUL STELELOR.** Reluăm versurile din Ostrov: „Somn de este ochilor, / somn, / şi nu pot să-i mai adorm. / Le-am făcut leagăn de flori, / să se-aline pe culori, / Trăgînd puntea pleoapelor / s-a stîns jocul apei... / Prin petale incolore, / văd cum curge vremea-n cre. / În fluviu de timp privind / ochii văd liman de grind”. (Editura Facla, 48 p., 4 lei, 1940 ex.).

● G. I. Tohăneanu — **ARTA ÎVOCĂRII LA SADOVEANU.** „Sadoveanu — sune autorul într-un cuvînt înainte — este incomparabil tocmai prin desăvîrşirea şi strălucirea expresiei hrănită din folclor şi rescută din cele mai nobile tradiţii ale literaturii noastre culte. Într-o epod în care mirajul originalităţii cu orice preţ duc, de multe ori, la întunecarea şi incalificarea mesajului [...] „proza” lui Sadoveanu aşază sub ochii tuturor — primul rînd al tinerilor — ţării sale — lumii graiului şi a sufletului străbun. Se poate afirma răsoicat că, atît pînă conţinutul operei cît şi prin valoarea inestimabilă a realizării ei artistice, Sadoveanu reprezintă însăşi conştiinţa de sine a poporului român, în cea ce priveşte puterile sale creatoare la nivelul artei cuvîntului”. (Editura Facla, 268 p., 12 lei, 7 290 ex.).

● Ion Mihăilescu, Iliu Geleţu — **SCRIITORI ÎN MUZEE ŞI CASE MEMORIALE.** Autorii tr în revistă muzeele memdiale „Anton Pann” din Rănicu-Vilcea, „Vasile Alecsandri” din Mierceşti, „P. Hasdeu” din Cîmpina, „Mihai Eminescu” în Iotesteşti, „Ion Creangă” din Humuleşti şi din B. „I.L. Caragiale” din B. Ieşti, „Al. Vlahuţă” în Dragosloveni, „Calist Hogaş” din Piatra Nea, „Octavian Goga” din Căcea, precum şi unele case memoriale („Otilia Cazimir” din Iaşi şi „Ion Iliescu” din Bucureşti). O secţiune a cărţii reproduse fotografii de mase scrise şi obiecte ce aparţinut marilor scriitori etc. (Editura didactică pedagogică, 179 p., 16 lei, 10 090 ex.).

● Constantin Cubleşu — **TEATRUL — ISTORI ŞI ACTUALITATE.** A gumentînd, în timp, cu dramaturgia tuturor epocilor (de la idilele lui Asachi la Avram Iancu) şi la Mircea Micu) titlul clujean demonstază că „literatura a trului românesc se înalţă nuanţat în rîi direcţii şi orientări, fîntînată firesc de preoarea constantă a biei pentru destinul Teatru ca mijloc activ de a fruntare a artistului opinia publică imasă, deci cu momentul lit propriu pe care-l sîte şi pe care-l ilustă prin opera sa”. (Eda Dacia, 304 p., 7,75 lei, 7 120 ex.).

● Ion Prunoiu — **FLOARE DE PĂM.** Volum de debut (dan-torul a fost prezent cu amplu grupaj în angia craioveană **Cole muncitoreşti**, 1978) n care reluăm: „Ci obosesc crescînd; / Ut efort li-l peste poat / Bărbaţii stors în mie trebi / Adorm cu l-ţile-mpăcate. // Pre cuvinte eu ce caut ? / mîntul asudat de ploii învelit cu-o zi şi-o ne / Munceşte naşterile ” (Munci). (Editura Sd Romănesc, 64 p., 4,24, 1.490 ex.).

LECT

În noul an

ANUL care a început poartă, cred, o serie de evenimente și date aniversare care ne îndeamnă să ne aplecăm cu fervoare de participare asupra prezentului, dar și să medităm profund asupra trecutului, în a cărui putere exemplificatoare se află rădăcinile de nemuls ale luminosului arc existențial pe care îl străbatem cu încredere deplină.

La cumpăna dintre cei doi ani s-a putut gândi îndelung la întreaga semnificație a realizărilor ciclului cronologic încheiat, la uriașa activitate colectivă, la unirea pînă la simbioză a tuturor energiilor locuitorilor acestor pămînturi. Imensa colectivitate românească a dat, în cursul anului trecut, o nouă probă de patriotism, angajată cu toate forțele minții, miinii și sufletului pentru construcție, pentru libertate și progres social, pentru afirmarea plenară sub soare a României socialiste.

Iluminați de ideologia umanismului revoluționar, oamenii patriei noastre sînt conștienți de marea forță a ideilor și a necesității permanente de a fi activi în făurirea propriului destin, individual și colectiv, pentru a putea înlăptui idealuri umaniste pe drumul mereu ascendent, a cărui străbateră va purta întreaga colectivitate românească pe culmile cele mai înalte ale civilizației.

PENTRU înlăptuirea celei mai omenești dintre orînduiri, toți sîntem conștienți că trebuie să ne însușim și să folosim toate mijloacele în ridicarea continuă a nivelului de cunoaștere, de la legile generale ale dezvoltării pînă la ultimele, cele mai moderne date și experiențe din sfera activității pe care o exercită fiecare ins, fiecare verigă, parte integrantă din imensul organism social românesc. Sîntem conștienți că la baza oricărui proces formativ și de afirmare se află activitatea, creația continuă, singura justificare a prezenței omului în univers, mindria singurei făpturi raționale care poate transforma lumea, însemnînd curba traiectoriei sale existențiale, prin albele monumente ale faptelor. Iar anul care a început se va înscrie, la rîndul lui, în acest continuu, îndelung proces creator de valori materiale și spirituale conform aspirațiilor existențiale ale omului însetat de mai bine, de adevăr și de cunoaștere.

DE PE ACUM se profilează o serie de evenimente care vor polariza în jurul lor întreaga atenție și activitate a întregului nostru popor. În zilele de 17 și 18 ianuarie 1980 va avea loc cel de al doilea Congres al Frontului Unității Socialiste. De la primul Congres această vastă organizație a străbătut un drum ascendent. Dar o cotitură decisivă în activitatea sa au constituit-o propunerile Secretarului general al Partidului de antrenare directă a tuturor locuitorilor țării în cadrul organizației. Analiza profundă a etapei istorice pe care o parcurgem, l-a purtat pe făuritorul politicii românești la propunerea de a se crea organizații proprii ale F.U.S., în finalitatea cuprinderii întregii populații active într-un front unitar al participării celei mai democratice cu putință. De pe acum organizațiile proprii F.U.S. cuprind milioane de membri hotărîți să înlăptuiască politica Partidului orientată de voința nestrămătată a dezvoltării României și bunăstării poporului, înlăptuirii idealurilor de libertate, independență și progres, într-o lume a păcii și a cooperării internaționale. Congresul F.U.S. va însemna o piatră de hotar pentru noul drum al democrației umanismului revoluționar românesc.

PE LISTA evenimentelor majore se înscrie, desigur, și importantul moment politic al alegerilor de deputați, preconizîndu-se măsuri relative la campania electorală și la profilul complex al candidaților, menite să adîncească caracteristica democratică a reprezentării vastelor mase populare în forurile de conducere ale treburilor publice.

SE vor aniversa 2050 de ani de la crearea, pe aceste binecuvîntate pămînturi, a puternicului stat centralizat geto-dac. Va fi sărbătorită amintirea ne-

pieritoare a marelui bărbat Burebista, însumare a virtuților strămoșilor noștri, considerați de istoricii antichității drept „cei mai viteji și mai drepți”. Congresul mondial al istoricilor din vara acestui an, la București, cu o participare de peste 5000 de delegați, va analiza și grandioasa operă a înaintașului unificator, iar scriitorii și artiștii de pe acum meditează asupra transfigurării în artă a istoricei fapte unificatoare.

SE VOR aniversa 130 de ani de la nașterea celui mai mare poet care a trăit pe pămîntul românesc, Mihai Eminescu, voce de artă unică și extrem de actuală prin modernitatea ei. Orice cititor contemporan se va recunoaște în structurile profund umane ale marelui reprezentant al romantismului universal, dar în primul rînd cîntăreț al pămînturilor și cerurilor care l-au determinat. Orice cititor contemporan va vibra în fața strădaniei constante și eroice a poetului și, simbolic, a omului, de a învinge și depăși timpul și labilitatea. Și de a se fixa, luceafăr nemuritor, în zonele frumuseții și adevărului.

CULTURA românească va sublinia și împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi și Mihail Sadoveanu. Centenarul marelui spirit neliniștit care a fost Arghezi va însemna o revificare a eforturilor criticilor și editorilor de a analiza și de a grăbi editarea operelor complete ale unui poet despre care se vorbește în poezia europeană ca despre Claudel, Rilke sau Eliot, ca despre Garcia Lorca sau Aragon. Poezia celui de al doilea munte magic al artei verbului românesc este caracterizată de o sete de real și concret care nu exclude visul și transfigurarea imaginației. Sinceritatea de creator a lui Tudor Arghezi l-a dus spre o viziune nouă a omului și a istoriei, după o experiență intensă, cutremurătoare.

IMI AMINTESC de o conferință pe care am ținut-o studenților de la literatura universală, despre marii scriitori care nu au primit Premiul Nobel. Este într-adevăr surprinzătoare lista numelor literaților prestigioși neînscrisi în registrele de aur ale laureaților Academiei Suedeze. Mai mult, există după părerea mea (am mai afirmat-o) un cert dezechilibru între cei incununați și cei uitați, și acul balanței înclină spre aceștia din urmă. De ce n-au primit Premiul Nobel Arghezi și Sadoveanu? Comparat cu oricare dintre prozatorii laureați, marele nostru narator merge într-adevăr ca Ceahlăul în flota violetă a Carpaților Orientali. Aportul artei lui Sadoveanu la realismul prozei contemporane a fost fluidul său lirism, un profund sens al întrebărilor estetice, axate în jurul descrierii pămîntului și propriului popor, pentru a deveni universal. Lumea prozei lui Sadoveanu nu este numai o lume arhaică, o lume de legende, de întîrzieri, o lume închisă între zidurile unui destin prestabilit. Oamenii pămîntului său nu sînt forțe telurice, elementare, ci sensibilitate, nuclee iradiante de umanism, dincolo de aparența crustelor învăluitoare. Nimeni nu va putea refuza recunoașterea absolutei aderențe și a forței sugestive de rară intensitate cu care Sadoveanu evocă totdeauna pămînturile și cerurile țării sale. Cei doi mari reprezentanți ai spiritualității românești au vibrat în opera lor nepieritoare de la cel mai intens și complex sentiment de dragoste pasionată pentru viață și lume. Acești maeștri ai artei se revendică totdeauna de la oglindirea complexă a realității, fiind întruparea contemporaneității lor, fibrele ei cele mai sensibile.

SUB semnul luminos al unor astfel de evenimente și aniversări pășim în noul an, în care oamenii muncii și creației din orice sferă de activitate vor demonstra, așa cum au făcut-o în atît de numeroase și aspre probe, acele caracteristici de echilibru, de armonie și de construcție care sînt însușiri fundamentale ale poporului român.

Al. Balaci

GH. D. ANGHEL : **Victorie** (bronz)
Reproducem, în acest număr, lucrări din expoziția omagială deschisă la Muzeul de artă

DE ANUL NOU

● **OPTZECI** de ani, unul cite unul din greu numărați peste una mie nouă sute, sună acum rotund și ușor de socotit, intrați cum sînt în raza noastră directă de acțiune, dacă vrem să calculăm cit ne mai rămîne pînă la obsedantul 2000 : o vîrstă fragedă de adolescent ce n-a intrat încă bine în lume...

„Iar timpul crește-n urma mea...” Cel mai frumos, poate, și mai grav, și mai neliniștitor, dar și activ, răscolitor vers, din literatura română este acest stih melancolic, înfiorat de viteza de deplasare a vieții și de alunecare într-un lung, aproape incredibil trecut. Melancolie, cituși de puțin dezarmantă ; melancolie stimulativă, din contră, în lucrarea spiritului, caracterizînd pe unul dintre cei mai productivi artiști, dacă nu cel mai productiv, în profunzime și durată, din toată cultura noastră : Eminescu.

Un strigăt, nechibzuit, de triumf, poate să dăuneze artei precum și desfășurării existenței, la fel ca o maniacă, sumbră, circotoasă amărăciune. Meditația, umbră de adîncimea explorării gîndirii și de intensitatea sentimentului, dă vieții, paradoxal, deși nu tocmai, robustețe reală, forță adevărată prin cunoașterea aspră a dimensiunilor ei, actuale sau propuse.

Ca scriitori ai României moderne a anului 1980, noi avem nevoie de această robustețe și de acest mod de cunoaștere pe care-l recomandă o cercetare adîncă și serios motivată, nu superficial declarativă. E o judecată atît de curentă și de banală, la urma urmei (mă mir că o mai formulez), încît nu știu cine ar putea să o contrazică în mod onest sau să-i opună, să-i prefere altceva.

Puterea de înseninare pe care o capătă omul în pragul oricărui început de an este dovada resurselor sale mereu reinnoite, mereu refăcute. Shakespeariana „povară a speranței” e o minune, dar ea e minunea noastră. Țelul, dificil, se arată altfel luminat în acest punct de răscruce, — clar în toate unghiurile sale pînă la cele mai ascunse.

Poate că, în mers, dîndu-ne după accidente fatale ale realității, nu puține, mai corectăm, și trebuie să corectăm. Grav ar fi fost să nu fi avut această libertate, a greșelii de fapt, și a puterii de a o remedia, recunoscînd-o cîstît.

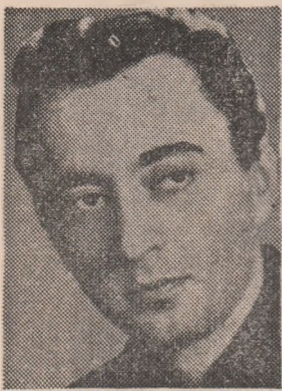
În clipa iluminării lăuntrice pe care orice An Nou o produce în noi, vedem cu ochii minții tot ce avem de făcut, planul nostru, al fiecăruia, în toată frumusețea lui întreagă, în toată asprimea lui, frumoasă și ea, pentru că ne aparține și pentru că ea dă un înțeles existenței noastre unice și irepetabile.

E cel mai emoționant, mai paroxistic moment pe care-l trăim, măsurîndu-ne tăcuți cu propria noastră ființă, cu propriile noastre posibilități, după alcătuirea fiecăruia.

O dorință comună, în zarea lui '80, e să ne concentrăm nestîngheriți eforturile creatoare, să dăm mai mult acestei țări de o tradiție strălucită în cultură și în afirmarea adevărurilor ; să trăim în pace, în libertate și în democrație, ascultînd glasul zeului intratabil din noi, care sîntem, putem fi noi înșine, citeodată, în proiecția noastră cea mai cutezătoare.

Constantin Țoiu

Uimitorul răstimp...

POETII trăiesc mai ales în imaginație, într-o minunată a lor suprarrealitate, pe care și-o regizează ei înșiși: „ca nopțile mele — cum scrie Liviu Călin — să fie grădini“, nopți în care „întinericul înseamnă numai lumini“ („Noaptea, uneori...“, din **Uimitorul răstimp**). Au nevoie de aceste jocuri de artificii, ei fiind veșnic în căutarea unei Colhide proprii, care de bună seamă că există, există pentru fiecare din noi. Basm ce îl încintă pe autor în multe din poemele sale, cum ar mai fi, din aceeași culegere, aceste „Desene animate“, în perspectiva amintită: „Departate de lumină, în somn / Închis, / Arunc pe tărâșul / Închis, / E fulgerul de jos / Pornit, / Și vrea să dea contururi / Făpturilor imaginare — / Obrazul din frunzare / Devine semnul luminos / Al amintirii monezilor cu lună...“

Liviu Călin este un degustător de frumos, de vis, datat până la năruitor de dulcea otrăvire cu și prin artă; un „decadent“ matein prin urmare, ce fără îndoială că nu întâmplător se înscrie, ca poet, în descendența lui Ion Barbu, mai cultivând astăzi și prietenia aleasă a unui atât de attic — vreau să spun: de rafinat cărturar, precum filologul și călătorul prin spații egeice, Alexandru Rosetti. (Cu acesta din urmă, de altfel — cum se știe — a publicat excelente ediții din opera lui Ion Barbu însuși, între alții).

Viziunea despre poezie a lui Liviu Călin se conturează și din ultimele lui două cărți apărute, respectiv **Ferigă sub stîncă**, 1975, și **Uimitorul răstimp**, 1977, asupra cărora nu am avut prilejul să mă opresc. Culegeri din care poeziile

nu lipsesc. **Poezia** ar fi — așa cum ni se destăinuie autorul într-o „Poesis“ din cartea publicată în 1975 — „pasărea venită la fereastră“, și ea „are ciocul de aur și aripa albă“; este adică stare de inspirație și de grație care ne vizitează numai arareori, ca orice lucru de minune. Cînd bate ea la fereastră sufletului nostru însă „și cîntă lingă pervaz de stejar“, atunci „sunetul furios în odaie / se face ca bobul de jar“. Tărîm miraculos deci, **poezia** și ceas prea ales în existența lumii — amintindu-ne poate paradisul pierdut cîndva de noi, la vîrsta îndepărtată a copilăriei omenirii. Poetul este el însuși, în sensibilitatea lui, cu antenele lui nevăzute, dar veșnic vibrînd, o **scoică** a universului, în care acesta se răsfrînge plenar: o parabolă a acestuia, întrupare a 1001 ipostaze ale materiei, curgere neîntre-rupută și sentiment neodihnit, ale ei. Ca într-un foarte expresiv „Autoportret“ din **Ferigă sub stîncă**: „Sînt riul care urcă și scapără lumini, / sînt cîmpurile vara sub dealurile legănate, / vîpaia cuptorului deschis, a miinii ridicare / la soarele întreg. / Sînt mîntîi cu foșnetul același, același și prelung // spre norul alb rămas fără contur / și devenit furtună roditoare. / Sînt cînd izvorul iute, cînd pasărea de creastă, // cînd steaua care fuge și miine iar răsare / mai clară și mai caldă. / Sînt casa care simte zidărilor în perete, / podoaba miinii lui rămasă ca un sunet.“

Arta poetică a autorului este exprimată și în poemul „Uimitorul răstimp“, care îi prefațează culegerea din 1977. Ce este **poezia**? O secțiune transversală în **clipa** care a trecut, în cea de față și cea care va veni; **poezia** este rînd pe rînd: „îpătul vieții între petale“ sau „îpătul florilor de cais“, ori este „o scoică fosforescentă pe nisip“, „somnul tău într-un lotus“, „o flacăra“ — „și sub ea o comoară“; **poezia** mai este însuși „poemul pe care nu l-am scris“, ca și „copacul din ultimul vis“, — este viața, respirația existenței în nesfîrșitele ei forme, nuanțe. Forme și nuanțe miraculoase! De altfel, Liviu Călin este un veritabil pictor al nuanței în poezie, ca toți artiștii de rafinament. Al nuanței de gînd și de intelectualitate, firește, dar care se exprimă adesea și prin (reci) explozii de culoare. Ca în, de pildă, „Întrebări“, tot din **Uimitorul răstimp** — serii de incizii în **clipă**, în spectacolul profund și contradictoriu și mozaical al vieții, cu și fără de sens, adesea contrariant, dar atât de elocvent, de expresiv totuși în orice secvență a sa, atât de acaparator în sensul și nonsen-

sul lui. Poemul fiind o mică antologie de distihuri din unghiul arătat, fiecare distih — un univers de sentiment, de reflecție, de stare existențială prin urmare: „Ați văzut veverițele scînteind în pădure / Și urmele geruite ale vînturilor? / Ați auzit cum taie sticla nepăsătoare / Iepurii speriați de alicele ciorilor? / Ați auzit la venirea acasă lumina / Cum luna schimbă ochilor culoarea / Și nici un nor nu mai șterge / Urma pașilor în odaie? / Ați auzit prima vîpaie / În pumnul de crengi din marginea grădinii? / Dacă nu vi s-a întimplat niciodată / gîndiți-vă la coama calului / cînd în zori mîngîie fața luminii.“

Sînt de amintit, din aceeași perspectivă, poemele: „Călătoria culorilor“, „Anotimp“, „Să le aud“ — tot din **Uimitorul răstimp**, demne a fi reproduse pentru fascinația nuanței de care vorbeam, realizată de Liviu Călin aici cu indiscutabilă pregnanță, pînă la a face palpabile stări, sentimente imponderabile. Iată, din primul poem: „Pe balconul meu vin păsări / colorate de anotimpuri / în fiecare culoare e un cîntec...“; și din al doilea: „Deschid fereastra către sunetul primăverii; / El vine din ramuri, din iarba necesită / În parcul apropiat, el trece în umbra tăcerii / Deasupra cu spaima norilor risipită...“; din cel de-al treilea poem: „Cîte izvoare nu aud în degetele mele, / prin ele...“ — cu oarecare rezonanțe stănesciene, aici.

Se remarcă în culegerile de față un sentiment bucolic, mai puțin obișnuit la acest autor. Astfel, într-un „Dialog de iarnă“ (**Ferigă sub stîncă**) poetul **aud** germinția semințelor în pămînt, într-un cadru feeric-fantastic, aș zice cosmic; semințele — **știe** el, se prezătesc pentru „mărețul țipăt al verii“. Semințele incoltesc potrivit legilor neștrămutate ale firii, pe care nimic și nimeni nu le va tulbura vreodată. Germinează miracole, cum nu mai puțin miraculos răzbat, bunăoară, feriga de sub stîncă: „Semințele vorbesc în somn și le auzi / noaptea, dacă vrei să culegi stele, / cînd fluierile stau agățate în duzi, / tăcute, cu izvoarele-n ele...“.

Într-un fel de **bucolice** contemporane, autorul va cînta viața, în amîndouă culegerile, fără retorisme, desigur, dar și fără exces metaforic, deși deschis totuși, în timbru optimist, observînd și bucurîndu-se de efervescența sevelor, de poezia și de misterul existenței pline; la un mod reticent neapărat, cum îi stă lui Liviu Călin în fire („Cîmpia vieții“); poetul are nostalgia luminii, a

căldurii, a spațiilor ocrotite, are nostalgia acestor nostalgii, hieratice și ele, parcă proiectate pe diafane pelicule de celoid (**Calendar**).

Frecvența acestui gen de poezie în cărțile mai recente ale lui Liviu Călin îi inseninează lirica. Poemele sale sînt acum mai puțin tensionate, au ceva mai multă culoare, el însuși nu mai pare a fi un eremit claustrat printre tomuri. Îi adie peste versuri, de la o vreme, o respirație mai destinsă. O zare de bun augur, faustică în ultimă instanță, ca în această aproape eglogă, „De spus totdeauna“ (**Uimitorul răstimp**): „Sună cornul, sună cornul în cîmpie / sună să zboare păsările, / sună ca spicul să știe / că peste cîteva săptămîni / îl vom auzi altfel în sitele verii. / Sună cornul, sună cornul în fîntînă / și apele ei se luminează. / Acum vorbim încet despre griu / despre trestii și plante curate / ca și cînd ieri ar fi fost semănate / de nimfe și zei.“

Conturul acestui poet talentat, serios și de cultură temeinică se nuanțează, fără a-și contrazice etapele.

Hristu Cândroveanu

GH. D. ANGHEL : Portret de băiat (bronz)

Locuri și oameni

ENTUZIASMUL nu trebuie să-l lipsească ziaristului. Un reporter blazat calcă porunca iniția de care trebuie să asculte un gazetar: el nu poate fi pe de-a-ntregul prezent, dăruit actualității. Mikó Ervin este un publicist autentic, unul dintre cei însuflețiți. Dacă scrisul său, ca și al oricărui scriitor, se mulează pe anumite dominante ale personalității sale, putem spune că reportajul pe care-l practică cu pasiune urmează linia unui etos eminent activ. Nu ne mirăm că printre realitățile care-l atrag, îl interesează, oarecum pe prim plan se află cele în care oamenii — din diferite locuri, de diferite graiuri ori obiceiuri — se înfrățesc și pornesc la luptă cu firea într-o mare operă de construcție. Lucrările uriașe, șantierele naționale, hidrocentralele au în el un admirator fără rezerve și un apologet. A consemnat eforturile celor de pe Valea Jiului (Zsilvölgyi jelenés — Reportaj de pe Valea Jiului, 1955). A urmărit cucerirea Bălții și a Deltei

(Nádország ostroma — Asalt în țara stufului, 1960). A urmărit căile pătrunderii civilizației tehnice în cotoanele cele mai ascunse ale munților, ca și înnoirea vieții prin efectul noilor construcții (Havasi mecfény — Lumina de neon în munți, 1961). Dar mai mult decît transformarea în ordinea materială, îl preocupă transformarea în conștiință. Mai exact, reportajele sale urmăresc aceste transformări în conjuncțiile lor, le surprind în interdependența lor. Orientat neconștient spre ziua de mîine, ca orice entuziast, el înfățișează procese deschise, lanțuri de acțiuni ce se continuă în viitor. Prezentul, pentru el (și, desigur, trecutul închis ori asumat) nu face decît să pregătească ziua de mîine, așa cum ne-o arată indeosebi reportajele din volumul **Ma kezdődik a holnap** (Azi începe ziua de mîine, 1964). Or, printre procesele pe care le consideră dintre cele mai fecunde sînt cele care leagă oamenii între ei. Volumul său, de texte publicistice, publicat în limba română, sub titlul **Omenie, noroc bun**, 1977 (după ce au apărut în limba maghiară în periodice), aparținînd — cum autorul însuși o mărturisește — celor mai variate specii, de la reportaj la confesiune, de la interviu la tableta, este o mărturie a pasiunii pe care o investește în apărarea unui etos al comunicării și al activității rodnice.

„Această carte explorează o zonă ascunsă, tainică a personalității umane mergînd pe filonul din adîncurile sufletului spre componentele pretioase ale patriotismului, ale solidarității, ale frăției și ale internaționalismului...“. Solidaritatea umană, frăția, omenia și toate virtuțile ce tin de aceasta, iată etosul pentru care pledează, în cartea sa, Mikó Ervin. Căci reportaje și interviuri ori articole de orice fel sînt orientate toate spre o dublă viziune: a martorului și a militanului activ pentru o nobilă cauză. Mărturia este despre oameni și locuri, despre faptele

unora, despre transformarea celorlalte. Pledoaria activă este, însă — subiacentă ori manifestă — prezentă în toate mărturiile cărții.

Așadar, locuri și oameni. În mare, Mikó Ervin își construiește cartea printr-un dublu itinerar. Pe de-o parte, el prezintă locuri: orașe, sate, șantiere, uzine. Dar omul sfîștește locul, și, conform acestei expresii străvechi, oamenii nu pot fi desprinși de aceste locuri pe care le-au marcat prin faptele lor. Români, maghiari, germani, de alte naționalități sînt înscrși în filele cărții lui Mikó Ervin prin și pentru ceea ce au făptuit pentru ca locurile în care trăiesc să primească o înfățișare nouă, și lucrurile să dobîndească semnificații noi. Cucerit de „cartea vie a țării“, peregrin pe meleagurile ei, jurnalistul e fascinat de chipurile — ca de oglindă schimbătoare a apelor — de chipurile pe care le ia țara astfel străbătută. Un popas, o revedere, consemnarea unei metamorfoze și, îndată, după noțelul reporterului-peregrin, un interviu, un dialog cu una din personalitățile care au contribuit mai mult la „sfîșierea“ acelor locuri. Desigur, condiția umană raportată la aceea geografică se dovedește de o mirabilă polivalență. Oricît de variate ar fi tinuturile, spațiile, oamenii sînt și mai variați. A găsi ceea ce unește destinele, conlucrarea, colaborarea lor, uneori neștiută, întotdeauna rodnică, constituie un obiectiv al publicistului.

Cele mai felurite caractere, profesii, temperamente ni se înfățișează într-o suită de interviuri — confesiuni bine orientate de Mikó Ervin. Fiecare loc își „spune“ — cu mindrie — reușitele. Satu-Mare, orașul natal al autorului acestor pagini, Baia-Mare, orașul copilăriei, Clujul activității omului matur, apoi pe „Valea Frumoasei“ a lui Sadoveanu, în Munții Sebesului, la București, în Argeș și din nou în Moldova, pe meleagurile romanelor lui Sadoveanu, în Dobrogea pe malul Mării, la Ocna-Mures, la Slatina, și nu am enumerat toate popasurile ziaristului, acesta veghează, mereu atent, mereu dispus să se inflăcăreze pentru ceea ce s-a făcut, se face, se va face. Amintirile se asociază cu observațiile, Sătmarul milenar se continuă în orașul Satu-Mare care s-a refăcut mai

nou, mai frumos după marea calamitate a inundațiilor. Satu-Mare l-a dăruit, de altfel, jurnalistului Mikó temele și eroii primelor reportaje. Despre Baia-Mare îi vorbește unul din fosti conducători entuziaști ai orașului, Iosif Uglar. Despre Baia-Mare, ca și despre regiunea Oașului vorbește maestrul Vida Gheza. În Clujul Construcției, Științei și Culturii vorbește cu Ion Agârbiceanu, cu Constantin Daicoviciu, cu Octavian Fodor, cu Ștefan Peterfi. Printre marii interlocutori mai sînt Sadoveanu, dar și constructorul barajului de la Porțile de Fier, inginerul Gheorghe Sălăgeanu sau violonistul Ștefan Ruha. Firește, spusele fiecăruia se centrează pe menirea realizată în opera, în lucrarea vieții. Dar „cazurile“ acestea au un caracter exemplar prin virtuțile etice pe care existența împlinită le presupune. Și, ca o valoare a valorilor etice, este subliniată omenia. Mikó Ervin revine adeseori în cartea sa — în reportaje, articolele sau, în interviurile care o alcătuiesc, ca niște figuri diverse ce se succed într-o privire caleidoscopică — asupra acestor teme a omeniei. Si nu din întîmplare răspunsurile, reflecțiile diverse aparțin unor români ca și ai unor maghiari, deopotrivă. Dovezi de omenie aduc, prin mărturia lor, mulți din „eroii“ cărții lui Mikó Ervin. Acesta explorează, într-adevăr, mobiluri tainice, dar și finalități manifeste, orientări determinante, idealuri realizate sau pe cale de a se realiza.

Omenie, noroc bun este o carte tonică. Se simte elanul sincer al cuvîntătorului, încrederea sa în puterea omului de a realiza această umanitate esențială a sa. Dialog viu cu oameni de știință, artiști, scriitori, oameni ai obștei, despre sensul vieții, despre fericire, despre datorie, despre muncă alcătuiește un fel de oglindă a vremii. În această oglindă, omul acestei țări apare în legăturile sale cu solul, ca și în legăturile cu oamenii, în efortul său de a deveni mai uman, de a realiza deplina omenie. Pledoaria lui Mikó Ervin este aceea a unei conștiințe care veghează asupra destinelor conștiinței.

Nicolae Balotă

GH. D. ANGHEL : Nicolae Bălcescu (bronz)

Creație și Istorie

CALENDARUL, oricât ar fi resimțit ca o convenție, răspunde unei adine omenești nevoi: nevoia de schimbare, de înnoire, de progres. Este un catalizator al speranței și cu oarecare imaginație se poate presupune că de aceea a și fost inventat. Prin mersul lui implacabil înainte creează o tonică sugestie de avansare în necunoscut și, totodată, atât de necesarul sentiment al realizabilului.

A măsura timpul — desigur, una din marile sfidări omenești — înseamnă a-l pregăti pentru a fi cucerit și populat de fapta umană. Creația, indiferent de natura ei, se înscrie totdeauna în istorie; și este, la rîndul ei, creatoare de istorie. Nu este o întimplare că la începuturile literaturilor găsim cronici, anale, memorii, adică istorii: prin ele se efectuează o sustragere din oralitate, o sustragere din uitare, o sustragere din uniformitatea repetiției ritualice și se dobîndește o ordine nouă. A scrisului, a memoriei, a individualității. Și, nu mai puțin, o ordine a încrederii: cine uită nu speră.

Cultura apare odată cu sentimentul istoriei, anistorismul produce aculturalism. Resemnarea, fatalismul, instalarea într-un efemer eternizat sînt factori de sterilitate culturală. Destinul creator al omului nu se poate realiza decît existînd, vie, conștiința istoriei. „Istoricitatea — afirma Lucian Blaga — ne apare ca o dimensiune permanentă a ființei umane. Ea datează din momentul în care preomul devine om deplin“. Însă conștiința istoriei și, prin urmare, creația pot cunoaște momente mai lungi sau mai scurte de eclipsă. Fără o viață istorică intensă și fără dinamismul ei eliberator de energii creația se diminuează. Cînd analizează, de exemplu, personalitatea lui Dimitrie Cantemir, Blaga notează că bizantinismul, deși „prin definiție static și ierarhic incremenit“, cunoaște o „neprevăzută efervescență“ și „se contaminează întrucîtva de dinamica și de perspectivele mai largi ale barocului occidental“, învățatul domnitor „devenind unul din principalii săi exponenți spirituali“. Dar sfidîndu-și epoca: fiindcă, scrie în continuare filosoful, „de la moartea lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul, adică de două sute de ani sau cel puțin de o sută, nu mai era cu puțință în țările române decît o viață quasiistorică, cu elanuri retezate, cu jăratul ținut sub spuză. Domnilor români, de bine-de rău aleși încă din familiile pămîntene, li se îngăduiau doar fapte de echilibristică politică, combinații meschine, mărunte socoteli de la o zi la alta, intrigă, aventuri, din cînd în cînd o faptă bună, dar nu istorie de linie mare și nici inițiative destinate să dea expresie învoaltă fondului de spontaneitate necorupt ce mocnea în sufletul poporului“. Cantemir s-a ivit, astfel, ca o excepție dintr-o „jalnică“ și lîncedă „apă stătătoare, prielnică numai miasmelor“, realizîndu-se ca una „din viețile cele mai înalte ale trecutului nostru“.

Nu este excesiv ca, mergînd mai departe, să vedem în întreaga evoluție a literaturii române și un reflex caracteristic al luptei pentru istorie și pentru dobîndirea unei conștiințe istorice active. Secolul al XIX-lea — care, pentru

români, începe cu revoluția lui Tudor Vladimirescu și se încheie cu Unirea de la 1918 — este astfel dominat de înfăptuirea unor mari acte istorice și de creație, de un dinamism care a luat forma unei adevărate renașteri naționale în toate planurile. Termenul de „modernizare“, mult întrebuițat, este poate impropriu, fiindcă restrînge la un singur aspect eliberarea energiilor și deschiderea de noi și mari orizonturi; a fost o reîntrire în istorie, o regăsire dublată de o rapidă și amplă construcție, în acord cu datele fundamentale ale spiritului național.

PROCES care, sub alte înfățișări și la alte proporții, nu mai puțin și în condiții noi, se desfășoară și astăzi. Efortul actual de dezvoltare continuă „modernizarea“, o include ca tradiție și îi dă un sens potrivit cu timpul în care trăim, concretizat în ambițioase și dificile programe, concepute cu o activă conștiință istorică. Literatura epocii postbelice se situează, cu diferențierile impuse de particularitățile sociale și politice ale vremii contemporane, pe liniile de forță ale literaturii perioadelor anterioare, această organicitate asigurîndu-i, în fond, autenticitatea. În pragul unui alt deceniu, penultimul din acest secol, nimic mai firesc decît încercarea de a privi în viitor; și nu atît pentru a-l anticipa, cît spre a proiecta în timpul care vine, eliberîndu-le, aspirațiile prezentului. Marile creații, capodoperele nu sînt previzibile, apariția lor poate fi, în schimb, pregătită. În dublu sens: prin dirijarea energiilor creatoare în direcțiile cele mai fertile și prin existența unui climat de receptivitate și efervescență spirituală. Realizarea lor stă, apoi, într-o strînsă legătură cu conștiința istoriei; cînd aceasta este absentă ori scăzută, se produce fie o risipire a forțelor, o pierdere a inteligențelor și a talentelor în întreprinderi meschine și efemere, fie un dezinteres care ucide față de efortul creator. Unei înnoiri repezi în toate planurile vieții, cum este astăzi la noi, nu-i poate răspunde o literatură exaltînd melancolic forme de existență demult dispărute sau aspirînd la modestul rol de ilustrație schematic-romanțată a unor adevăruri comune. Funcția literaturii ca factor de înrînire a conștiinței și sensibilității este activă și dinamizatoare, ceea ce presupune existența unui spirit literar activ și dinamic. Opere izolate, de certă valoare, pot apărea oricînd; este însă nevoie de coagularea unui cîmp de forțe unitar, de realizarea unui puternic ritm al tuturor energiilor, solidarizate într-o comuniune de idealuri. Conștiința istoriei și acordul cu epoca au făcut ca în deceniul '70-'80 deosebiriile dintre „generații“, altădată relevante, să se estompeze și uneori chiar să dispară: mai importantă a început să devină atitudinea spirituală, accentul a fost mutat pe valoarea și semnificația gestului creator.

Direcție pe care acum, la începutul unui nou deceniu, o socotim deopotrivă prețioasă și fertilă, fiindcă se raportează nu la aspecte superficiale, ci la calitatea și la caracterul creației.

Mircea Iorgulescu

Drumul

Plutesc departe fulgerînd
Mari păsări către albul orizont,
Și neștiind dacă or să revină
Cu aripi încărcate de fior,
Ducînd în zbor miresme de podgorii,
Parfum de flori și liniște de cîmp
Purtînd în pene tremurul Luminii
Ce-a mîngîiat o vară acest pămînt.
Se'ndepărtează — raze lungi, pîlînde,
Cu dorul unui loc de neuitat
Spre zările ce'ncet le va cuprinde,
Spre palul soare care-a scăpătat.

Zorile

Și iată zorile,
zorile revărsate din suflet
despletindu-ne somnul
acoperindu-ne cu rouă
tămăduitoare.
Explozii solare
din orizontul tînguitor
izbucnesc deodată
ușor alintînd
umerii de față.
Și mai mult ca orice
salut această lumină
care, fără să ceară nimic,
rămîne cu noi
și se închină.

Antică

Vești despre timp vin din pietre,
un foșnet straniu din iarbă,
prinde contur mina veștedă.
Aici ride peste milenii timpul.
Pocalul ruginit uitat e,
floarea de piatră amintește de moarte,
o lance taie trupul pămîntului,
apele în volburi, graiuri ciudate
pe colțul de stîncă, sălbatec,
necunoscutul oștean gata-i de luptă,
se aruncă-n viltoare
și spintecă timpul. Primește
cu slavă, cu pămînt nou și cu trupul drept,
oștean fără nume, o floare . . .

Ploaia...

Ploaia capătă alte forme noaptea
cînd umbre răsar din iarbă
și-n verdele greu, pămîntul
are miros de fiară.
Urmăresc norii hăituiți de vînt
care mi-au furat liniștea asurzitoare.
Ploaia pătrunde în creier.
Sînt vinovat de ploaia aceasta meschină.
Mi-am pierdut vîrsta pe care notasem
pas cu pas grijile mele
sterse înainte de a le trece pe curat.

Florin Palaghia

GH. D. ANGHEL : Portret de femeie (bronz)

TRAIAN — sculptură aflată în Muzeul național din Neapole

Gloriosul hispan — bădița Traian

MOTTO :
„Si-a venit mai an
Bădița Traian”...
(Din folclorul datinilor)

El venise cu oștile pină sub zidul Carpaților
să-nfrunte pinda gurii de lup cu acvila Romei,
să sfarme zeii de lut, să-nalțe zeii de piatră,
sempitern să-mpreune-ntr-un glas și-o suflare
biruiții și biruitorii — un singur, unic popor —
răspîndit pe șesuri și măguri în Dacia Felix,
el, gloriosul hispan — bădița Traian.

El, durase cetăți, coloane de foruri și castre,
drumuri pavate cu steiuri trecînd peste ape și munți,
printre rodnice cîmpuri, cu ierburi, cu poame și grîne,
ca mult mai aproape să fie silvanele locuri de vetre,
omul de om, în febra lui mereu ziditoare,
și malul pelasgic de-azurul trufașelor culmi,
el, gloriosul hispan — bădița Traian.

El, ne-a lăsat statornica matcă și tiparele graiului,
vad viltorilor tulburi a două milenii,
legînd bătrînul Danubiu de izvoarele Izei,
ponticul țărîm de cernegura septentrionului,
pămînt frămîntat de copitele năvălitorilor,
cu drumuri albite de pulberea oaselor lor,
el, gloriosul hispan — bădița Traian.

El intrupează datina veche rostită din veac
fiu al Sevillei purtînd coroană pe frunte,
plugar și semănător al acestor pămînturi,
nume de taină crestat în grînda colindelor,
în pocnet de bice și-n larmă de tinere glasuri,
benefic girant al belșugului noului an,
el, gloriosul hispan — bădița Traian.

Vlaicu Bârno

Republica

Republica e țara albită de miresme
Prin care Oltul sună izvoare de lumină
Și murmur de baladă în iarbă se aude
Cînd luna peste dealuri din fluier suspendată.

Republica e țara în care grîul cîntă
Îndrăgostit de veacul ce arde în iubire
Și faptele ne cheamă în liniștea fierbinte
Cu gînduri de mărire la vremea
de-implinire.

Dumitru Udrea

Colind sub ferestrele țării

Luminată pină-n zori,
își primește Maica Țară
roiurile, astă seară,
de străvechi colindători.

Noi am venit sub geamurile-nalte,
colindul pare, pe sub ele, scund,
dar glasurile se desfac învoalte
și pină-n miezul singelui pătrund.
Că de urat, de la Traian încoace,
pe toate-am învățat a le ura
și-n caldă iernii plapomă de pace
le-am înflorit cu cîntece de stea.

Sculați de-a valma, de cu zori, strămoșii
c-un plugușor urnit de patru boi,
au tras hotare, cît cîntau cocoșii,
s-ajungă chipul țării pin-la noi.
Iar într-aceste limite destule
au semănat, cu mii de rădăcini,
porumb și griu, orbite și rotule
și cite-un fir de inimă-n grădini.

Andrei Ciurunga

Scoborînd din neguri

Arde-n bronz verzui înaltul bolții
la Moldova cea cu zimbru-n stemă !...
Cu velur colinele se-mbracă
în albastru pur de Voronețuri,
sub a lunii clară diademă.

Toamnă dulce cu lumini de tînăr vin
începînd în zăcători să fiarbă
joc de flăcări vii și joc de aur
la Moldova cea cu vers divin
revărsat în aer ca o iarbă.

Avem un crez!...

Avem un crez în ființa de români
Că cel mai aprig dor, e cel de Țară.
De-o părăsești te vei întoarce iară
Cu buzele mușcîndu-i din țărîni !

Purtăm pămîntu-n inimă cu noi
Că-i plămădit din os viteaz ce doare
Nu-i alt pămînt strălucitor sub soare
Să cînte-n lanuri fapte de eroi.

De pribegesci prin țări, fără vreun nume
Un fir de rădăcină te-nsoțește
Și plîngi cu dor un colț lăsat în lume
Unde se-ngîină doina românește !

Avem un crez în ființa de români
Și-a pîrguit în tril de ciocîrlie.
Cu rădăcini în codrii de goruni
Ne naștem cu iubirea pentru glie !

Viorica Popescu

Trec prin inimi cu aripi de pară
bucurii, iubiri de mult pierdute
sub cetatea veche, legendară
la Moldova de-amintiri și doruri
ce-au venit în taină să te-asculte.

Zidurile graiuri prind, adînci
clopote bătrîne sparg țări
la Moldova lui Ștefan Neînvinsul
scoborînd din neguri și din stînci,
să-i vegheze țării veșnicia.

Haralambie Țugui

Urare de dragoste

Să ai un brad în suflet și să-l duci
O viață-ntreagă către nemurire,
Acolo-n munți, cînd stelele sînt dulci
Să-i fii zăpezii Soare, să-i fii mire.

Să ai izvoare-n ochi și ochii să te doară
Cînd înnoptează-n glonț o căprioară,
Să ai o frunte plină de idei,
Din rouă să se nască miei.

Să ai pămînt sub trup din țara ta
Cînd oare să te-mbrace în lumină
Și să nu ai Uritului ce-i da
Cînd sînt tristeți mai mari, cînd e tristețe
lină.

Constantin Ștefuriuc

Correspondența lui Odobescu (II)

ADOUA zi după scrisoarea prin care Alexandru Odobescu își anunță mama că s-a înțeles cu tatăl lui, care i-a arătat multă bunătațe, acesta îi scrie soției sale, rămasă dimpreună cu fiica lor, Maria, la Paris, că și-a găsit fiul „foarte sănătos și gras”, că are intenția să-l însoțească pentru terminarea studiilor în capitala Franței și că se bucură, văzându-l „schimbat”, adică pătruns de bune intenții. Așadar, primul contact dintre tată și fiu s-a săvârșit sub cele mai bune auspicii. Alexandru însuși se bucură că, reîntors în țară, a făcut bună impresie tuturor, că lumea și-l închipuise „un desfrinat cum nu s-a mai văzut, o ființă josnică și respingătoare, cu purtări de cabaret și moravuri de derbedeu”. Alexandru se bucura de acel reviriment de opinie, spera să se înapoieze în curînd la Paris, unde „ducînd o viață exemplară timp de un an și întorcîndu-mă în țară ca să obțin o poziție socială, trecutul se va dizolva în apele riului Uitării” (dans les eaux du Lethé). Intenționa totodată să se însoare cu o fată „destul de bogată”, ca să se bucure de „acea bună stare necesară acestei vieți cu totul materială”. Acest enunț final poate surprinde la un tînr de douăzeci de ani, mai adeseori idealist, cu capu-n nori, dar Alexandru, după cum se vede, era de pe atunci cu picioarele pe pămînt și nu-și făcea iluzii asupra vieții. Ziua lui se împărțea astfel, din primele zile ale sosirii în țară :

„Tata rămîne culcat pînă la ora prînzului, adică pînă la ora trei ; eu, în acest timp, fac vizite și mă plimb la Șosea ; apoi mîncăm fiecare, care încotro și seara merg la spectacol sau la o serată ; în sfîrșit, duc o viață destul de vagabondă ; sînt destul de răspîndit în lume și sînt invitat pretutindeni, așa fel încît timpul meu se scurge cu destulă ușurință”. Din capul locului s-a îndrăgostit strașnic, de o domnișoară din influența și bogata familie Bărcănescu, o fată cu o șuviță albă în părul ei blond, și se gîndea serios la căsătorie. Tatăl său îi găsisese altă partidă, cu numele sonor, Sofia Ghica, de care auzise că ar fi cam prea durdulie, „une grosse dondon”. Această fată, căreia i se spunea în familie Minette, mai avea, în ochii lui Alexandru, un păcat de neiertat : „Citise romanele lui Paul de Kock”. Găsea aceasta de neiertat, scriindu-i mamei sale, și apăsînd pe faptul că el era foarte sever în chestiunea lecturilor și nu putea admite ca soția lui să fi citit cărți „alt de murdare”, de care el nici nu s-a atins. Curios ! omul fără prejudecăți cerea soției sale exclusiv lecturi edificatoare, de fată de pension din acea vreme.

În noiembrie al aceluiași an, el se întoarce la Paris „nu fără repulsie”, din spirit de datorie, de bună seamă ca să-și încheie studiile. Nu avem nici o scrisoare din intervalul de la 12 noiembrie 1854, cînd îi comunică mamei sale că îi va urma sfatul, înapoiindu-se la Paris, și pînă în octombrie anul viitor, cînd îl vedem iarăși în drum spre țară, scriindu-i de la Dresda și apoi de la Drenkova.

Prima scrisoare din București e adresată tatălui său, aflat la moșie, asigurîndu-l că e hotărît să se ducă la țară, pînă ce domnitorul (Barbu Știrbei) se va ocupa de el și-i va da „un bun post”. Acest eveniment se va produce însă abia pe data de 1 ianuarie 1857, cînd a fost numit într-o slujbă bunicică și nu prea grea, de șef de birou francez la Secretariatul de Stat (Ministerul de Externe), de unde își va da însă demisia în termeni seci, după cîteva luni.

ÎN INTERVAL, tatăl său, la îndemnul soției, se hotărîște să-i plătească lui Alexandru toate datoriile contractate în străinătate și mai ales în țară, datorii cu prelungiri ale polițelor în condiții de camătă. Generalul tot mai trage nădejde în îndreptarea lui Alexandru, care trăiește mereu pe picior mare, cu valet, cu echipaj propriu, cu vizite în „lumea cea bună”, în conflict cu mama fetei pe care o dorea ca soție, nehotărît între administrarea moșiilor părintești și urmărirea unei cariere literare. Scrie la o co-

medie, dar n-o duce la capăt. Dezgustat de instabilitatea vieții publice, se gîndește într-o vreme să țină un curs de limbă și literatură greacă, satisfăcînd în acest fel speranțele ce-și pusese savantul e-lenist Egger într-însul. Debutează în literatură cu articolul despre **Satiră**, în **România literară**, ale cărei ultime numere ar fi fost oprite din pricina unor poezii ale prietenului său, G. Crețianu. Gustul său subțire se revoltă la spectacolul celor două **Chirițe** ale lui Vasile Alecsandri, cu sala plină „atît cu lume de la mahala cît și cu scursoarea ulițelor” (de la canaille) ; „bufoneriile inspirate ale actorilor”, scria cu ironie și sarcasm, „erau abia demne de spectacolele de bilci” (des tréteaux d'une foire).

Acum, Alexandru, descurajat de a o lua pe tinăra Bărcănească, se îndrăgostește de fiica nelegitimă, zice-se, a lui Pavel Kisseleff, Alexandra (Sasa) Prejbeanu, pe care pînă la urmă o va și lua în căsătorie, dar partida, din punct de vedere material, nu i se pare generoasă lui Odobescu potrivită și ca atare fiul se lovește de refuzul său, iar relațiile dintre tată și fiu, și așa destul de variabile, devin încordate.

În interval se deșteaptă însă în Alexandru interesul pentru studiile arheologice, care vor fi principala sa preocupare de ordin științific, și în care avea să-și agonisească o impresionantă erudiție. Iată primele premise ale acestei vocații, în scrisoarea către mama sa, de la data de 10 ianuarie 1856 (era în al douăzeci și doilea an al vieții) :

„În privința noutăților arheologice, este una foarte interesantă, provenind din Turnu(-Severin !). Pare uimitor, dar este totuși adevărat. Comunică-i-o lui Berindey ; aceasta îl va interesa, dar înainte de toate trebuie să ți-o comunic. Anul acesta Dunărea a fost atît de joasă, încît s-au văzut nouă arcuri ale podului lui Traian, șase de pe malul românesc și trei de pe cel sîrbesc”.

După zece zile de călătorie în acea parte a țării, Alexandru își exprima astfel satisfacția către tatăl său, căruia-i scria în românește :

„Cu prilejul acesta am mai cunoscut o parte din țara noastră și aș fi foarte mulțumit d-a mai face și alte călătorii printr-alte locuri ce-mi sînt încă necunoscute”.

Mamei sale, rămasă la Paris cu fiica Maria, i se plînge însă, în primăvara aceluiași an :

„...am devenit un adevărat puturos (fainéant) de București, adică un puturos de cel mai rău soi”.

Decepționat de neînțelegerile cu a-prigul său tată, el exclamă, în aceeași scrisoare de la 21 aprilie 1856 :

„...nimic nu e mai bun pe lume decît să ai o mamă”.

În mai 1856 dă greș încercarea lui Odobescu de a scoate un ziar, împreună cu Ioan Bălăceanu, Grigore Alexandrescu și George Crețeanu.

Relațiile dintre tată și fiu continuă a fi oscilante, deoarece generalul, scriindu-i mereu grecește soției sale, își exprimă de la Călăreți, la 14 mai 1856, aceste speranțe :

„Eu și Alexandru sîntem foarte bine și nădăjduim de la Domnul să se facă un bălat bun și să ne bucure”.

Din epoca aceea, cînd nu intrase încă în trecătorul servicii de la Secretariatul de Stat, Alexandru îi scria mamei cu sinceritate :

„Deocamdată, tai frunze la ciîni (je baille aux corneilles) ; mă scol tîrziu ; îmi petrec dimineața fumînd și stînd de vorbă cu aghiotanții tatei, care rămîn acasă, sau făcînd vizite de holtei [...]. Pe lingă astea toate, mă ruinez cu trăsurile. Închipuie-ți că tata, înainte de numirea sa (ca ministru de război, n.n.) avusese fericita și amabila ocazie să-mi cumpere un mic și șarmant echipaj, trăsură, cai și hamuri ; comandasem o mică livree, în albastru și argintiu, pentru vizitiul meu și circulam foarte grațios pe străzile Bucureștilor, cînd un concurs de împrejurări foarte supărătoare m-au zvîrlit iarăși în trăsurile de piață ; 1. unul din caii mei și-a scrîntit un picior ; 2. Tata, avînd nevoie să circule mult și neavînd altă trăsură, înhamă zilnic călușii

METAFORE

FATA cu care ședeam de vorbă — e foarte mult de atunci — pe o bancă din Grădina Icoanei, deși era de fapt o tînră doamnă, părea mai degrabă o școlăriță. Purta o bluză albă cu mineci scurte și pantofi cu tocul lat. N-avea obiceiul să-și dea cu pudră, nici cu ruj, obraji ei pîrînd abia spălați cu apă rece. Avea — în plină domnie a pensioanelor — un fel de a fi sportiv și franc, care îmi plăcea. Dar nu o credeam prea deșteaptă, într-un timp în care, pentru mai noi toți, deșteptăciunea era totul. Cu toate că, într-un rînd, o văzusem sub braț cu **Les faux monnayeurs**, carte pe care nu o citea oricine, nu mă așteptam din partea ei la vreo năzdrăvnie intelectuală.

Însă în acea zi, în Grădina Icoanei, venind vorba despre altă fată — altă tînră doamnă, dar e atît de mult de atunci încît îmi apar asemeni unor fete — cu care fusese colegă de școală și a cărei existență era o neînteruptă demonstrație de gingășii, am auzit-o rîzînd scurt și rostînd :

— Parcă ar minca flori și ar vorbi fluturi.

Citise asta undeva ? Li venise atunci — ei — în minte ?

Nu m-am gîndit să o întreb, iar apoi, nu după multă vreme, și-a urmat bărbatul în Australia.

Poate aș fi uitat-o de tot dacă, din timp în timp, n-ar avea grijă să mi-o aducă aminte cîte un personaj despre care sînt tentat să spun că mîncă scorpioni și vorbește coropișnițe.

Geo Bogza

NU SE PUTEA ca anul să se termine iar dracul care activează în domeniul greșelilor de tipar să nu-și vire coada. În scurtul text dialogat din nr. trecut, o nimica toată, înlocuirea unui semn de exclamare cu unul de întrebare — care a dus la transformarea lui „Se poate !” în „Se poate ?” — a stricat tot ceea ce mă străduisem să obțin.

GH. D. ANGHEL : In memoriam (relief teracotă)

lui Mănescu la trăsura mea și pleacă, lăsîndu-mă să caut o birje cu chirie : e revoltător, e ruinator !”.

Disperat de acest impas, Alexandru se plînge mamei sale amarnic, la 7 august 1856, de tatăl său, cu care crede că nu se va putea înțelege niciodată, și nutrește chiar gîndul unei... „carriere eclesiastice” (preot sau, mai degrabă, călugăr ?), preferabilă unei aceeași „existențe de dezordine și de parazitism”, în care-și dă seama că din nevoia lui de „confort”, tatăl îl învinuiește de „cheltuieți nebune”.

De altfel, tatăl nu se înșela, în ajun de a închide ochii pentru totdeauna și de a-i îngădui astfel lui Alexandru să-și rostuiască viața așa cum înțele-

gea, cu fata pe care o iubea și cu care avea să se însoare și să plece în călătorie de nuntă la Paris. Toată viața, Odobescu va cheltui peste puterile lui, se va îngloda în datorii și va face tot felul de demersuri, ca acea nefericită ofertă de vînzare de obiecte de artă către Dimitrie A. Sturdza, viitorul său dușman.

Vom urmări mai departe, în corespondența cu înțeleapta lui soție, ascensiunea meritată a strălucitului om de litere și de știință, scurta sa carieră politică, și buletinul său economic și sanitar.

Șerban Cioculescu

Un prefix

■ LIMBA noastră, ca toate limbile române, a făcut în trecut puțin uz de prefixe, biziindu-se mai mult pe sufixe. A venit apoi o perioadă în care, adoptând foarte multe cuvinte din limbile de mare circulație internațională, româna a introdus prefixe neologice, dintre care unele a început să le folosească pentru a-și forma cuvinte proprii, deci neimprmutate. Printre ele se găsește și **co-** de origine latină, cu valoarea de „împreună, în comun”. Astfel se explică formații de felul lui **colocatar** („care e locatar împreună cu alții”, **codirector**, pentru cazul când într-o unitate sint doi directori, și așa mai departe.

Toate ar fi bune, numai că lui **co-** i se întâmplă diferite accidente, atât de formă, cât și de înțeles. Iată mai întâi exemple de primul fel.

Atunci când tema la care este alipit începe cu un **o**, e normal ca derivatul să aibă la început grupul **coo-**. Așa e cazul cu **a coordona** (unde, de fapt, **co-** nu privește pe cel care acționează, ci obiectele pe care le pune în ordine), **coocupant** și altele. Unii însă, nereușind să facă analiza derivatului contopesc pe cei doi **o** și astfel se ajunge la pronunțări de felul lui **coperativă** (format din **co-** și **a opera**), **a copta** (din **co-** și **opta**). Atrăgându-se atenția asupra acestei greșeli, se ajunge la alta, și mai supărătoare. Cei care au înțeles că nu trebuie să contragă pe cei doi **o** într-unul singur aplică regula și unde nu se potrivește și **zic cooproprietar**, deși rădăcina acestui cuvânt nu începe cu un **o**.

Mai grave mi se par însă greșelile de înțeles. Autorul unui raport asupra unui subiect despre care mai raportează și altcineva este numit corect **coraportor**, deci „raportor împreună cu altul”. De aici însă se ajunge să se spună că cineva a făcut un **coraport**, deși raportul lui este făcut independent de altul. Tot așa, când sint doi referenți (numiți corect **coreferenți**), se spune uneori că au făcut **coreferate**, iar când doi producători au realizat împreună un film, acesta este numit în mod curent **coproducție**, deși nu e „producție împreună cu alta”.

Încă mai supărător este faptul că, pierzându-se cu totul rostul prefixului, este adăugat la teme care prin ele însele exprimă comunitatea și deci nu mai au nevoie de nimic în plus. Se aude astfel zicându-se **copărtaș**, deși un părtaș nu poate fi decât împreună cu altul, sau cu alții, **codevălmășie**, când devălmășie spune tot ce este necesar, deoarece denuște faptul de a fi împreună cu alții sau cu altele.

Se dă naștere în felul acesta la formule pleonastice, la lungirea în mod inutil a vorbirii. E adevărat că la același rezultat se poate ajunge și prin adăugarea altor elemente de vocabular. **Coleg** nu mai este analizabil pentru vorbitorii de astăzi, deci nu e clar pentru oricine că e format cu prefixul **co-**; dar el arată prin însuși sensul său că e vorba de o comunitate. Se întilnesc totuși foarte des expresii ca **el și alți colegi ai lui**, ceea ce, dacă luăm cuvintele în înțelesul lor exact, ar însemna că el este unul dintre proprii săi colegi.

În fine, pentru că a venit vorba de pleonasm, voi mai cita unul care nu cuprinde prefixul **co-**. Se spune adesea că cineva nu s-a limitat numai la..., ci... Iată un exemplu luat la întâmplare: **X nu s-a limitat numai la piese de teatru ci a scris și alte feluri de opere literare**. După ce am auzit prima parte a expresiei, ne punem întrebarea: „dar la ce s-a mai limitat?” Și constatăm imediat că nu s-a limitat deloc, dimpotrivă. Corect ar fi sau **nu s-a limitat la (fără numai)**, sau **n-a scris numai piese**.

Alexandru Graur

Francisc Păcurariu — 60

TREBUIE să mărturisesc că a trecut foarte mult timp de când l-am cunoscut pe Francisc Păcurariu (n. 2 I. 1920 la Teaca, jud. Bistrița-Năsăud). Numai așa îmi explic faptul că nu mai pot să-mi aduc aminte când l-am văzut pentru prima dată și nici în ce împrejurări mi-am făcut rost de un prieten pentru toată viața. Să fi fost la Cluj, când tinărul poet înscrisese în palmaresul său de activitate două volume de versuri (**Psalmii Neliniștii**, 1942 și **Lauda singurătății**, 1944), dar credea că presa reprezintă una din căile fundamentale de schimbare a conștiinței publice? Nu cred. Eu eram încă **prea student** ca să aflu de existența unui om care, nici el singur, nu-și putea imagina în acea vreme „zodiacul” devenirii sale. Să fi fost mult mai târziu, după coborîrea peste munți, aici la București, când un diplomat în vacanță sau — în așteptarea unui alt post — își spăla memoria cu spiritul binefăcător al vinului, fenomen pe care eu nu izbutisem încă să-l deprind? S-ar putea.

Primul autograf pe care îl dețin de la Francisc Păcurariu figurează pe placheta de versuri **Priveștiile lumii** (1967). Dar diplomatul care fusese un număr de ani în lumea nouă își dezvăluia în acel timp o altă față a demersului său prin sfera unor culturi puțin cunoscute la noi. Cărțile sale **Introducere în literatura Americii Latine** (1966), **Șițe pentru un portret al Americii Latine** (1967) sint o mărturie elocventă în acest sens. Și cum eu venisem din spațiul germanic, iar el din **Romania** aceea atât de îndepărtată și misterioasă, trebuie să-l fi ascultat cu evlavie cum vorbea despre Sarmiento, Ruben Dario, Cesar Vallejo și alții alți scriitori care cu greu își găseau încă drumul spre conștiința publicului nostru, atât de sensibil în fața noului. Nu știu dacă în acea vreme am apucat să citesc poeziile lui Francisc Păcurariu, iar dacă le-am citit acum regret cât de repede le-am uitat.

Eseistul, istoricul literar al **lumii noi** care făcea o adevărată operă de pionierat în cultura română, a exercitat însă o puternică seducție asupra mea. Vorbirea lui domoală, cu modulații de lecții inaugurale ținute în fața studenților, m-a convins că era momentul să știu ce se petrecea în acel uriaș continent al poeziei și apoi al romanului.

Călătoria prin cărțile lui Francisc Păcurariu despre literaturile Americii Latine reprezintă un adevărat act inițiativ. Numai niște cărți scrise dintr-o mare plăcere convertită în obsesie și din bucuria lecturii transformate în erudiție, beneficiază de darul de-a convinge pe alții de farmecul inedit al unor literaturi mari dar puțin cunoscute.

Așadar, medicinistul de odinioară de la Cluj se lăsase tentat de farmecul diavolesc al poeziei. Dar pînă aici totul mi se părea firesc. Cîți medici nu au realizat mari opere literare!

Opțiunea pentru un alt cîmp de cercetare reprezintă însă un caz mai rar. Mai târziu, mi-am dat însă seama că atunci când Francisc Păcurariu se simțea prea încărcat de o **obsesie** — **datorie**, făcea tot ce-i stătea în putință să se elibereze de ea. Și dacă versurile din aceste cărți, talmăcite în limba română cu vădite daruri de poet, depun mărturie pentru **eseistul-scriitor**, **Individualitatea literaturii latino-americane** (1975) și **Antologia literaturii precolumbiene** (1973) marchează, se pare, sfîrșitul unei datorii împlinite.

Însă eliberarea de o obsesie culturală nu înseamnă și transformarea acesteia într-un act de recunoaștere publică. Și totuși, între timp, plachetele, sale de versuri se înmulțesc. De la **Ocean simplu** (1972); **Răzvrătirea desenatorului de cercuri** (1974) pînă la **Solstițiul de iarnă** (1977), drumul este lung și fertil.

Ne întorcem spre **Priveștiile lumii** (1967) în care sint adunate poezii din anii 1940—1965 și începem să citim:

Miine nu voi mai trece pe sub cerul
imens
ascultînd veșnicia și bătăile inimii mele.
Mă voi opri pentru totdeauna din mers
prin aceste pături, sub aceste

Incomparabile stele.

Și toate vor curge netulburate

și biruitoare

ca apele mari ale primăverii, ca vîntul
care deschide pleoapele foilor

Un poet adevărat își căuta drumul propriu și intra discret în marea cetate a artei, dar puțin au fost aceia care au luat act de existența lui.

Deschidem **Răzvrătirea desenatorului de cercuri** și citim la întâmplare:

Sînt veșnic întrecut și-ngenunchiat
de umbra mea grăbită și vicleană
în care rătăcesc neîncetat
ca amintirea de săgeată-n rană
(Rătăcire)

Lauda poeziei noastre evolua însă mereu pe alte planuri și nu o singură dată acestea au fost sortite pieirii.

Ne oprim la **Solstițiul de iarnă**, cu speranța că vom stîrni curiozitatea criticilor și a cititorilor:

Asediat de lucruri, cetate efemeră,
ți-e îngădit răsufletul de aspra lor
năvală
închisă-n sine ca o tristă sferă
în care nu e luptă și răscoală
(A treia meditație)

DAR genul de creație care solicită astăzi cel mai mult resursele artistice ale scriitorului este romanul. Când într-o seară târzie, aromată de mirosul tare al eucaliptului, stăteam de vorbă cu Francisc Păcurariu pe terasa reședinței sale de diplomat la Atena, începuse să-mi povestească evenimente din istoria Transilvaniei de Nord, care îndurase o anumită vreme ocupația maghiară horthystă de tristă amintire.

O altă veche povară, o altă datorie obsesivă de care scriitorul dorea să se elibereze, s-a transformat iarăși în literatură. Rînd pe rînd au apărut **Labirintul** (1974), **Ultima călătorie a lui Ulise** (1976), **Timpul și furtunile** (1978).

În creația sa se instalează alte tipuri de discurs literar și un alt mod de reprezentare a realității. Francisc Păcurariu este preocupat prin excelență de **romanul politic**, decupat cu precădere din istoria Transilvaniei, dar extins în **Ultima călătorie a lui Ulise** și pe alte meridiane ale globului.

Și dacă în poezie scriitorul își centrare atenția asupra artei cuvîntului, în roman el are în vedere în primul rînd **mesajul**. Ficțiunea jurnalului găsit, relatarea de tip reportericesc, intriga concepută ca anchetă, totul este destinat luminării unor acte de comportament, reliefării modului de angajare în existență.

Discurs filosofic și narațiune, sondaj psihologic și reconstituire documentară, romanul reprezintă marea aventură cu care scriitorul ajuns în pragul celor șazece de ani simte nevoia să se confrunte prin toate disponibilitățile spiritului său.

De fapt omagiul nostru prietenesc este o invitație afectivă la lectură.

Romul Munteanu

Învățătura experienței

IN 1935, în comuna Șanț (Bistrița-Năsăud), membrii uneia dintre acele celebre echipe îndrumate de profesorul Dimitrie Gusti, pentru a realiza sinteze monografice în diferite localități din țară, asistau la apariția spontană a unei forme specifice de reprezentare: doi tărani urcă pe scenă și „cu un talent necunoscut, niciodată manifestat” improvizează „un dialog de o prospețime incântătoare”. În foarte scurt timp, scenele satirice devin piese, numărul „actorilor” crește, interesantă fiind în primul rînd, nu atât această extensiune cantitativă cit modul original de constituire al spectacolului însuși. Să revenim, însă, profitînd à rebours cum se cuvine de experimentele moderne, în mica sală din localitatea de la poalele muntelui Ineu, unde, în urmă cu peste patru decenii, Constantin Jugan și consătenii săi inițiau, cu o siguranță eare nu încetează, să ne apară ca uimitoare, o manieră spectacolistică astăzi definitiv asimilată de public și de istoria culturii: „Procedul era următorul: în fața sătenilor, Constantin Jugan și prietenul său „propuneau” cite un subiect, o temă din viața satului. După

anunțarea subiectului, din mijlocul asistenței se ofereau cei care doreau să interpreteze cutare sau cutare rol. Alese de cei doi animatori, respectivele personaje se urcau pe scenă și începeau să joace improvîzînd replicile, supravegheați și îndrumați de către Jugan care le indica în ce fel trebuie să evolueze pe scenă, [...] La a doua repetiție fiecare gîndise acasă rolul, își completase replicile, așa încît la treia repetiție acțiunea să se desfășoare normal, improvizații artiști jucîndu-și perfect rolurile, cu replici pline de duh și de haz, cînd era cazul. Și ori de cite ori piesa era reluată, surprizele erau permanente, actorii improvîzînd alte fraze, alte replici, după inspirația momentului”.

După 37 de ani, în 1972, o nouă echipă aduce, la inițiativa Consiliului Culturii și Educației Socialiste, în comuna Șanț și, din nou, sub conducerea lui Jugan, „om cuminți și respectat de întreaga colectivitate sătească”, autor, regizor și conducător al formației, tradiția teatrală este reinviată în aceeași formulă și, din partea spectatorilor, cu același entuziasm.

Martor al celor două evenimente este Harry Brauner, iar locul unde sint consemnate este recentul său volum, apărut

la Editura Eminescu, **Să auzi iarba cum crește**.

Într-un interviu transmis zilele acestea la radio, Harry Brauner mărturisea, cu vocea stăpînită de o puternică și emoționantă emoție, că mindria vieții sale a fost iubirea pentru tot ce este ascuns în sufletul poporului român, în sufletul și, ca atare, în creațiile acestuia. Iar pentru a le cunoaște, considera Harry Brauner, nu trebuie să te închizi într-o cămară întunecată ci, pentru ca să vorbești oamenilor și ei să te audă și să te asculte, trebuie să pășești în aerul tare al realității. Este ceea ce și demonstrează, cu exemplaritate, **Să auzi iarba cum crește**, jurnal al unei experiențe de o viață, jurnal al călătoriilor neîntrerupte spre și prin locurile unde diferite manifestări ale geniului creator popular și-au păstrat firescul, autenticitatea, valoarea. Cel care în 1929, alături de Constantin Brăiloiu, Mac Constantinescu, Floria Capsali, Ilarion Cocișiu, Matei Socor, Achim Stoia, Mihai Poș și alții, venea la Drăguș pentru a cerceta (tot sub îndrumarea profesorului Gusti) dimensiunea istorică și actuală a satului românesc, iar în 1979 nu liosea de la nici o manifestare publică a formațiilor și echipelor de artiști amatori, conturează, cu patos și cu înțelepciune, în **Să auzi iarba cum crește**, o hartă de privești, sentimente și portrete dintre cele mai semnificative. Spunem cu patos, căci acesta este registrul în care majoritatea gloselor sale se încadrează, accentuăm, după aceea, cu înțelepciune, căci Harry Brauner își privește meseria și pasiunea destinului său cu seriozitate și fertilită îngrădură: arta populară trebuie „observată cu atenție și mai cu seamă, cu multă discreție”.

Preocupări folclorice, a doua parte a

volumului, explicitează această atitudine. Tonul cald, încărcat de o sentimentală nostalgie prin care sint evocate pitorescul peisaj bucoșean în jurul anilor 1930, ca și amintirea unor mari personalități române și europene, personalități profund atașate artei noastre naționale devine — în această secțiune a cărții — sarcastic și necruțător. Harry Brauner radiografiază cu luciditate citeva dintre cauzele și citeva dintre circumstanțele de manifestare a ceea ce el numește „poluarea folclorului” și multe observații merită a fi luate în considerație cu toată seriozitatea. Căci spiritul critic nu este aici altceva decît intruchiparea complementară și constructivă prin finalitățile sale a atașamentului real pentru folclorul românesc, a încrederii autorului în forța lui de circulație în timp și în spațiu. Citim, astfel, în **Postfața** cărții despre care Harry Brauner spunea în interviul radiofonic amintit că ar dori să fie mai ales „o carte de înțelepciune”: „Cîntecul nostru popular s-a «sprijinit» pe propriul său geniu creator. [...] Pornind de la aceste considerente, prezența unei critici constructive în domeniul sus-ziselor manifestări spirituale este imperios necesară. O critică hotărîtă, avînd sarcina de a veghea și de a arăta eventualele greșeli ce se strecoară cînd se pierde din vedere împrejurarea că arta populară trebuie să se sprijine mereu pe ea însăși, pe propriile ei forțe, pe «propriul său pămînt». Prin pămîntul propriu trebuie să se înțeleagă și trebuie neconștient arătată deosebirea de concept dintre arta populară și cea cultă, fiecare conducîndu-se după legi proprii ce nu trebuie confundate”.

Antoaneta Tănăsescu

Jurnalul ca gen literar

COSTACHE OLĂREANU a debutat în 1971 cu o carte, **Vedere din balcon**, pe care n-o cunosc, urmată în 1978 de micul roman **Confesiuni paralele** (cu pagini de umor verbal caragialian, scrise cu un sigur instinct al aleatorului, dacă nu și al absurdului, existenței) și, de curând, de **Ucenic la clasici**, un jurnal intim din anii 1949—1953, întregit cu câteva scurte proze descriptive sau moraliste. Caracterul autobiografic al literaturii acesteia este evident, ca și atracția pentru însemnarea de jurnal, folosită fie ca materie brută pentru ficțiune, fie mai ales exploatată artistic, stilistic, ca posibilă operă literară în ea însăși. Tradiția la noi a unei astfel de proze ar fi pierdută fără cărțile din ultima vreme ale lui Radu Petrescu, Tudor Topa sau Costache Olăreanu. Nu e greu de remarcat la toți acești scriitori, cam de-o vîrstă, un anumit aer comun, de familie, datorat atît formației intelectuale, cît și așa zicind esteticii implicite a prozei lor. Formația (ușor de dedus din jurnale) se bazează pe lectura timpurie și asiduă a literaturii franceze, mai exact a filosofilor literari de felul lui Montaigne, și a istoricilor literari din Grecia și Roma veche, la care se adaugă frecventarea muzicii. Umanioarele erau în floare în anii adolescenței lui Costache Olăreanu: evantaiul de discipline care a lăsat urme în **Ucenic la clasici**, precum și ideea însăși a acestei ucenicii, constituie o dovadă mai mult decît graitoare. Jurnalele, apoi, ținute în adolescență, sînt totuși deplin mature stilistic. Au fost scrise evident spre a fi publicate. Sînt opere literare, nu confesiuni menite a rămîne secrete pînă după apariția operei propriu-zise. Jurnalele scriitorilor români au avut de obicei un caracter secundar în raport cu poezia sau cu romanele și au părut interesante prin informația pe care au procurat-o despre autori deja fixați în conștiința publică. E cazul celor ale lui Maiorescu sau Galaction. Generația lui Costache Olăreanu a urmărit, se pare, să redescopere jurnalul ca gen literar, așa cum îl practicaseră, cu un deceniu sau două mai devreme, Mircea Eliade, M. Sebastian și ceilalți, amestecîndu-l sau nu

Costache Olăreanu, **Ucenic la clasici**, Ed. Cartea Românească, 1979.

Paul Tutungiu Drumul hoților (Editura Albatros)

■ PAUL TUTUNGIU debutează ca prozator cu romanul ciclic **Drumul hoților** și anume cu un prim volum intitulat, la modul baladesc, **Dor Mărunt**. După declarația autorului (dintr-un scurt avertisment editorial), cartea se proiectează și ca un **roman istoric**, lucru, care, probabil, se va vedea mai bine după apariția volumului sau volumelor următoare. Pînă acum istorice sînt numai cîteva capitole alternante, cu o acțiune bine ilustrată în spațiul campestru al Bărăganului, cam pe timpul lui Matei Basarab și-n care e vorba de un vestit „drum al hoților”, de un mare han așezat la Porțile Orientului și de un hangiu extraordinar, Dor Mărunt.

Dintr-un punct de vedere mai restrictiv, avem de-a face cu un roman politic rural. Un activist de partid din Capitală, Adam Rusu, intelectual cu pregătire dar și cu nostalgia cercetării istorice, cere să plece într-o muncă de secretar de partid (și primar) în comuna Piatra, din Bărăgan, localitate așezată nu departe de vechiul drum „al hoților”. Drumul hoților devine pentru Adam Rusu o preocupare extinsă pînă la obsesie; amestecul de legendă, de mister și adevăr istoric îl atrage.

Adam Rusu e un personaj aproape ro-

man, în romanele lor. Deviza tuturor ar fi aceasta: „Vivre c'est écrire le journal”. Îi desparte însă sensul autenticității, care prevala la cei dintîi. Pentru Costache Olăreanu (din care am extras deviza, dar la care și alte forme de jurnal sînt luate teoretic în considerare: „Ce formidabil ar putea deveni acest jurnal! Dar cu o condiție: să ajung celebru”. Sau: „Un jurnal se face prin mulțimea zilelor descrise. De ce n-ar fi posibil un fel de calendar pe marginea căruia să trecem însemnările noastre?”), viața cotidiană furnizează în fond pretextul pentru mici și rotunde narațiuni, al căror rost constă în perfecțiunea lor de poem sau de sonată. Evenimente mărunte sînt prinse în virful penitei, ca niște scame lejere, și puse cu grijă în pagină. E o artă de bijutier. Nici o dezvoltare epică: instantanee și fulgurant. Jurnalul lui reprezintă un triumf al fragmentului. Modelul nu e Gide, ca la Eliade, ci Jules Renard, citit și citat de la început. Ceea ce face farmecul **Ucenicului la clasici** nu e deci nici tenacitatea maioreșciană, care înregistrează totul, zi de zi, nici sinceritatea unui Octav Șuluțiu, ci capacitatea de a formula artistic impresia. Psihologia și moravurile sînt scoica în care se ascunde o perlă ce trebuie extirpată intactă. Scopul nu e nici descriptiv, nici introspectiv, ci, în primul rînd, estetic. **Ucenic la clasici** e o carte încîntătoare prin caligrafiile ei rafinate. Degetele apasă pe o claviatură puțin întinsă, dar din care încearcă să obțină toate sunetele și combinațiile de sunete posibile. Un „auz absolut” face din aceste echivalențe metaforice ale impresiilor o delicată muzică de cameră.

Exemplele ne stau la îndemînă. Citatele se pot decupa cu ușurință, ca niște fructe coapte pregătite să se desprindă de pe creangă. Să încep cu „portretele”, presărate la tot pasul. Din cîteva linii, se sugerează o prezență, adesea numai senzorială, în care ideea morală e încifrată, deductibilă însă din impresie. Iată-l pe Zambaccian: „Armeanul e gras, cu buze groase, dar are mîini uscate, ușor prăfuite ca brutării”. Sau pe Al. Rosetti: „Foarte elegant, cu bărbia lui proeminentă, pare o pasăre de baltă cu apa ajungîndu-i pînă la glezne”. Fantezia lucrează uneori mai amplu. Sadoveanu, invitat la o întîlnire

literară, își așează pălăria imensă pe un scaun: „...Nefiind scaune destule, mulți stăteau în picioare, dar... nimeni, absolut nimeni, nici măcar vreuna din notabilități, nu a îndrăznit să ia pălăria s-o pună în cuier sau în alt loc și să-și tragă scaunul sub ea. Enorm am regretat că maestrul nu s-a dezbrăcat mai cu de-amănuntul, că nu și-a pus haina pe un scaun, vesta pe altul, că nu și-a lăsat pantofii în mijlocul încăperii, bretelele pe un fotoliu, cravata pe o masă, batista pe o etajeră și izmenele pe tot întinsul unei canapele. N-ar mai fi rămas decît puțin, foarte puțin spațiu, eventual pentru un Călinescu sau un Perpessiciu. Restul locurilor ar fi fost ocupat de etichetele imensului elefant”. Acestea nu sînt portrete propriu-zise, ci definiții metaforice. În stilul lui Jules Renard, multe din aceste definiții laconice sînt de o admirabilă pregnanță: „Orga: un milion de oameni captivi”; „Batoza: cine a pierdut un elefant?”; „Noaptea vine în oraș ca un circ de provincie”; „Luna ca un cap de bețiv adormit”; „Fulgii mari ca niște pene. Dar unde sînt gîștele?”; „Cimitirele — niște orașe cu capu-n jos”. La fel de laconic-expressive sînt reflecțiile, deși nici aici nu contează ideea, ci metafora: „De azi înainte voi defini astfel pe unii oameni, goi pe dinăuntru: stupi din care au plecat albinele și vrăbiile și-au făcut cuib”; „Nu scriu jurnal decît timizii. Vanitoșii scriu ori memorii, ori telegrame.” Unele notații lovesc delicat urechea, o ureche care captează și infrasunetele și în care s-a cuibărit o orchestră de cameră. Auzul e cultivat, sensibil („Auz cum fulgii se topeșc în urechi”), ca și ochiul, capabil de plasticități subtile („Pentru o clipă capul ei se întoarce și atunci pare capul unei balerine de Degas încheindu-și șireturile”; „Pe chipul ei bun erau niște umbre colorate ca după trecerea prin dreptul unui vitraliu”). Combinația de senzații (vizuale, auditive, cinetice) dă rezultate uimitoare: „Ceva despre doamna Suciu. Din rîndul pianistelor care arată în fața instrumentului ca niște spălătorese. Ia, de pildă, rufele lui Ceaikovski și le spală în albie, pe rînd, le bate cu un mai, le înfundă în apă apăsîndu-le cu

toate cele zece degete. Îi vezi spatele încordîndu-se și poți ghici cu aproximație gesturile pe care le face în față. Sînt cînd gesturi mărunte de joacă și clipeală, cînd gesturi ale întoarcerii unei pinze ude de pe o parte pe alta. La atacurile violente ale orchestrei, așteaptă ca valul să vină pînă în dreptul ei și bagă în șuvoiul de apă suluri interminabile de cearceafuri. La țesăturile mai fine (un Mozart, de pildă), devine dintr-odată precaută, aproape speriată. Ce s-ar întîmpla dacă ar sparge cu un deget nerăbdător ochiurile unei dantele? Doamne-dumnezeule!” Ca la Mircea Horia Simionescu (**Ingeniosul bine temperat**) numele proprii trezesc asociații neașteptate: „Cunosc o prietenă de-a Iarinel, cu un nume ca o dulceață de afine: Erjike.” Și așa mai departe.

Calitatea limbii este însușirea principală și în **Portrete și alte scrieri**, care amintesc de exercițiile similare de digitație din **Aquaforte** a lui E. Lovinescu. Aici întîlnim portrete, descripții, mici fabule, moralități, amintiri. Fantezia, la fel de atent controlată stilistic, mai degrabă delicată decît bogată, își ia cîteodată zborul spre zonele cu aer rafiat ale fabulosului plastic și ale absurdului. Mustața cuiva e un miriapod de peria căruia se prinde o întreagă familie de microorganisme. Un bibliograf seamănă cu un rozător tenace care sapă canale prin rafturi și tunele între etajele bibliotecii, devenind un pericol pentru soliditatea edificiilor publice. Nasul altui individ e o construcție la care au colaborat inginerii și moralistii: unii, ca să-l găsească forma perfectă, de fuselaj de planor, și materialele necesare pentru prototip; ceilalți, ca să ascundă de ochii lumii minunea tehnică.

Costache Olăreanu este un prozator de modă veche (dar ce subtili artiști sînt uneori demodații aceștia!), cultivator al desuetudinii și deopotrivă al fantasmagoricului, moralist cu senzații acute și observator care trage lumea toată în alambicurile unor metafore perfecte.

Nicolae Manolescu

singur, care se sacrifică pentru ridicarea unui sat.

Dacă anumite pasaje din exilul voluntar al eroului devin obositoare, trenante, drama lui familială e bine prinsă; ostracizatul — pe plan familial — Adam Rusu învinge pînă la urmă, reușind să-și aducă fata la Piatra, să-l vadă în camera lui modestă de sat. Acest succes este paralel cu învingerea înertăților din mentalitatea oamenilor din comună și cu înfringerea (incipientă abia în primul volum) a forțelor nocive.

Paul Tutungiu, în acest roman nelipsit de o tentă pamfletară, își alege ca investigație o epocă mai nouă decît Ion Lăncrănjan în **Suferința urmașilor** și un alt sens al biografiei eroului decît Dinu Săraru în **Clipa**. **Drumul hoților** e romanul problematic al unui activist de partid care nu poate fi decît un romantic (activ), un romantic al faptei, păstrîndu-și fantezia tot pentru un act dinamic: reactivarea unor imagini din trecut pentru a înțelege mai bine prezentul. Activistului nu-i e frică de trecut și de aceea nu-i e frică de viitor. Adam Rusu este intelectualul politic de tip nou ce se transformă mereu, avînd pasiunea cercetării, a informării, a consultării; e un neliniștit, căutînd să înțeleagă întotdeauna esența fenomenelor sociale și prin aceasta impune.

O caracteristică a romanului e și absența descriptivului idilic; totul este relatare epică. Autorul apelează — în mod paradoxal — la descriptiv mai mult în episoadele istorice, unde e tentat — inevitabil — și de pitorescul facil. În genere, actualitatea este dinamică și epică la modul derulării unui scenariu de film.

Emil Manu

GH. D. ANGHEL: Liniște (teracotă)

Oglinzile de ceață

POET cu vocația miturilor, Horia Ziliu scrie spre a ascunde și, în același timp, pentru a releva înțelesuri pierdute sau uitate ale unor legende străvechi. Poezia sa de acum, ermetică și nu totdeauna lipsită de unele complicații enigmatice ale limbajului, îl solicită intens pe cititor riscând abandonarea lecturii, fără a ceda teren exprimării facile sau plate. Evident, Horia Ziliu nu este dintre cei care înnoadă relații comode cu un lector leneș, mai mult încă, el duce, pe linia lui Ion Barbu, foarte departe argumentarea artistică după care **limbajul poetic** este altceva decât **limba dată**, comună. Scrierea substantivelor proprii cu literă mică nu este aici un simplu joc grafic, ci doar semnul că ne aflăm în fața unor embleme ce țin de vorbirea standard semnificând însă existența acelei **limbi noi** despre care scria B. Croce: „orice poezie creată și pe care o recreăm în noi nu este nimic altceva decât expresie a unei limbi noi” (*Poezia*, Ed. Univers, 1972, p. 259). Nu este nici o îndoială că o astfel de literatură, ce își asumă misiunea de a face din vers o formă de cunoaștere și de a utiliza (în sintagme inedite, e drept) simboluri de proveniență ermetică — oul, nunta, sămînța, licornul, mormintul, „cripta”, își propune să „provoace” mai multe serii de lecturi divergente, contrazicându-se între ele dar fiecare fiind, cel puțin în parte, adevărată. În ceea ce ne privește nu ne îndoim că Horia Ziliu trăiește, prin poezie, o reiterată instaurare în spațiul **limbajului**, dînd dreptul la realitate cuvintelor, după cum au existat gînditori care să creadă că obiectele sînt instituite prin chiar numirea lor. Realizînd o dedublare, personajul liric proiectează imaginile concrete prin (sau pe?) „oglinzi de ceață”, provoacă o scindare, o ruptură între „pămîntul” pe care se află el însuși și **pămîntul cuvintelor**. „Mă uit la mine prin oglinzi de ceață / pe altă jumătate de pămînt pe care cel ce sînt învață / la cît pămînt ai dreptul în cuvînt”. Horia Ziliu inventează o țară a cuvintelor, după cum imaginează, în „Iarba, bătrînei poteci”, un univers al cailor, spre a demonstra forța demiurgică a „ființei lingvistice”: „**Aco-**peris o piele de cal este / o piele ținută pe-o zidire / cu triști serafi cu spade de safire / gonind pe cai după femei celeste / iar calul vameș dijmuid trofee / cu laserul prin oase te scîn-

*) Horia Ziliu, *Oglinzi de ceață*, Ed. Cartea Românească, 1979

teie / și frînghia de frunze și-aruncă / în somnul lui de-a-notul treci călare / cum urlă mărăgăna într-o stîncă / cu rădăcină, coajă și sudoare / bellerophon la curte te așteaptă / să-i fii pegasus”. Cripa („mormintul”) nu este o vocabulă cu rezonanțe funebre, ci doar semnul că ne aflăm în fața unei construcții secrete, obscure, „criptice” și, în același timp, că asistăm la acea „alchimie a verbului” pe care o experimentaseră încă poeții de la „Literatură”, la începutul secolului. Prin transmutări și sublimări succesive, prin „nădușeala caldă de pămînt”, „o nădușeală ca o hrană sfîntă” (pentru alchimist „mormintul” este locul transmutării), se ajunge la metalul nobil, la cuvîntul **pur**, devenit prețioasă comoară: „că totul e mormint pe sub mormint / în cel din vîrf o flacăra cuvîntă / pierzîndu-și greutatea de pămînt”. Din această perspectivă am citit noi versul „Miroase cimitirul a poame”. Universul cuvintelor, „ceață” este locul fericirii — o fericire ca stare de dincolo de emoție — un loc unde nu încap suferință, așa cum sentimentele nu aveau ce căuta în

țara vrăjită unde ajunge voinicul ce află „tinerete fără bătrînețe și viață fără de moarte”: „a suferi e un păcat în ceață”. Eroul liric al lui Horia Ziliu este și el un Făt-Frumos care descoperă nu atît o viață fără bătrînețe, cît una fără de moarte, în simboluri cu dublă valență și cuvinte-cheie ca **roză, inviere, coastă muribundă**. Ar trebui citată întreaga (14 strofe) splendidă „Epithalamia”, exemplu de poezie ermetică, intens intelectualizată deci, dar nu mai puțin poezie pură, de adîncire a lirismului în subconștient, stimulînd vibrația muzicală a sufletului omensc: „E-un amestec **ziceam singur** din alt cer din alt pămînt / Doamna-n mantie de ceață gîtu ei de catedrală / scotea sunetul zăpezii sunetul adînc și sfînt / sunet din psalterioane în sudoarea mea astrală // Și tristețea n-o mai vede ochiul meu închis și demn / cum în șarje schimbă seruri **blîndă, pură și sfioasă** / repetam în trist adaos așteptînd un magic semn / ca iiona dintr-un pește din orbirea mea să iasă // Sînt izvor de trupuri poate către mine însumi strig / aburul se face zidul / zidul

GH. D. ANGHEL: Portrete (bronz)

plîngerii aee / și sub zid plîng două umbre umbra-foc și umbra-frig / și-a-mîndouă devin una umbra lacomelor seve.” Poezie ermetică, formă de întemeiere a patriei cuvintelor, aceasta este și o lirică a interiorizării absolute, în care totul este „strălîmpede”, nimic-impur: „și un sobol cu ochiul îmi miroase / pămîntul de sub unghii — va să-l ceară / — o lăcome! nu am nimic afară”.

Este evident că poezia lui Horia Ziliu se înscrie într-un tipar stilistic românesc, atît doar că în cadrul sistemului de semne propus, elementele ce definesc, de pildă, universul baladei „Miorița” devin simboluri pentru „pămîntul cuvintelor” de care vorbeam: „Mi s-au luat la vama de morminte / birsa oai și un cîine bun / un cîine bun ce caută cuvinte / și stele fixe în mormint străbun”. Lumea-cuvintelor este solemnă, purificată de simțiri, dar nu insensibilă la umor — un umor ce seamănă cu cel al folclorului supraréalist sau al copiilor, dar se împletește cu tînguirea unui Orfeu ce nu-și mai înclină genunchiul decît în fața Mnemosynei. Observăm că valorificarea tradiției folclorice prieste acestei poezii, ajutînd la limpezirea încifrărilor care uneori par copleșitoare. Un exemplu admirabil este „Căprița din horn”: „Căpriță brezaie / ri-tăgoblizoae / apă cari și sare la ospățul mare / un ospăț în oase / oase tînguioase / în grădina nunții nunții de-ntristare / «Stăpine stăpine / îți cheamă și-n cine» / să scoată să scoată din tine / brezaia ce paște / bătrînele-ți moaște / că vine și corbul în zboruri corvine”.

Horia Ziliu ne-a dăruit o poezie modernă, de mare rafinament și, pe deplin stăpin pe uneltele sale, își conștientizează retorica așa cum a făcut-o scriind, în revista „Cronica”, din 16 noiembrie 1979: „Întru creșterea limbii românești”: „Între realitate și aspirație, poetul, stînd într-un unghi privilegiat, se întreabă: — poate fi și cuvîntul o trădare? Numai că în fiecare cuvînt se infiltrează realul și se abolește fanfaronada. Violenta, ironia, sarcasmul dinamizează spațiul malefic al inerției. Mai ales cînd însuși cuvîntul ia act de condiția existenței sale.”

Adriana Iliescu

Tudor Cristea

„Țintă vie”

(Editura „Eminescu”, 1979)

■ TUDOR CRISTEA este — fără intenția unui gratuit joc de cuvinte — un solitar care visează la solidaritate. Izolat „undeva în provincie” — „tărîm imaginar” desigur, dar nu o „umbria” septentrională și nici măcar o „provincie a cărturarului”, ci pur și simplu un ținut al amintirilor copilăriei, un ținut cu „seva ciudată”, cu visuri intangibile („ale atît de jinduieți mări”), cu „femei de fum”; în cele din urmă, un „mormint imaginar” — poetul se simte a fi ajuns înșingurat, cam inutil, dacă nu chiar cam inoportun (ca o floare de scaiet), sub imensitatea clopotului ceresc, într-un spațiu pustiu, într-un loc „unde nu se întîmplă nimic”: „Floare roșie a scaietului / aprinsă ca o flacăra în cîmpie / nimeni n-o rupe, / nimeni n-o miroase / / ... / cer nesfîrșit, uscată suflare / / floare, singurătate / la care ajung” (*Vîrstă*). Simpatia cu care el contemplă o asemenea floare sălbatică amintește pe cea a lui Tiberiu Uta pentru pădăie, dar sentimentului fragilității din poezia acestuia din urmă îi răspunde unul de amărăciune și de melancolie din

pricina timpului care „curge peste noi”, sentiment major în lirica lui Tudor Cristea, așa cum se înțelege și în acest pe cît de simplu, pe atît de frumos și de calm poem de încheiere a volumului: „Lichid care plîie, bate / fără încetare singur / fără cuvinte, / fără sunet, / fără auz, / ființă de apă, curge încet, / răbdător înainte, nu se uită, / nu ne ascultă, / nu ne vede, curge / peste noi, nu ne spune nimic / și ne lasă să credem” (*Timp*).

Oricît de tiranică, înșingurarea nu ia, însă, precum se vede, forme explozive. Dimpotrivă. Înveșmîntat în mantia solitudinii, poetul visează tărîmuri jilave și mări fremătînde, simte cum urcă sau cum scade clorofila în plante, trăiește reînvierea primăverii și amurgul toamnei cu o aceeași imperturbabilă liniște, vede într-un cerc desenat pe tablă un „cap” al nemărginirii („în afară / și înăuntru / infinitul”), se afundă în somn și „laudă” acea „minune a universului” care este, „mai presus de o stea în incandescență / orbitoare”, mărul: „el însuși este lumina, o lampă rece / și blîndă care ar putea lumina / iarna grea din cămările polului / ... / el este mai mult decît forța brutală / a unei stele în care se întîmplă / explozii colcăitoare... / ... / esență / fertilă a lutului, clipă / fugară de glorie a plănetei; / mister adînc, miracol mai presus / de care poate fi doar o femeie...” (*Laudă*).

Femeia-miracol... Iată o nouă temă a poeziei lui Tudor Cristea. Poate chiar tema ei axială, grație căreia poetul solitar devine solidar, un partener egal al partenerii sale, ducînd împreună o viață totuși calmă și fericită, ca-ntr-un tablou bucolic, semănătorist, chiar dacă neliniștile vîrstei sau anotimpului dau tircoale: „tu ai să torci, copilul o să doarmă / îndepărtate stele or să ne bată-n geam / ca plumbii reci ce scapără din armă: / eu sînt, tu ești, noi sîntem. Noi eram...” (*Toamnă*).

Un gînd al statorniciei căminului care adie dinspre poezia lui Ion Horea marchează lirica lui Tudor Cristea: „Eu nu te-am ales și nici tu / nu m-ai ales / ... / dar de-ar fi să-mi aleg / patria / nesfîrșit te-aș alege” (*Destin*); fiind, de altfel, chiar teoretizată un fel de fericire

a lui Sisif: „el își închipuie că bolovanul lui / ar putea fi soarele / de care atîrnă / viața acestei lumi; / și ia, cu rivnă totul de la capăt” (*Sisif II*).

Cu o frază încă încărcată pe alocuri de unele cuvinte parazitare („oameni vînați de timp **alergînd**”, „De fiecare dată **asa cum o minză fierbinte / ea va arde cu piciorul paștelor verzi ale lumii**” s.a. — s.n.), cu un apel — cam impropriu (unei meditații solitare) și cam obositor — la persoana întîi plural și cu unele obnubilări ale ideii artistice, volumul *Țintă vie* (cel de-al doilea al autorului) impune totuși un poet de autentică și personală vibrație.

Fănuș Băileșteanu

Valentina Dima

„În căutarea

Penelopei”

(Editura Albatros, 1979)

■ O CARTE despre femeia contemporană nu este o apariție curentă la noi. Probabil tocmai de aceea volumul semnat de Valentina Dima își va găsi repede cititorii. O curiozitate, aproape normală, am spune, în întîmpinarea căreia autoarea vine cu o serie de portrete construite mai ales printr-o înregistrare exactă a unor mărturii de viață cotidiană, unde interesul se cantonează la nivelul analizei statutului moral al acestui om al muncii, căutînd mereu să alăture datoriei ceva din frumosul inefabil a ceea ce s-a numit eternul feminin. O obiectivitate, în aparență rece, domină aceste consemnări. Fiecare eroină își declară cu simplitate și cuaj luminile și umbrele biografiei, dincolo de care iese la iveală efortul de a clădi propriul destin și odată cu el pe al celor alături de care muncește și iubește în mod egal. De fapt s-ar părea că Va-

lentina Dima vrea să ne demonstreze ce înseamnă a deveni un om împlinit din punctul de vedere al femeii contemporane. Penelopa nu mai este un ecou al existenței masculine, ci un participant activ al acesteia. Modernă Penelopa ia în stăpînire tradițiile și obiceiurile unor munci și responsabilități pînă de curînd considerate a fi numai apanajul bărbailor („Dacă ar fi numai gospodină și mamă chipul Penelopei s-ar degrada, ea ar avea ceva din aerul de sclavă blajină de care, să mă iertați, parcă cea din mitul homeric nu s-a desprins încă.”). Rolul ei la locul de muncă sau în familie pretinde astăzi alte calități și îndatoriri. Toate acestea Valentina Dima încearcă să le scoată la iveală. Noua demnitate pe care o capătă femeia în procesul muncii este unul din scopurile evidente ale cărții.

Trecînd prin cele mai diverse categorii sociale, dezlegînd cu înțelegere rețeaua de trăiri a fiecărei vîrste, autoarea comunică indirect prinoul de generozitate și dorința de a ne face părtași la frumusețea ascunsă pînă și în cel mai banal gest, prin care semenele noastre își însoțesc existența zilnică. Elogiu al bucuriei de a construi o nouă societate, ascuțirea simțurilor și cizelarea intuițiilor în plin proces productiv sînt aspectele rînd pe rînd dezvaluite și explicate de aceste investigații. Indiferent de numele lor, o conștiință comună reunește personajele. Ele își „trăiesc îndatorirea” și știu că „principalul e ca omul să se depășească”. În acest fel paginile dedicate vieții în căminul filatoarelor de la „Suveica” devin o oglindă în care chipurile contemporanelor noastre iau dimensiunile realității la care nu numai că participă, dar și pe care o făuresc în mod direct.

Valentina Dima nu caută nici o clipă excepția sau situația șocantă, ci, printr-o subtilă înțelegere, ne pune față în față mereu cu alte fapte de viață edificatoare pentru adevărata condiție umană a femeii, om al muncii, din acești ani.

Andrei Roman

„Un anumit suris“

S-AU scris și vor continua să se scrie *romane de dragoste*, unele convenționale, lacrimogene, frivole, altele tulburătoare, grave, adevărate, și oricât de blazați am fi, pe cele bune le vom citi întotdeauna cu emoție. *Norda*, romanul Andei Raicu (*), intră și el în categoria romanelor de dragoste, chiar dacă nu a apărut — și ar fi fost potrivit să apară — în binecunoscuta colecție a Editurii Eminescu. Îl citim fiind cuceriti de la primele pagini de farmecul neliniștitor al eroinei, misterioasă ca și numele pe care îl poartă. Descoperim apoi că „secretele” acestei adolescente îndrăgostite stă în primul rînd în marea ei autenticitate. Tot ceea ce face, dar mai ales ceea ce simte Norda, poartă marca simplității, a firescului. Sentimentele ei sînt profunde, inteligența ei vie este într-o continuă mișcare, discreția ei este admirabilă! Dar, în ciuda atîtor virtuți, tinărul arheolog de care ea e îndrăgostită o părăsește. Norda e și ea un fel de „dantelăreasă” (să ne amintim foarte frumosul film pe care l-am văzut nu cu mult timp în urmă), o victimă a lipsei de înțelegere, a egoismului bărbatului de care e ea îndrăgostită, respectiv a lui Miron Slătineanu care o părăsește fără să aibă un motiv anume, de parcă în mod fatal și cu totul absurd ar fi trebuit să se întîmple așa. Norda

Anda Raicu, *Norda*, Ed. Eminescu 1979

Sterian Vicol
„Corabia seminței”
(Editura Eminescu)

■ DIN bizarul titlu *Corabia seminței* se poate lesne deduce că Sterian Vicol e preocupat de sugestia metalogică, sugestia care, deocamdată, nu poate fi circumscrisă nici legilor metaforei, nici principiului suprarrealist al analogiei insolite. Ceea ce rezultă din acest volum este o voință a simbolizării ce depășește puterile textului, o fortare a ideii în detrimentul logicii interne a discursului liric. Iată un exemplu tînic de disjuncție între simbol și idee: „E-atita lapte-n univers / Că plînge steaua cu lacrimi de lapte, / Copiii lumii cresc / Bind riuri de lapte; / Bătrînii aud prin somnul lor, / Intii și-ntii, cisternale cu lapte — / O, lingă gurile de vînt, / Unde-n furnal fierbe metalul, / Vasele cu lapte-s greutăți / Atîrînd de minile transpirate / Ale muncitorului acoperit / Nu cu poien de floare, / De pe cămașa căruia pornesc în eter / Semnale încă de nimeni cunoscute!” (Laptele ca o lebădă). Efectul inerent al unei asemenea „tehnic” poetice este juxtapunerea de semnificații care dispersează coerența poemului, anulîndu-i nu doar lirismul, ci chiar statutul de poezie.

Din arsenalul mult prea vizibil al „obsesiilor” acestui volum rețin totuși atenția citeva simboluri fundamentale, concentrate asupra ideii de fecunditate, de germinare universală. În griu, miere, lapte, sîmînță poetul vede originea unei existențe sempiternice („În pragul casei am îngropat un snop / De griu, semănat și secerat de mine, / În cîntea ta am vrut ca să-l dezgrop / S-auzi un cîntec, din pămînt cum vine!”). cauză progresului („Și-aud tîoatul griului în curentul electric!”) dar și legătura secretă cu strămoșii, ca în această argheziană Roua-n care n-am ajuns: „Si vin la noi părinții și bucurîși ei vin / Cu palmele crăpate la margine de zău, / Aducem vechi pahare și-n vinul cel senin / Iar auzim și greieri și boabele din pluș”. Pornind de la această simbolistică a fecundității organice, Sterian Vicol imaginează o dublă relație a universalului cu terestru. Mai întii, poetul proiectează cosmic substanța germinativă și, odată cu aceasta, ființa umană, realizînd o viziune extatică a metamorfozei: „O, păsări, păsări ale cerului / Și-ale pămîntului, / Rupeți-mi spinarea căutînd / Boabe sfînte de griu, / Dar trageți norii acestia cu pulberi de metal / Departe, la marginea lumii...” (Ruga țărânului). Extincția cosmică e văzută ca o purificare, ca o eliberare de confuzie. Alteori, este invocată regresivitatea sore elementar, întoarcerea în spațiul originar al fecundității: „Si umblu pe cîmpie — un vesnic peregrin, / Mi-i sete de un deal cu zumzet primitiv; / Pămîntul stie graiuri, pămîntului mă-nchin, / În fiecare fir, ce mag o fi captiv?” (Graturi). În fine, aspirația orgolioasă a poetului e aceea de a spiritualiza germinativul prin verb: „Brazda noastră-i nemuritoare ca un steag / Și-n țărna ei același soare fierbe, / Semintele trec toate prin bulgărele-cheag / Cum sunete primare rămurînd în verde” (Idem). Simbolul tuturor acestor mișcări cosmice este corabia, intruchipare metaforică a zborului gravitațional și a tribulațiilor spirituale: „Dacă ar resoiра către fluviu, / S-ar umfla pinze de corăbii / Lunecînd printre sălci și galaxii / Pînă la marginea lumii / Și mai departe!” (Respirații).

În astfel de poezii în care versurile suferă presiunea simbolului (abundența exclamațiilor retorice, repetarea manieristă a cuvîntelor-cheie, improprietăți stilistice), Sterian Vicol rămîne la o exprimare de multe ori confuză în care de reținut e doar ușurîta improvizatiei imagistice. Cînd poetul își despozează poeziile de sensuri explicite apar servetele notabile; ca în aceste decupaje: „Umblu creanga mamă, umblu creanga / Rătăcesc pe cîmpie după cuiburi de ieuri / Peste care adie miros de pușcă” (Puterea unui semn); sau: „Cînd răsare soarele / Satul pare o rană de om tăiat / Pe linia ferată” (Acest poem). Condiția reușitei lui Sterian Vicol este auto-cenzura.

Sorin Titel

Portretul epic

● FIE că povestește după documente ori după memoria afectivă, fie că se plasează în spațiul ficțiunii pure, Stelian Zamora (*Visul călătorului*, Editura Albatros) își exersează imaginația în direcția portretului epic, schițîndu-l mai întii în linii subțiri, trase din observația comportamentelor, peste care trece apoi pasta întinsă și grea a introspecției. Materia narativă e reducibilă la o schemă, aceeași din mai multe povestiri, în a cărei simplă țesătură se mișcă personaje cu o viață interioară foarte complexă, unde ecourile unei eredități cu virful în legendă și tensiunea clipei prezente se întrepătrund spre a determina, laolaltă cu felul de a fi al personajului, obsesiile și atitudinile lui, deopotrivă deci psihologia, comportamentul și mentalitatea. Schema e relativ simplă: o linie a spațiului, clară și fără ocolisuri (zona subcarpatică a Topologului, ținut arhaic al transumanței, cu vedere, peste munți, spre Ardeal și, la sud, spre Cîmpia Dunării), una, la fel de clară, a timpului (cu doar două fixații, oarecum independente: prezentul naratorului și trecutul personajelor, acesta din urmă evo-

cat și invocat de întiiul) și o alta, ceva mai dinamică, a umanității ce locuiește în spațiul și timpul epic (comunitatea rurală în genere și bătrînii în special). Înăuntrul acestei scheme și parcă indiferentă la ea stă portretul unui personaj, viața lui interioară, descrise minuțios și elocvent.

Remarcabile literar sînt povestirile de la marginile cărții. Textul de deschidere (*Cîmpia de sus*) are o construcție de nuvelă și scoate în prim plan existența unui bătrîn oier căruia neputința biologică de a mai participa la ciclul transumanței îi activează pe de o parte amintirile pînă la insuportabil și, pe de alta, îi transformă dorul de a mai urca odată muntele spre „Cîmpia de sus”, în obsesie maladivă. În numele acestui dor obsedant, bătrînul încearcă să urce pentru o ultimă dată drumul pe care o viață întreagă l-a învățat pînă la detalii. Foarte bine narat, episodul realizării obsesiei personajului este, în egală măsură, un interval tragic și o apoteoză. Atras de magnetismul mioritic al „Cîmpiei de sus”, bătrînul sfîrșește foarte aproape. În ciuda aglomerației de simboluri, po-

vestirea aceasta impresionează prin realism. Tot un bătrîn se află în centrul celui de al doilea text remarcabil, care încheie volumul (*Visul călătorului*). Cu o construcție de poem epic, povestirea urmărește finalul vieții unui olar din zonă sus pomenită. Presimțîndu-și sfîrșitul, fără a o spune însă nimănui, bătrînul olar reface itinerarul pe care altădată îl parcursese și unde își lăsase nu numai vasele de lut ci și urmași ai unor iubiri iuți; în fața dovezilor de trecere fără întoarcere pe care viața propriilor săi copii i le aduce, olarul încearcă un sentiment în care, ca și în povestirea precedentă, tragicul și apoteoză interferează. Atît doar că în textul de acum aerul legendar, semnificația mioritică a destinului personajului sînt mai puțin apăsate, în favoarea unei poezii a realului.

Fără îndoială, Stelian Zamora e un bun povestitor și dacă va ști să-și reprime înclinația spre diluția reportericească (vizibilă în cîteva povestiri „contemporane”), va reuși să producă surprize frumoase.

Laurențiu Ulici

Radu G. Țeposu

Almanahul literar '80

● Almanahul literar '80 se deschide sărbătoresc cu o confesiune despre România de azi și de mine, definită din perspectiva istoricelor documente ale Congresului al XII-lea; meditația despre timpul prezent trăit cu fervoare — prin cuvîntul poeziei, prozatorilor și criticilor — se alătură mărturiei istoricului (despre statul lui Buerebista, despre două milenii de viață, pe pămîntul strămoșesc). O panoramă destul de cuprinzătoare a creației noastre actuale se alcătuiește treptat; cei ce nu și-au publicat încă primul volum, ca și autorii demult consacrați sînt prezenți, în cele 336 de pagini, cu versuri, schițe, fragmente de roman, eseuri, însemnări de călătorie, itinerarii critice, reportaje, note, ori sînt mă-

car citați în motto-ul unei poezii sau într-o epigramă. Miniaturale antologii ale genurilor se constituie astfel implicit, în tonalități grave și în cele comice; varietatea și bogăția discursului contemporan, liric și epic se impun, de-a lungul întregului Almanah — deși evident se resimte absența cîtorva importanți scriitori. Tre-cutul literar românesc se recompune, de asemenea, din amintiri și comentarii (despre Vasile Părvan ori Sadoveanu, despre Călinescu sau Camil Petrescu), prin scrisori și texte inedite — de Macedonski, Gusti, Simion Stoilnicu, Cîrcinac Pavelescu etc.

Acceasi diversitate de culori caracterizează și selecția din beletristica străină: sînt traduse pagini din Goethe și Saint-Simon, din Wilde și Coc-

teau, din Ungaretti, Guillen și Kinoshita, din scriitori laureați ai Premiului Nobel — Hemingway, Asturias, Singer — precum și din celebri autori de policier-uri (Chandler ori San-Antonio). O călătorie peste meridianele lumii se conturează și prin intermediul poeziei — din Italia și R.F.G., din Grecia, Albania, Siria —, al proverbelor africane, al umorului — din U.R.S.S., Finlanda, Anglia, Franța sau S.U.A.

Almanahul literar '80 se adresează publicului larg, propunînd inspirat căi de apropiere și înțelegere a diverselor universuri scriitoricești — și, îndeosebi, a celui românesc —, a recunoscutelor ori a mai puțin știutelor spații de civilizație și cultură, cititorul avînd posibilitatea să descopere astfel însăși bucuria creației.

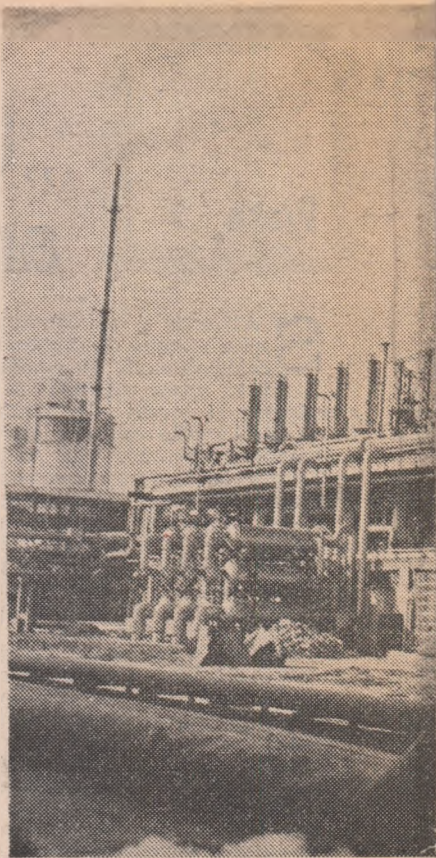
red.

Calendar

- 4.I.1942 — s-a născut Ovidiu Hotinceanu (m. 1973).
- 4.I.1954 — a murit Elena Farago (n. 1878).
- 4.I.1971 — a murit Ștefan Braboreșcu (n. 1880).
- 4.I.1977 — a murit Horváth István (n. 1909).
- 5.I.1909 — s-a născut Bazil Gruia.
- 5.I.1910 — s-a născut Hollo Ernő.
- 5.I.1914 — s-a născut Ion Șugariu (m. 1945).
- 5.I.1922 — s-a născut Ion Tomoioagă-Maramureșanu.
- 5.I.1972 — a murit George Dan (n. 1916).
- 5.I.1978 — a murit D. Clurezu (n. 1900).
- 6.I.1760 — s-a născut Ion Budai-Deleanu (m. 1820).
- 6.I.1802 — s-a născut Ion Hellade Rădulescu (m. 1872).
- 6/I.1881 — s-a născut Ion Minulescu (m. 1944).
- 6.I.1897 — s-a născut Ionel Teodoreanu (m. 1954).
- 6.I.1906 — s-a născut Mihail Novac.
- 6.I.1918 — a murit Oreste Georgescu (n. 1891).
- 6.I.1929 — s-a născut Nicolae Tic.
- 6.I.1932 — a murit Iacob Negruzzi (n. 1842).
- 6.I.1940 — s-a născut Ion Iuga.

- 6.I.1940 — s-a născut Ion Lază.
- 6.I.1943 — s-a născut Ion Drăgănoiu.
- 6.I.1972 — a murit Dinu Bondi (n. 1905).
- 7.I.1906 — s-a născut Mihail Lupășcu.
- 7.I.1915 — s-a născut Fănică N. Gheorghe.
- 7.I.1917 — s-a născut Ioan Gh. Boldici (m. 1958).
- 7/20.I.1918 — s-a născut Ion Frunzeti.
- 7.I.1923 — s-a născut N. Popescu-Bogdănești.
- 7.I.1926 — s-a născut Mircea Sântimbreanu.
- 7.I.1941 — s-a născut Ileana Roman.
- 8.I.1880 — s-a născut Otto Alscher (m. 1945).
- 8.I.1891 — s-a născut Alexandru Cezar Stolka (n. 1941).
- 8.I.1907 — s-a născut Ion M. Negreanu.
- 8.I.1915 — s-a născut Aurelian Tita.
- 8.I.1939 — a murit Caton Theodorian (n. 1871).
- 8.I.1974 — a murit Eliza B. Marian Godeanu (n. 1904).
- 8.I.1978 — a murit Sarina Cassvan (n. 1894).
- 9.I.1834 — s-a născut Alex. Silheanu (m. 1857).
- 9.I.1898 — s-a născut Sandra Costov.
- 9.I.1898 — s-a născut Alexandru Tietz.

ROMÂNIA — 1980

ROMÂNIA anului 1980 și a anilor care vor veni, România care începe astăzi — așa cum ne-o așează în fața ochilor hotărârile adoptate de Congresul al XII-lea al partidului — pare, în multe privințe, o altă țară, o altă lume, pare, între fruntariile ei eterne, o alcătuire nouă, emancipată de sursă, plutind totuși pe orbita ei, ca și un astru ieșit din vechea lui gravitație. Ne vom muta, altfel spus; pe aceea planetă, ascunsă cindva în norii incertitudinilor, astăzi limpede, vie, apropiată, tangibilă, care se cheamă viitor. Un viitor care nu e o simplă adăugare de ani și zile, care nu ne așează într-o curgere liniară din azi în mine, ci într-un virf, într-un pisc, vechind din înălțimi suverane — sau împingând în altitudini calitative noi — o întreagă istorie a luptei, a muncii, a cuceririlor, a speranțelor. Republica noastră socialistă va inaugura, cu alte cuvinte, în întreaga-i alcătuire, în panoramale largi ca și în fibra cea mai intimă a ființei sale, aceea **calitate nouă** pe care cirmaciul destinului național, secretarul general al partidului, președintele țării, ne-a fixat-o drept cotă de ideal și de faptă în acest ceas istoric al devenirii noastre. România anilor care vor veni, România care începe astăzi, va depăși stadiul de țară în curs de dezvoltare, devenind un stat industrial modern, cu dezvoltare economică medie și cu un standard de viață, cu un nivel de civilizație și cultură corespunzătoare noii trepte calitative fundamentale în documentele programatice ale Congresului al XII-lea al partidului.

Hotărârile marelui forum al comuniștilor — scrise sub dictarea țării, sub înalta poruncă a intereselor ei, documente purtând pecetea inconfundabilă a gândirii științifice și a îndrăzneții vizionare a tovarășului Nicolae Ceaușescu — ne așează, astfel, pe o treaptă a existenței noastre sau a istoriei în care, mai mult ca oricând, eforturile înaintării sint mari, dar în care, mai mult ca oricând, distanța dintre efort și răsplată este mai mică, asigurându-se, mai mult ca oricând, imbinarea organică, strinsă a cerințelor economice cu criteriile sociale, cu criteriile bunăstării.

România anului 1980 va însemna — așa cum se arată în Raportul prezentat Congresului de secretarul general al partidului — bilanțul unui plan cincinal de o unică anvergură a muncii și a creației, dens în evenimente, adevărat concentrat de istorie, etapă care va rămâne memorabilă în cronică construcției noastre prin multiplele solicitări la care am răspuns, prin confruntarea cu întrebări grave, prin accelerarea cursei hărniciei, prin angajarea îndrăzneată de noi și noi perspective, prin tot ceea ce se cheamă, în semnificație românească, efort de fiere care zi. Cincinalul pe care-l străbătam va însemna, în anul care-l încheie, o Românie de 53 de ori mai puternică, mai dezvoltată industrial decît în 1938, va însemna o agricultură cu o producție globală care va depăși cu peste 30 la sută nivelul cincinalului precedent, va însemna realizarea unui program de investiții echivalent volumul total al investițiilor din trei cincinale anterioare, va însemna 900 000 de noi apartamente, va însemna că nu vom avea deajunsă inimă să-i dăm omenirii noastre truditore, muncitorilor, țăranilor, cărturarilor, cită inimă au pus, pun și vor pune în aceste isprăvi. Dar fiecare ținem un creion în mină și toți știm să facem șocoteli. Le face toată țara. Fiindcă cine muncește trebuie să știe pe ce se bazează, trebuie să știe ce va însemna munca lui. Cînd vom alina, la sfîrșitul cincinalului, bilanțul sarcinilor Congresului cu bilanțul îndeplinirilor, vom vedea că, oricît de greu au atîrnat pe umerii țării sarcinile, darul de cuceriri și victorii al oamenilor noștri va atrîna și mai greu.

Un excepțional document, între documentele de excepțională însemnătate ale Congresului, ni s-a părut Programul directiv de dezvoltare economică-socială a României în profil teritorial. E un program de lucru complex, inedit ca formulă

și ca factură, cuprinzînd, deopotrivă, sarcini concrete și direcții fundamentale de acțiune, cuprinzînd, pentru prima oară, într-un fascicul de raze de largă iradiere în timp și spațiu, nu doar întregul, ci și partea, într-o relație de reciprocă și dinamică valorificare în chenarul aceleiași strălucite file. Cuprinzînd, deci, nu doar țara în ansamblul ei, ci și vetrele vie de viață ce-i compun și-i mențin structura, luminînd toate pietrele vastului mozaic care e România, toate pietrele marelui edificiu pe care-l clădim. Importanța acestui program nu poate scăpa — și n-a scăpat! — nici unui om din această țară, locuitor al României, dar și al unei vetre de viață în care își circumscrie, practic, destinul. Vase comunicante, orașele, satele, județele, ținuturile României socialiste se hrănesc deopotrivă din substanța lor proprie ca și prin permanenta circulație a bunurilor, prin transferul de cuceriri, materiale și spirituale, care îmbogățesc continuu tezaurul comun al națiunii. Trebuie, în aceste condiții, ca și un simplu element al întregului să poată evoca și sugera ansamblul. E și acesta apanajul civilizațiilor tefere, solid structurate, care își păstrează intactă puterea de sugestie, impunînd pînă și fragmentul ca marcă și ca simbol. Este ceea ce partidul nostru, prin vocea sa cea mai autorizată, promulga, la Congresul al XI-lea, ca direcție și ca lege a dezvoltării, hotărînd ca în 1980 să nu mai fie în țară nici un județ care să nu raporteze o producție de cel puțin 10 miliarde lei. Se înfăptuia atunci, larg și concret, nu numai un act de robustă înaintare spre viitor, printr-o relansare a tuturor zonelor, la unison cu țara, ci și un act de autentică echitate, în spiritul politicii naționale și sociale promovate statornic încă de la Congresul al IX-lea. Aveam, în 1975, județe care raportau producții industriale de 50 de miliarde lei, dar aveam și județe (19 la număr, adică jumătate din România!) rămase mult sub orizontul celor 10 miliarde. O nouă, rațională, armonică repartitie a forțelor de producție, a industriei, a investițiilor pe multiple planuri, cu adînci consecințe în peisaj și în viața oamenilor, a creat temelia teafără pe care astăzi, cu posibilități și cu forțe noi, clădim pentru mine, adîncind actul de echitate la scara întregii țări. Și, în plus, introducînd, în strategia și tactica devenirii noastre, noi elemente și noi criterii, cu eficiență practică deopotrivă imediată și de durată, vizînd, pe o treaptă superioară, armonia și echilibrul, simetria și ordinea, diversitatea și unitatea, progresul fiecăruia și al tuturor. Un nou indicator, care devine criteriul principal de apreciere a stadiului evoluției economico-sociale a fiecărui ținut al Republicii, înscris ca obiectiv major în Programul-directiv de dezvoltare în profil teritorial, este realizarea pînă în 1985, în toate județele, a unei producții globale anuale de cel puțin 70 000 lei pe locuitor. Noul indicator va pune-n mișcare pirghii noi, de redevabilă forță, ale progresului, va determina o amplasare și mai judicioasă a forțelor de producție, un salt general al nivelului economic, o nouă și amplă deschidere spre civilizație, spre bunăstare, pentru toți fiii patriei, indiferent de naționalitate. Se va ajunge, în România de mine, în fiecare județ, la cel puțin 400 de persoane ocupate la 1 000 de locuitori, vor deveni orașe încă 140 de localități rurale, vor fi construite 1 100 000 de apartamente și numeroase edificii social-culturale. Sintem în fața unui program grandios, un program din care fiecare ținut și-a extras partea lui de răspunderi, de sarcini, de vis. Răsfoindu-l, trăiești sentimentul că răsfoiești o țară, cuprinsă într-o carte magnifică a viitorului obligat să devină azi în ani, zile și ore.

DECI o țară poate fi ca o carte și, în acest caz, cum spuneam, o putem răsfoi, reînviînd-o pe de rost. O putem reciti în gînd, cu ochii închiși, murmurînd-o. Se poate murmura o țară? „Cine n-o ști murmura, / N-o știe nici singera“, spune un cîntec. Așa vrea

a spune, observa cineva, că sentimentele puternice pot fi și înginate, șoptite. Asta mai vrea a spune că, știindu-ne țara — de azi și de mine — pe de rost, o putem începe de oriunde, de la oricare filă, sîrînd peste unele, poposînd îndelung la altele.

La care să poposim, în acest prag de an în care cartea României noastre se deschide spre cele mai grandioase priveliști dintr-o întreagă istorie? Luînd ca element de sprijin și referință programul dezvoltării la unison — la unisonul accelerării — a tuturor zonelor, a tuturor ținuturilor, ne vom opri la cîteva din vechile noastre „țări“, unite azi sub noua stemă a țării, sub stema Republicii noastre socialiste.

România, țara cea mare, e plină de astfel de „țări“, precum cea a Hațegului, a Severinului, a Vrancei (sau a Oașului, sau a Oltului, sau a Bârsei, sau a Dorneilor, sau a Crișurilor...), entități străvechi ale geografiei fizice și demo-spirituale, ținuturi cu trăsături specifice, expresii ale unității în varietate a pămîntului nostru, a ființei noastre, mărturii ale întemeierilor noastre în spațiul Carpaților și al Dunării, luminînd temelii ce se pierd în timp. Ele, aceste „țări“, au fost atestate ca atare în acea „tulburătoare epocă a enigmei“, cum o numea un scriitor-istoric, premergătoare întemeierii primelor noastre formațiuni statale; dar o epocă ce, și prin ele, prin aceeași bătrîne „țări“, își desfășoară enigma, destăinuînd și străvechimea, destăinuînd și marea, neîntreruptă noastră dăinuire, în forme de viață și de civilizație care te tulbură ca un memento. Atestarea lor în documente ca „țări“ („terrae“), în accepția arhaică a termenului, deci ca ținuturi autonome, într-o epocă pentru unii neguroasă și enigmatică („Țara Severinului“, de pildă, e menționată încă din 1233, dar mai înainte de ea a fost menționată „Țara Oltului“, și mai înainte „Țara Bârsei“...), dovedește că aici, la noi, în spațiul Carpaților și al Dunării, au existat forme străvechi, timpurii de organizare politică, acele „Români locale“, cum le numea Nicolae Iorga, cu rol de pivot în coagularea țării și ființei care sintem azi.

Cum arată ele, aceste „țări“, aceste arhaice cuiburi de viață ale românilor, în ziua contemporană, sub noua stemă a patriei, sub domnia acestor ani tumultuoși, atît de denși în înfăptuiri, atît de amplu deschîși spre mine?

Am vizitat, în aceste zile, în Țara Hațegului, lîngă satul numit Clopotiva, sanctierul unei mari construcții industriale, a cărei scadență este anul 1980. Aici, pe Riul Mare, în plin miez granitic al Retezatului, se construiește o hidrocentrală de 349 MW, a doua ca mărime, după Lotru, de pe apele României. Apele aprigului riu al bătrînei „țări“ (chiar aprig, cînd sare din albie și invadează cu grele talaruri toți munții locului) vor curge, deviate pe sub pămînt, spre o centrală electrică echipată cu mari turbine, după ce, mai întîi, se vor odihni într-un uriaș lac alpin ce se va lvi în zona zăpezilor, la confluența dintre cleștarul izvoarelor și cer. Scutul lacului va fi un baraj înalt de 173 de metri — cel mai înalt din cîte s-au construit pînă azi în țară.

În acești munți ai Retezatului, pe care i-am străbătut cu emoția filării unei ediții principse a străvechimii și dăinuirii noastre, am întîlnit, în aceste zile, creatori în întesul major al cuvîntului, care ne-au dat, cunoscîndu-i, sentimentul de a-i fi răsцитit, printr-o operă inedită, pe bătrîni ctitori de civilizație ai Țării Hațegului, vatra Sarmizegetusei și a Augustei Ulpii, la statuile cărora ne închinăm de vreo două milenii. Cei de astăzi, cu camioanele, excavatoarele, buldozele și macaralele lor, au adus și ei, în aceste locuri, civilizația măsurilor mari, ca și constructorii romani care au tăiat, prin aceleași văi, drumurile arhaice ale originii noastre. Într-un fel, și ei, cei de astăzi, au pășit într-o lume a etnograficului și sint, deci, niște descălecători.

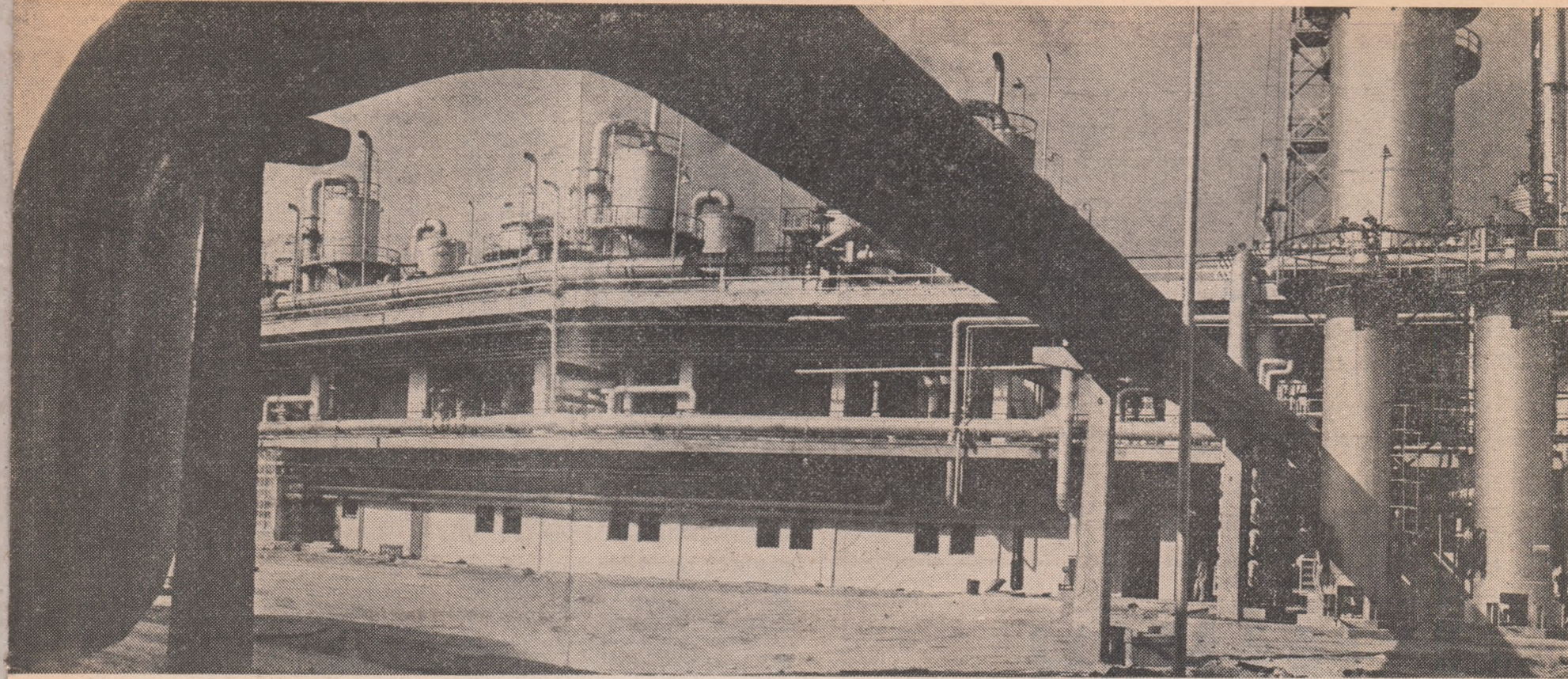
Ei și-au ridicat coloniile (patru colonii, înzestrate cu toate subtilitățile confortului citadin) în niște locuri în care, de

veacuri, timpul părea a trăi în eternitate, nedetronat din privilegiile lui arhaice. Clopotiva, satul în care s-au instalat acum cîteva ani primii constructori, e atestat în documente din 1360, dar rădăcinile lui, spun istoricii, coboară, de fapt, pînă la rădăcina milenului, poate chiar mai jos. Sat în care civilizația vremilor noi pătrunsese, desigur, ca pretutindeni, dar sat care, asemenea tuturor celorlalte din Țara Hațegului, a conservat, pînă nu demult, o seamă de rudimente sau sedimente ale vechimii, „fosile vii“ ale existenței din capul vremii. Sintem într-un ținut românesc ce păstrează, observă cercetătorii, poate mai mult ca oricare altul, aerul de arhaică provincie daco-romană, aer pe care-l tragi în piept o dată cu miresma de reci metale a stîncărișului risipit printre case, a brazilor rari, suspendați la răscruci de cer, gemeni cu pînii maritimă, care vor fi amintit ocupantului o Italie meridională, o Sicilie mutată la Septentrion. Primii constructori ai hidrocentralei, cînd au început să bată cu pasul Clopotiva și așezările din jur, au aflat, cu uimire, că unul și același munte, sau una și aceeași apă, poartă, fiecare, cîte două-trei nume, un sat numindu-l într-un fel, satul vecin într-altul. Astfel de „individualități lingvistice“ au o explicație social-istorică certă, și anume totală, incredibila izolare a acestor crînguri de oameni, fiecare din ele trăind, în micu-i țarc, ca într-un birlog de urși, ca într-o oază suspendată dincolo de timp, de mișcare, fără nici o atingere cu ce e-n jur.

Marele șantier al hidrocentralei a legat între ele toate aceste așezări izolate, legîndu-le, în același timp, cu lumea, cu civilizația, cu mișcarea, făcînd ca bătrîna Țară a Hațegului să devină, la ceasul de față, unul din centrele de largă iradiere a noului, un centru de cea mai modernă ținută tehnică, de cea mai contemporană înfățișare a vieții.

PESTE 200 de oameni din Clopotiva și peste 1 000 din Țara Hațegului au devenit constructori ai marii cetăți din munți. La punctul numit Gura Apelor, pe șantierul barajului, la o altitudine de aproape 1 000 de metri, huruitul perforatoarelor, al excavatoarelor, al camioanelor acoperă totul, acoperă vuietul apelor Riului Mare, atît de năpraznic nu bîciuirea vînturilor din munți, acest vuiet care, mai jos, la poala munților, îți sparge timpane. De fapt, chiar dacă mașinile ar tăcea, apele, pe aici, tot nu s-ar auzi. Acum, aici, riul tace, acum, aici, la Gura Apelor, gura apelor s-a închis, riul curge pe sub pămînt, prin tunelul care l-a deviat, ca să facă loc edificării barajului. Se muncește intens, se muncește și noaptea, la lumina reflectoarelor, în corpul colosului se depune mereu argilă, și, zice inginerul Aurel Dan, șeful sectorului baraj, lucrările ar fi cu mult mai avansate dacă, în primăvara trecută, la cîteva timp după devierea apelor, apele, umflate de zăpezii, n-ar fi încurcat niște treburi, aruncînd lucrările înapoi. S-a muncit eroic, au fost aruncate, la rîndu-le, apele înapoi, timpul pierdut e în plină recuperare, într-o cursă contra cronometru a eroismului, pentru grăbirea clipei cînd hidrocentrala va da energie. Cu cîteva zeci de metri mai sus de baraj, la cota 1 077, se betonază, în avans față de grafic, putul castelului de echilibru, adînc de 136 de metri și străpuns în condiții din cele mai dificile, în luptă cu mari infiltrații de ape, incredibile la o asemenea altitudine. Rocile, pe aici, sint de cremene, perforarea lor, de la început, a iscat vibrații ca de cutremur, căștile de protecție, ni se povestește, n-au stat pe capete decît legate, miinile ce-au ținut uneltele erau, mereu, gata-gata să fie smulse din umeri.

O bătaie dramatică, o bătaie eroică, pe care oamenii Țării Hațegului și oamenii veniți din alte părți o poartă vrednic, strălumiți de o perspectivă: cea a grăbirii clipei energiei, înscrisă în de-

ciziile Congresului al XII-lea, înscrisă civilizației de lumină și forță a României anului 1980.

O bătălie purtată cu o natură încă ostilă, neclintită, poate, din era romană, dar în care capetele istoriei totuși se leagă, constructorii de azi întâlnindu-se cu cei de ieri într-un chip pe cât de surprinzător, pe atât de simbolic. Valorificarea apelor acestor munți au făcut-o și cei de ieri. S-au descoperit, în marginea Clotiviei, urmele unui apeduct, care, se pare, alimenta cu apă Ulpia Traiană. Marea hidrocentrală, cu alte cuvinte, clădește un nou strat de civilizație, superlativ, peste cele existente, ceea ce face ca vechile frumuseți, vechile armonii ale bătrinei „fări” — la care ținem, care ne definesc, care fac parte din ființa noastră — să nu se tulbure, să se îmbogățească numai.

Va rezulta de aici, în 1980, un spor de lumină, de energie, bogat revărsat peste țară, va rezulta o operă care — trecind peste rostul ei economic — va fi un prodigios monument de arhitectură, deci de cultură, vor rezulta, din coloniile constructorilor, niște frumoase orașe muncitorești, legate prin șosele moderne, ce vor înfășura fruntea munților ca o cunună. Va rezulta o modificare substanțială a geografiei, și deci a microclimei, care se va indulci, se va îmblinzi, va deveni mai umană. Modificarea geografiei și, deci, a climei nu poate să nu aibă consecințe asupra firii omului, chit că nu subscriem integral la vechea teză a lui Taine, căreia îi opunem zicala românească a omului care sfințește locul. Acest miracol al sfințirii locurilor, al transformării lor din temelii, schimbând o arhaică „țară” într-o arhitectură a noului, își are sursa în planurile partidului, planuri care, în anii din urmă, au imprimat României o inedită mișcare, de care istoria și conștiința lumii au și luat act.

Sub același semn — al energiei, al luminii — se profilează, pentru anul '80, destinul vechii Țări a Severinului. O „țară” în care ne întâlnim, din nou, cu istoria, cu izvoarele dacice și romane, o „țară” în care ne întâlnim, din nou, cu construcția, cu marea construcție, cu cele mai mari cetăți ale energiei, ale luminii, ridicate în România. Și nu numai în România.

IN 1930, județul Mehedinți va raporta o producție industrială de peste 10 miliarde lei, față de 1,9 miliarde în 1968. În 1985, producția va fi de 20 miliarde. În viitorul apropiat, aici, în Țara Severinului, va intra în funcțiune — așa cum anunța secretarul general al partidului în Raportul prezentat la Congres — hidrocentrala Porțile de Fier II, operă a prieteniei româno-iugoslave, care alăturată primelor „Porți”, cum și celorlalte cetăți hidrotehnice ce se edifică și se vor edifica pe Dunăre, vor face ca fluviul să devină un fluviu-lumină, supunându-i energiile, transformate în volți, unui singur centru de comandă și răspunzând, deci, la modul ideal, unei simple apăsări pe buton. Extinzând ecuația, introducând în aria ei și alți termeni — Rîul Mare, Someșul, Olul, Siretul etc. — vom obține, sub denumirea de sistem energetic național, un adevărat sistem de gospodărire a energiei apelor țării, răspunzând, ca și un sistem nervos, unei singure comenzi.

E o iarnă sumbră, acum, pe Ostrovul Mare, insula-șantier din mijlocul Dunării, pe care se construiește hidrocentrala Porțile de Fier II. Peste marea și nu tocmai marele ostrov (17 km lungime, circa 3 km lățimea medie), cerul Dunării atârna greu, negru-fumuriu în plină zi. Undeva, într-un colț din zarea neagră, sclipște palid un astru mort, despre care nu știi dacă e soare sau lună. Atmosferă de țarm boreal, de noapte albă a Nordului, în care oameni, arbori, jivine somnoază, ca-ntr-o zăpezi terțlare, între ni-

sipuri (insula mării construcții e o insulă de nisip) răscolite în vîrtejuri grozave de vîntul care aleargă cu 70—80 km pe oră, orbînd privirea. Am intrat pe ostrov mergînd, în plină zi, cu farurile mașinii aprinse.

Am intrat pe insulă traversînd Dunărea pe un dig construit din pămînt și piatră. Un dig nu tocmai lung (doar 12 km), nu prea înalt (o legănată și abia perceptibilă mișcare de apă, mișcarea valurilor umflate de ploile din ajun, îi șterge buza, chiar lingă roata mașinii), un dig în care s-au zidit, ni se spune, cele mai mari eforturi din istoria șantierului. Închiderea Dunării în această zonă (a brațului de la Țigănași, spun hărțile insulei) s-a săvîrșit în primăvara asta, la 17 martie. Viața marelui șantier a mai cunoscut, de atunci, multe alte evenimente (în zona de amonte a insulei, la brațul mic al Dunării, pe care hărțile îl numesc Gogoșu, s-a isprăvit, recent, evacuarea apelor, insula devenind peninsulă, legîndu-se de țărmul românesc printr-un uscat de 13.000 metri pătrați, grație căruia au început excavațiile pentru betonarea barajului), dar, zic cei ai locului, momentul de vîrf al anului a fost închiderea brațului de la Țigănași. S-a petrecut, cum spuneam, în primăvară, în plină furie a unui anotimp care, parcă, își ieșise din fire, mîtîndu-și locul în zodiac. Ploi mari, vertiginoase debite ale Dunării (cele mai ridicate din ultima sută de ani, atîngînd peste 7.000 de metri cubi pe secundă), o putere năpraznică a curentului apei, surpînd mereu și mereu munca oamenilor, zidirea lor, surpînd eforturi, rezistență fizică, nervii, într-o bătălie pe care cei ai locului n-or s-o uite cit or trăi. N-or s-o uite nici ing. Pavel Misaroș, directorul construcției, nici ing. Valeriu Păduraru, șeful de șantier, nici Nicolae Văduva, nici Constantin Istodorescu, nici Constantin Vijulie, șoferii autocamioanelor de mare tonaj care deșertau în clocoțul valurilor bolovanii gigantici ai digului (bolovani pe care, ades, apele îi smulgeau și-i furau, rostogolindu-i cine știe pe unde), n-or s-o uite nici buldozeristul Ion Mogoșanu, nici excavatoristul Iulian Roșca, deși ei, toți aceștia, au mai trăit bătălii, nu-s constructori de ieri, au și școala primelor Porți de Fier. N-a mai trăit o asemenea bătălie foarte tinăru inginer, abia ieșit din facultate, Dumitru Mocanu, investit, în zilele închiderii Dunării, cu greaua povară a dirijării mașinilor de pe teatrul de luptă, dar intimplările trăite atunci, în acele zile și nopți, l-au tatuat ca și pe vechii constructori, lăsîndu-i pe piele și-n suflet un semn adînc. Dacă lupta ar fi fost o înfruntare fizică, om contra om, adică un epuizant campionat de lupte greco-romane pe un ring lung de 12 km., fără pauze, sau cu pauze sumare, fără reprize, adică dintr-o repriză într-alta, fără duminici, deseori fără nopți, dacă lupta ar fi fost, pur și simplu, sportivă, performanțele de rezistență fizică s-ar putea calcula mai ușor, putîndu-se astfel obține un echivalent, fie și vag, al efortului cheltuit de constructori pentru închiderea Dunării. Dar lupta a însemnat cu mult mai mult, a însemnat, pe lângă rezistență fizică, știința organizării, iscusința tehnică, instinctul coeziunii, conștiința omului.

Ce s-a obținut? Ceea ce se vede. Ceea ce, miine, nu va mai servi la nimic, ca și întăriturile unui fost cîmp de bătaie. Drumul înalt de pămînt și piatră, înconjurat de presiunea apelor, care este digul, desenează exact forma anatomică a unui mușchi, sau a unui sistem muscular, în condiții de efort extrem. Elasticul acesta de argilă a devenit, deci, rigid, rigid prin zecile de mii de tone de balast, de bolovani legați între ei cu cabluri, rigid prin sutele de oameni care l-au făurit și care-l țin încordat. Ca pe un simbol al încordării perpetue care înseamnă munca și viața marelui șantier.

Acum, în prag de 1980, în pragul acestui nou și dinamic ciclu al existenței noastre, ce se anunță cel mai bogat în

înfăptuiri dintr-o densă istorie a înfăptuirilor, am putea extinde imaginea de mai sus la întreaga țară. Țara întreagă, în aceste zile de cumpănă între ani, are încordarea unui sistem muscular dintre cele mai tefere, mai robuste, menținut astfel prin eforturile, eroismul și abnegația unui întreg popor. Eforturi, eroism și abnegație clădite pe încrederea drumului pe care ne-am angajat, pe conștiința că țara pe care o făurim, România noastră de miine, așa cum ne-o așează în fața ochilor și a inimilor Directivei celui de-al XII-lea Congres, va fi mai aptă cu oricît să răspundă nădejdilor care scinteiază pe chipul ei în aceste zile de încordări.

BILANȚURILE românești de sfîrșit de an au, pe fundalul alb al lui decembrie, acest accent încordat, pe care-l imprimă oamenii. Sărbătoarea acestor bilanțuri e intensă, dar scurtă. Cît să ne tragem răsuful, ca să luăm, din nou, aerul cel mai de sus, aerul piscurilor spre care tindem. Cît să ne desclăștăm o clipă miințile din efortul zidirii, cît să ne stringem miinile, înainte de a relua zidirea. Cît să ne destinăm o clipă frunții, între încordările anului care a fost și ale celui și celor ce vor veni.

Într-o astfel de atmosferă i-am regăsit, de curînd, pe oamenii unei alte bătrîne „fări”, Țara Vrancei, ținut care, asemenea Hațegului, conservă tradiții cu vechi rădăcini, mărturisind o conștiință de sine, o conștiință de „țară”, venite tulburător din străfunduri de timp și neam. „Noroc, țară!”, se salutau cîndva, prin acești munți, ciobanii rătăcitori cu turmele. „Cutare nu-i țară cu mine”, ziceau despre cel venit din alte părți, nerefuzîndu-i prietenia, dacă venea ca prieten, căutînd-o chiar, dacă graiul, simțirea și ființa aceluia erau pe potriva lor. Dar făcîndu-l totuși să simtă că ei, cei de-aici, sînt o „țară”, o țară-cetate. O țară închisă, un cub arhaic și parfumat de viață, o „țară” ca o floare rară în ghirlanda înfloririlor țării. O „țară” mîndră de istoria ei, de străvechimea ei și de puritatea ei.

Un ținut care, la ceasul de față, este mai mîndru ca niciodată de fapta lui, de întemeierile lui, care desenează, din nou, un loc ales, o floare rară în ghirlanda înfloririlor românești, sub lucrarea acestor din urmă ani, sub planurile — generatoare de noi energii, de noi ctitorii — ale anilor care vor veni.

Cred că în puține ținuturi românești s-a construit, într-un timp atît de scurt, atît de mult. Mai exact, cred că în puține se poate vedea, într-o atît de amplă, de panoramică, de profundă, de decisivă sfidare a imaginii vechi, a locului, ce înseamnă a construi, ce înseamnă a dezvolta. În cîincinalul 1976—1980, fondurile de investiții alocate Vrancei sînt de peste 11 miliarde lei, adică mai mult decît în trei cîincinale anterioare. Au apărut mari uzine și fabrici (peste 50 de capacități de producție date în exploatare doar în ultimii zece ani!), ceea ce face ca producția industrială a Vrancei să fie astăzi de 30 de ori mai mare ca în 1950. Nu numai Focșanii, dar și Adjudul, Mărășeștii, Odobeștii, nume istorice, nume de nouă investiție nobiliară, au explodat termonuclear în liniștea de sîpet încuiat a izolatei Vrance, urcînd fumul marilor combustii industriale pînă la nori, iar în urma lor, trase parcă pe ața de fum, parapetele masivelor ziduri de beton au încercuit vechea „țară” cu turnuri de pe care se vede toată lumea de azi. Blocul cu multe etaje a căpătat de mult cetățenie în peisaj (peste 40 la sută din populația Vrancei trăiește în locuințe construite în ultimele două decenii), alături de mai vechile monumente, ca un comentariu contemporan la un text clasic. Pînă și bacia din Nord, cu talazurile lor de oi care înălbesc versanții ca în „Turmele” lui Eusebiu Camilar, își aduc prinosul la noua zestre a „țării”, adunînd animalele în asociații zootehni-

ce, păstorindu-le științific, dirijînd laptele și lina pe făgașuri de conducte, pînă la depozitele industriale. Într-un ținut în care ierbările par peluze britanice, stropite regulat prin grija norilor și tunse nu cu foarfecele, ci cu coasa, de sute și mii de ani, parcurile vegetale n-au fost niciodată gratuite locuri de week-end, ci pășune administrată într-o severă economie păstorească, ce își aduce acum din plin dobînda. Sadoveanu încerca odată o paralelă între Moldova, al cărei prag este Țara Vrancei, și Olanda, opunînd sălbăticia mareașă civilizației avare de fermă, dar opoziția de ieri nu mai are acum temei, iar apropierea se întîlnește pe o linie generoasă. Competiția dintre cele două pămînturi nu va mai fi în detrimentul celui de-aici, care calcă pași de veacuri într-un deceniu.

Deci se poate spune că și aici, în Vrancea, ca și în Hațeg sau în Țara Severinului, ca pretutindeni în țara cea mare, istoria se află încă la început, anul 1980 și anii ce vor veni conferindu-i o nouă dimensiune, o nouă vibrație, noi împliniri.

Cifrele planului unic de dezvoltare economică-socială pe anul 1980, recent date publicității, sînt, în acest sens, mai mult decît elocvente. Ele ne spun că obiectivul fundamental al etapei pe care-o inaugurăm — creșterea potențialului economic al României — va avea, mai mult ca oricînd, implicații în viața noastră, în calitatea ei. Ele, aceste cifre, ne spun că, în anul ce vine, venitul național va crește cu 8,8 la sută față de 1979, că se va încheia a doua etapă de majorare a retribuițiilor, pensiilor și alocațiilor pentru copii, că se vor construi aproape un sfert de milion de apartamente, că, printre altele, cheltuielile social-culturale de la bugetul de stat vor spori, pe familie, de la 9.700 la 10.245 de lei. Ele, aceste cifre, ne reamintesc, cu o forță nouă, un adevăr, demult integrat credințelor noastre celor mai ferme, întemeiate pe viață și anume că tot ce se face astăzi în România poartă adresa omului. Nu a omului abstract, nu a omului în general, ci a celui cu nume și cu pronume, a fiecăruia dintre noi, cei 22 de milioane. Vom trăi deci, prin munca noastră, mai bine, deși fără huzur, vom trăi mai demn.

Atingerea noilor cote ale urcușului nostru — ridicate pe un pămînt care el însuși s-a ridicat mai sus, foarte sus, prin marea construcție a acestor ani — va preînde, desigur, efort, un nou efort, iar efortul, se știe, e mai intens, e mai aspru cu fiecare pas, cu fiecare altitudine cucerită, potrivit acelei legi a fizicii prin care kilogramul, la o anumită înălțime, devine tonă, prin care tona devine megatonă pe măsură ce te apropii de pisc, de strălucirea de astru a punctului ideal către care tinzi. Ne trebuie, deci, puteri de rachetă ca să înfrîngem o mai veche gravitație istorică, gravitația întîrzierii, ca să punem cit mai sus niște cărămizi, ca să impunem cit mai sus niște idei. Ne trebuie, pe lângă efort, știința de a articula, sincroniza și fructifica eforturile, astfel ca nici un strop de energie să nu se piardă. Dacă ne reprezentăm deceniul al IX-lea ca pe un corolar al construcției noastre, ca pe o boltă a construcției — și el însuși, acest deceniu, ne cere să ni-l închipuim astfel, fiindcă astfel ni-l înfățișează marile planuri ale partidului — este limpede că nici un om dintre milioanele cățărați pe schelele acestei bolți nu poate da înapoi, că nimeni nu poate rămîne pe loc fixat în frîngii, că înapoi sau pe loc nu există, că cei de mai sus, care bat bornele, răspund de urcușul întregului șir, că întregul urcuș e o chestiune de solidaritate, de responsabilitate, de conștiință, de muncă, de energie, de eroism, că tot și parte sînt una, confundați cu acest perete al timpului, pe care îl zidim.

Este ceea ce ni se cere, pentru edificarea României de miine: solidaritate, responsabilitate, conștiință, muncă neobosită, energie creatoare, eroism.

Iar răspunsul va fi, ca și pînă azi, pe măsura unui popor eroic.

Ilie Purcaru

ACUM 100 DE ANI

ALMANAH CULTURAL — ARTISTIC

■ O PRIVIRE prin oglinda retrovizoare spre România de acum o sută de ani, pentru a-i vedea viața culturală, literară și științifică, pentru a admira și omagia activitatea oamenilor de seamă de atunci, și pentru a înțelege mai bine începuturile multora dintre operele — de toate categoriile — continuate pînă în zilele noastre. Oglinda în care privim o constituie cele 78 de ziare și reviste care apăreau în 1880, la care se adaugă valoroasele acte de arhivă răsfoite, cu mîgălă și cu răbdare, dar și cu emoția redescoperirii unui trecut semnificativ.

■ Oameni de seamă

■ VIAȚA literară, culturală, științifică și politică de acum o sută de ani, de la noi, era dominată de o seamă de oameni de frunte, din care menționăm cîțiva — pe cei ce împlineau, în 1880, vîrste cu cifre rotunde.

MIHAI EMINESCU. La 15 ianuarie a împlinit 30 de ani. Locuiește în București, pe strada Segmentului, nr. 9. Este redactor la ziarul „Timpul”, unde scrie cronici teatrale, literare, de cultură generală și sociale. Domină, cu scrisul său, poezia românească a timpului. Continuă să publice poezii în revista „Convorbiri literare” și în alte periodice.

TITU MAIORESCU. La 15 februarie a împlinit 40 de ani. A fost profesor universitar, ministru al Cultelor și Instrucțiunii, agent diplomatic la Berlin. Este membru al Academiei Române. Locuiește în București, pe strada Mercur, nr. 1. În 1880 lucrează în comisia Academiei, pentru întocmirea proiectului noii ortografii a limbii române (împreună cu Hasdeu, Alecsandri, George Barițiu și alții).

TIMOTEI CIPARIU. Este cel mai vîrstnic dintre oamenii de seamă ai timpului; la 21 februarie împlineste 75 de ani. Este membru al Academiei Române, unde reușește să impună, în proiectul respectiv, ortografia etimologică latinistă pentru limba română. Conduce, ca președinte, Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român (ASTRA).

GRIGORE ALEXANDRESCU. 70 de ani (născut la 22 februarie 1810). Nu mai are activitate pe tărîmul literar, dar scrierile sale — poezii îndeeșbi — aparute cu ani în urmă, sînt prețuite și căutate în continuare de iubitorii de literatură valoroasă.

ION ANDREESCU. A împlinit 30 de ani, la 27 februarie. Se află la Paris, ca bursier al statului român, pentru a-și continua studiile de pictură, la Academia Julian. Trei dintre tablourile sale realizate în 1880: „Pădurea de fagi”, „Drumul mare”, „La arat”.

EMANOIL BACALOGLU. La 11 mai a împlinit 50 de ani. Este profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române. În luna ianuarie își reia cursul de fizică experimentală, la Universitate. La 18 martie își ține discursul de recepție la Academie.

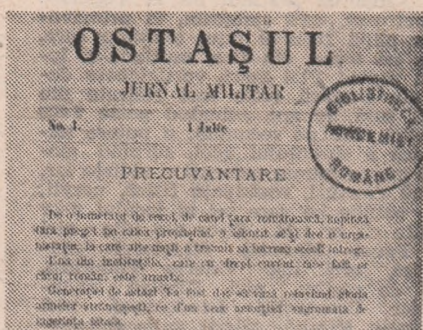
AUGUST TREBONIU LAURIAN. 70 de ani la 20 iulie. Este principalul autor al „Dicționarului limbii române”, aflat în folosință acum o sută de ani. Profesor universitar la București și membru al Academiei Române.

GRIGORE G. TOCILESCU. La 27 octombrie are 30 de ani. Se remarcă printre cei mai valoroși istorici ai timpului, publicînd volumul „Dacia înainte de romani”.

GHEORGHE TATTARESCU. 60 de ani la 31 octombrie. Este profesor la Școala de arte frumoase din București, al cărui întemeietor a fost (în 1864) împreună cu Theodor Aman. Multe dintre tablourile pictate de el au ajuns valori artistice de importanță națională și se află răspindite în toată țara, prin reproduceri: „Renașterea României”, „Unirea Principatelor”, „Țăranul de la Dunăre” și altele.

■ Ziare și reviste

■ ÎN TOATE teritoriile românești apăreau în anul 1880 un număr de 78 de periodice de toate felurile: politice, de informație, literare, științifice, ilustrate, profesionale, medicale, agricole, religioase, satirice, anale și buletine diverse. Cele

mai multe își aveau sediul la București. În Transilvania, Banat și Bucovina apăreau unsprezece publicații în limba română. Marile ziare de informație erau: „Presa”, „Națiunea”, „Resboiul”, „Binele public”, „România liberă”, „Românul” și „Timpul”, la București; „Curierul”, la Iași; „Gazeta Transilvaniei”, la Brașov. Texte literare apăreau, cu precădere, în revistele: „Amicul familiei” (Gherla), „Albina Carpaților” (Sibiu), „Familia” (Oradea), „Convorbiri literare” (Iași), „Femeia română” și „Literaturul” (București). Cea mai veche publicație: „Buletinul oficial” (apare din anul 1832). În cursul anului 1880 au apărut următoarele periodice noi:

„Tarara”, București, 6 ianuarie — 6 aprilie (14 numere). Săptămînal satiric, condus și scris aproape în întregime de Alexandru Macedonski. Antimonarhic și antigubernamental („Bal la Palat”, „Vodă e în lege”, „Să trăiască Vodă”, „Vodă Trefeleac”).

„Literaturul”, București, de la 20 ianuarie. În articolul de prezentare revista își propune să publice „numai literatură pură” și „studii literare sau teoretice sau critică asupra capodoperilor, precum și asupra cărților celor noi”. În primele numere, Macedonski, care patronează efectiv revista, publică „Despre logica poeziei”, „Sportul”, la 1 februarie. Cea dintîi re-

vistă sportivă din țara noastră. Are ca scop „a resădi gustul creșterii cailor și îmbunătățirea raselor, în țara noastră”. Dar se ocupă și de „patinagiu, de bileard și de canotagiu”.

„Luminatorul”, 5 martie, la Timișoara. Subintitulat „organ pentru politică și literatură, săptămînal”. Dezbate, permanent, problemele naționale românești.

„Resboiul”, București, de la 25 martie. Apare paralel cu celălalt ziar „Resboiul”, înființat în 1877 de același Gr. H. Grindea, care a fost îndepărtat de editorii proprietari.

„Vocea română”, organ al Clubului profesorilor din Craiova. Primul număr apare la 5 iunie. Se ocupă, cu precădere, de problemele învățămîntului.

„Solidaritatea”, București, de la 15 iunie. Tribună de apărare a intereselor politice și profesionale ale tipografilor.

„Monitorul agricol”, la 22 iunie — organ al Societății de Agricultură. Apare sub lozincă: „Să progresăm cu prudență; Să practicăm cu știință; Să sperăm în providență”. Tiraj 6 000 de exemplare săptămînal.

„Ostașul”, București, de la 1 iulie; Jurnal militar redijă de colonelul de infanterie S.P. Scheletti, cu scopul „înlesnirii și dezvoltării instruirii oricărui militar”.

„Înainte”, București, 26 octombrie. Prima publicație de la noi care se recomandă a fi „organ democratic-socialist și al proletariatului român”. Redactor principal: Titus Dunca.

„România viitoare”, București, decembrie. Organ al cercurilor revoluționare. Apare sub îngrijirea lui C. Dobrogeanu-Gherea și are ca scop „de a atrage atențiunea poporului român asupra unei serii de idei noi, asupra unei părți principale ale vieții sale economice și sociale”.

Am menționat numai douăsprezece dintre periodicele apărute în cursul anului 1880. Au mai fost însă încă nouă, de mai mică însemnătate.

■ Almanahuri și cărți

■ EVOLUATE mult din punct de vedere redacțional și grafic, almanahurile românești au devenit, în 1880, foarte căutate și citite. Din cele peste douăzeci de astfel de volume editate acum o sută de ani, menționăm pe cele mai de seamă: „Amicul poporului” (Sibiu), „Bunul econom” (Sibiu), „Curierul” (Iași), „Almanahul Societății culturale și literare” (Cernăuți), al ziarului „România liberă” (București), al „Lectorului român” (Botoșani), „Almanahul pentru toți românii” (Galați), „Almanahul amuzant” (primul tipărit la noi în culori), „Almanahul basmelor și legendelor populare”, al „Scrinciobului”, al „Puricelului”, „Almanahul portativ” și — cel mai reușit din toate punctele de vedere, „Calendarul Resboiului”, care conține, în afară de partea informativă obișnuită, numeroase articole referitoare la războiul din 1877—1878, toate frumos ilustrate cu gravuri reprezentînd scene de luptă. „România — se spune într-unul din aceste articole — s-a aruncat în acest război făcîndu-se admirată prin bravura fiilor săi”.

Gr. G. Tocilescu publică, în luna februarie, volumul „Dacia înainte de romani” — cercetări asupra popoarelor care au locuit țările române de-a stînga Dunării înainte de cucerirea lor de către împăratul Traian; cea mai amplă și mai documentată lucrare de specialitate apărută pînă acum o sută de ani.

La Sibiu apare volumul „Principii de pedagogie”, de dr. Ilarion Pușcariu, care explică necesitatea științei pedagogice și face un istoric al învățămîntului românesc din Transilvania.

„Despot Vodă”, piesa lui Vasile Alecsandri, jucată în 1879 la Teatrul Național din București, apare în volum, fiind recenzată de revista „Convorbiri literare”, la 1 mai 1880.

A.D. Xenopol publică la Iași „Războaiele dintre ruși și turci și înfrîngerea lor asupra țărilor române” — două volume (219 și 393 de pagini).

Adresîndu-se „celor care-și iubesc țara și lucrează pentru binele ei”, doctorul C.I. Istrati publică două volume: „Mens sana in corpore sano” (considerațiuni asupra necesității gimnasticii în școli) și „O pagină din istoria contemporană a României”, în care explică, pe întinsul a cinci sute de pagini, cauzele care duc la scăderea natalității la noi, și dă soluții pentru înlăturarea acestui rău.

Un foarte frumos „Album macedo-român”, avînd colaborarea a optzeci de scriitori și artiști din toată Europa, este editat la București de V.A. Urechia. Albumul este socotit de presă „un adevărat monument nepieritor al mișcării de simpatie a Europei și a României pentru cultura românilor din Peninsula Balcanică”.

Fiind la capitolul cărți, să reamintim că în anul 1880 se împlineau o sută de ani de la apariția primei gramatici tipărite a limbii române: „Elementa linguae dacoromanae sive valachicae”, Viena, 1780. Autori: Samuil Micu și Gheorghe Șincai.

Mihai Eminescu

Titu Maiorescu

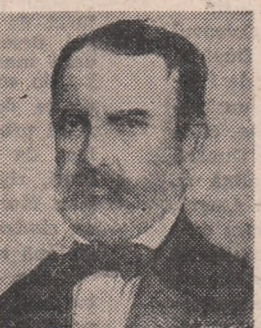
Gh. Tattarescu

Grigore Alexandrescu

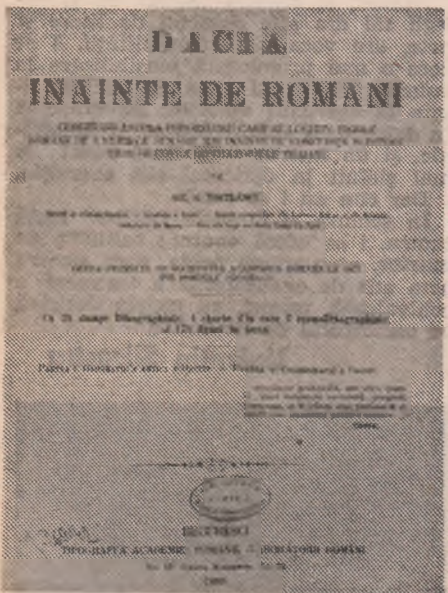
Ion Andreescu

Aug. Treboniu Laurian

Constantin Bacaloglu

Societăți literare și culturale

■ SOCIETATEA de cultură cu activitatea cea mai mare este **Academia Română**. Are ca președinte pe Ion Ghica. Cele trei secții de lucru ale sale: Literară, Istorică și Științifică, sunt conduse de: Vasile Alecsandri, George Barițiu și N. Crețulescu. În ședința de la 11 aprilie, Titu Maiorescu citește „Raportul din partea comisiei în sarcinată cu proiectul unui sistem ortografic al limbii române”. Proiectul este aprobat. Între altele, se hotărăște soarta literelor: k, ph, th, qu, y — care nu se vor mai scrie în viitor decât în componența numelor proprii. Se admite scrierea cu x în loc de es și „se conservă în continuare scrierea cu u final: omu, bunu, faru”. La 2 mai este ales membru corespondent istoric Nicolae Densușianu.

ASTRA — Asociația transilvană pentru literatura și cultura poporului român își ține adunarea generală anuală la Turda. Este ales ca președinte Timotei Cipariu, iar ca vicepreședinte Iacob Bologa. Secretar — George Barițiu. Din raportul de activitate al Asociației: biblioteca are 2356 de volume; s-au dat burse pentru învățătură la 24 de tineri: tipografi, cizmari, tapițeri, fâurari, croitori, lăcătuși, cojocari. La Săliște a înființat o școală de țesut. S-au strâns fondurile trebuincioase pentru ca de la 1 ianuarie 1881 să reapară ziarul „Transilvania”.

La Iași își continuă activitatea societatea literară „Junimea”. Din albumul societății, înființat în 1873, aflăm că acum o sută de ani puternica asociație ieșeană avea 92 de membri, printre care erau: Titu Maiorescu, Theodor Rosetti, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi și P. P. Carp — întemeietorii din 1863; apoi: N. Gane, Vasile Alecsandri, A.D. Xenopol, Mihai Eminescu, Gheorghe Panu, Vasile Conta, Ioan Slavici, Ion Creangă, și, cei înscrisi în anul 1880: Xenophon Gheorghiu, Petru Missir, N. Mihalcea, A.I. Philippide.

Arhivele Statului (director general B.P. Hasdeu), cu cele două secții principale ale sale (Iași și București) își continuă rodnică activitate, adunând și clasând documente de valoare din istoria neamului, a culturii, literaturii și științei românești.

Ateneul Român din București organizează conferințe publice, la care asistă din ce în ce mai mult public iubitor de cultură. Animatorul principal al instituției continuă să fie Constantin Esarcu. Palatul

Ateneului se află în construcție; lucrările merg greu însă din lipsă de fonduri.

Societatea Studenților Medicinisti, înființată în 1875, își ținea ședințele într-o sală a Spitalului Colțea, unde „se discuta, cu mare aprindere și entuziasm, nu numai chestiuni profesionale, dar mai cu seamă ideile și teoriile socialiste, care în mare parte erau atunci pe placul spiritului tineresc plin de generozitate” — cum va scrie, în 1915, fostul președinte al societății, dr. I. Kiriac.

La Budapesta, **Societatea Literară „Petru Maior”**, a junilor români, și-a reîncept activitatea, alegându-și noul comitet: Președinte — Georgiu Șerbu; vicepreședinte — Georgiu Creniceanu, secretar — Nicolae Mladin, iar redactor al fiiei „Roza cu ghimpi”, medicinistul Constantin Groza.

La Viena, **Societatea Academică Social-Literară „România Jună”** (înființată în 1868) își instituie un nou regulament de funcționare, mărind atribuțiile președintelui și menținându-și lozincă de funcționare: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri”. Are 132 de membri, între care și „poetul rege Vasile Alecsandri, fala neamului român”.

În luna septembrie se ține la Focșani Congresul studenților, care pune bazele Asociației Generale a Studenților din România, menită „să facă din cuvântul Solidaritate un adevăr pentru studenți, iar aceștia să-și formeze aceleași aspirații, să-și unifice sentimentele, să fie tari, să fie buni”.

Viața literară

■ **APARIȚIA**, la București, a revistei „Literatură”, dirijată de Alexandru Macedonski, pune bazele unei noi orientări — dorită de ambițiosul poet — a poeziei românești. Articolul „Despre logica poeziei”, publicat de Macedonski în luna iulie, va fi socotit mai târziu ca fiind primul manifest al poeziei române moderne.

În februarie, revista „Convorbiri literare” de la Iași publică farsa într-un tablou **Conu Leonida față cu reacțiunea**, de I. L. Caragiale. Aceiași revistă începe să publice — la 1 iunie — corespondența dintre Ion Ghica și Vasile Alecsandri, care continuă până în decembrie și în anul următor. Apoi, în numărul din iulie, nuvela **Budulza Taichii**, de Ioan Slavici. La 1 august „Convorbirile” publică, în fine, poeziile lui Alexandru Vlahuță — cel care-și așteaptă rindul de aproape doi ani. Sunt trei versificări meritorii: „Dorul”, „Omul” și „Cu-a ta mină”, semnate V.A. Debutul ca poet al lui Vlahuță se înregistrase cu câteva luni mai înainte — în februarie și martie 1880, cu poeziile „D-șoarei C” și „Ah! Cîntă-mi mereu”, apărute în revista „Lyra română”.

În ziarul „Timpul”, Mihai Eminescu publică substanțiale articole de fond, dezbătând probleme de cultură și literatură.

Revista „Amicul familiei” ne anunță că ziarul literar maghiar „Ország-Világ”, care apare la Budapesta, a publicat în luna septembrie traducerea nuvelei **Andrei Florea Curcanul**, de N. Gane. Iată deci primul prozator român publicat în ungurește.

În sesiunea generală din vară, a Academiei Române, sint acordate premiile literare anuale. G. Sion primește premiul „Herescu-Năsturel”, pentru volumul **Dramatice**, iar B.P. Hasdeu marele premiu „Helinde-Rădulescu”, pentru scrierea **Cărțile poporane** („Cuvenete den bătrîni”).

Tiparul, pus în slujba literaturii, culturii și științei, a luat o mare dezvoltare. Aflăm din ziare că numai în București lucrează 187 de tipografi și 154 de învățăcei, care vor deveni, curînd, lucrători calificați.

Viața artistică

■ **ACTIVITATEA** Teatrului Național din București continuă să se desfășoare sub conducerea lui Ion Ghica, aflat în al patrulea an de directorat. În comitetul de lectură este și Vasile Alecsandri, care-și va spune cuvîntul în alegerea pieselor. Actorii cei mai apreciați sint: Aristizza Romanescu, Frosa Sarandi, Eufrosina Popescu, Grigore Manolescu, Constantin Notara, Ștefan Iulian. Director de scenă — Matei Millo. Cap de orchestră — George Ștephănescu. Mihail Pascaly are trupa sa la „Dacia”, iar I.D. Ionescu o altă trupă, la grădina „Orfeu”. La începutul anului la Teatrul Național se joacă **Aida**

Anul XIV. — No. 2.

1 Iunie 1880.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a 25 cîrei luni.

CORRESPONDENȚA

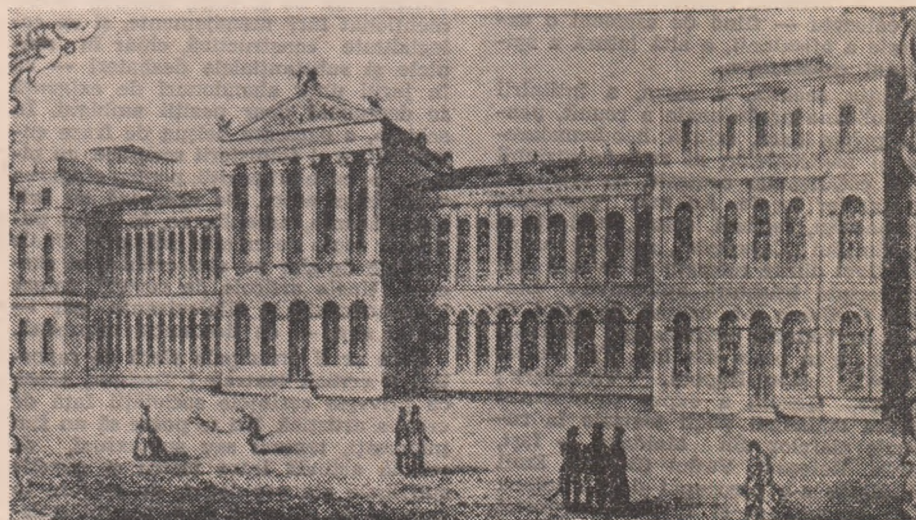
Dintre d-nii Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

București 24 Iunie. 1879.

Amice,

Măstăla lui Ipsilanti și a lui Moruz, unul

de încercătura în care se găsea Roșia pe malurile Moscovei, a împins la Domnia Terii-Românești pe Ianen Caragea, amicul și protegiatul cavalerului de Genta. Dar cu toată stăruința Internunciului la Constantinopol, Sultanul nu a voit să-l dea Domnia până ce mai întâi nu l-a asigurat Caragea că-și va da demisia după trei ani. Pe de-o parte Suxeratul oșta să cludeze stipulațiunea de Domnie pe zepte ani, și

Universitatea din București în secolul trecut

Născuți în 1880

S-au născut acum un veac — în anul 1880:

23 ianuarie, **CAMIL RESSU**, pictor, grafician și pedagog.

13 februarie, **DIMITRIE GUSTI**. Sociolog și filosof. Inițiatorul merituasei acțiuni de cercetare monografică a satelor din România.

21 mai, **TUDOR ARGHEZI**. La vîrsta de 16 ani — în 1896 — va debuta cu proză și poezie în „Liga ortodoxă”, semnînd cu numele-i adevărat: Ion N. Theodorescu.

5 iunie, **CONSTANTIN TANASE**. Cel mai popular actor de comedie de la noi, din toate timpurile. A fost mai întîi învățător și oștaș de carieră. În 1919 a întemeiat compania de reviste „Cărăbuș”, pe care a condus-o pînă la moarte.

25 septembrie, **GHEORGHE MACOVEI**. Geolog de renume mondial. Membru al Academiei Române. Autor al mai multor scrieri de specialitate („Evoluția geologică a României”, „Zăcămintele de petrol”).

1 octombrie, **DIMITRIE MEZINESCU**, Medic, profesor de igienă la Universitatea din București, director general al Serviciului sanitar, conducător al Institutului de igienă din București.

2 octombrie, **NICOLAE CONDIESCU**. A fost președinte al Societății Scriitorilor Români, în perioada mai 1936—mai 1939.

29 octombrie, **JEAN AL. STERIADI**. A fost profesor la Școala de arte frumoase din București, membru al Academiei Române.

5 noiembrie, **MIHAIL SADOVEANU**. Marele prozator a cărui operă literară se întinde, cu strălucire, pe o perioadă de mai mult de o jumătate de veac.

28 noiembrie, **ANDREI RADULESCU**. Jurist. Profesor la Academia de înalte studii comerciale, membru al Academiei Române.

29 noiembrie, **N.D. COCEA**. A condus mai multe publicații îndrumate de P.C.R. („Era nouă”, „Reporter”), apărînd muncitorimea și țărănimea exploatată.

Ion Munteanu

Mihail Sadoveanu

J. Steriadi

Tudor Arghezi

N. D. Cocea

C. Tanase

Spiritul constructiv în critică

CRITICII teatrale, intrunindu-se anual într-un colocviu de breaslă, își propun a face examenul colectiv al profesiei. În decembrie 1979 au raportat acest examen la relația criticii cu politica teatrală, cercetând atitudinile gazetarilor și publicațiilor față de tendințe, orientări și direcții estetice actuale. Au făcut-o cu seriozitate, responsabilitate și competență. Cu dragoste pentru obiect — condiție afectivă dar și intelectuală superioară, cum o numește Lucian Raicu în pasionantele sale reflecții dintr-o carte recentă. Consentimentul față de ceea ce e reprezentativ în mișcarea teatrală e caracteristică criticii, neliniștile provocate de ceea ce denaturează cursul acestei mișcări și tinde s-o mediocrizeze, să-i reducă ponderea spirituală — neliniști exprimate cu acuitate în colocviu — fiind de asemeni o expresie a afecțiunii, o altă latură a spiritului constructiv.

Ediția aceasta, a șasea, a întâlnirii republicane profesionale a reunit, pentru prima oară, criticii hebdomadarelor și mensualelor, ai radioteleviziunii și ai cotidianelor centrale, cu cronicari ai ziarelor locale. Au mai participat dramaturgi, regizori, actori, studenți ai Institutului „Caragiale”, activiști culturali. Trei dintre referate au avut o mai pronunțată trăsătură aplicativă: Stelian Vasilescu s-a ocupat de felul în care se reflectă activitatea teatrelor naționale în presa din Iași, Tg. Mureș, Craiova, Cluj-Napoca, Timișoara; George Genoiu a expus considerații asupra ogindirii vieții teatrale în rubricile ziarelor din Moldova — Iași, Bacău, Botoșani, Vaslui (Birlad). Emil Rădulescu s-a preocupat de atitudinea celor cinci ziare și reviste brașovene față de teatrul local de stat. Alte două referate au produs o perspectivă sintetică. Natalia Stancu, secretara secției de critică a Asociației oamenilor de artă, a vorbit despre sarcinile criticii în lumina documentelor Congresului al XII-lea al partidului. Carol Isac, secretar literar al Teatrului din Bacău, s-a arătat interesat de felul cum e primită (și respinsă) critica într-un colectiv teatral. În acest fel, participanții au avut posibilitatea să cunoască mai în-deaproape situația de ansamblu și, deopotrivă, s-au aflat în posesia unor puncte de vedere și propuneri de etaloane față de care orice apropiere și orice delimitare erau la fel de binevenite.

În expozeul introductiv, pe care l-am ținut — ca și în încheiere — am reamintit prezența personalizată a criticii în mișcarea teatrală românească. Diferiți, atât de diferiți ca formații, vârste, temperamente, apetituri estetice și, evident, posibilități și unghiuri de conștient al fenomenelor, criticii — să zicem cea mai mare parte a lor — s-au constituit totuși într-o echipă, care și-a asumat un rol primordial: acela de animator al vieții teatrale. Ei sînt acum fermentul cel mai activ al manifestărilor de cultură teatrală — festivaluri, colocvii și simpozioane — prezenți în juriile competițiilor naționale, imbogățind mereu bibliografia de specialitate (pe lângă Editura Eminescu, care publică cele mai multe volume de critică și teatrologie, au inițiat colecții „Junimea”, „Dacia” și au vădit, în ultima vreme, preocupare „Scrisul Românesc”, „Facla”). Menționind unele din cele mai însemnate apariții editoriale specializate din ultimii cincisprezece ani, **Dicționarul cronologic al literaturii române** (coordonatori I.C. Chițimia și Al. Dima) sesizează, spre cinstea sa, o realitate efectivă. Făcînd abstracție de tot ceea ce a produs critica în ultimii cincisprezece ani (reținînd ca sursă de informație doar o singură carte, de interes local, depășită din toate punctele de vedere chiar de la apariție), dicționarul **Scritorii români** (coordonator Mircea Zăciu) a omis dramaturgi și opere dramaturgice capitale și s-a lipsit — după cum s-a și observat — de criterii esențiale de istoricizare, cuprindere și apreciere a contribuțiilor dramaturgice ale unora din scriitorii prezenți în paginile volumului. Excluzîndu-ne în chip absolut, chiar și din sumarele revistelor unde sîntem prezenți de decenii, **Dicționarul literaturii române** (coordonator D. Păcurariu) devine de asemenea irrelevant și unilateral pentru dramaturgie. Mult mai atente la ceea ce se întîmplă la noi, prestigioase reviste de literatură și artă de peste hotare, anuare, dicționare, enciclopedii și istorii univer-

sale fac apel din ce în ce mai frecvent la critica români pentru a obține o informație corectă.

IN ANUL care s-a scurs, rubricile teatrale ale tuturor publicațiilor din țară au funcționat mulțumitor. S-a făcut mai multă — și adesea mai bună, mai activă — publicistică problematică. Dar dacă stagiunea e, pînă acum, mediocră — piesele românești importante întîrziind să apară pe scenă, sau ivindu-se în spectacole obscure și periferice, peste publicul multor orașe, și al Capitalei, revărsîndu-se un val de reprezentații malformate, derizorii, cu opțiuni repertoriale evazive și interpretări plate, de-conceptualizate — înseamnă că atitudinea critică nu funcționează pe deplin mulțumitor. Se și vede, dealtfel, — s-a menționat fără menajamente, și cu colegialitate constructivă, chiar în amplele și substanțialele dezbateri — că în jurul unor abandonuri de exigență se desenează doar poziții ambigue. În schimb, e oarecare belșug de fraze enigmatice și fumisterii scriptice, cu pitulări printre propoziții, pentru eludarea verdictelor aspre. Se operează cu criterii cărunte, neconforme, în cazul puținelor fapte de creație originale. Unele articole de ziar nu sînt cronici, ci skeciuri. Unele articole de revistă, intens literaturizante și filologizante, par — ori și sînt — de destinație imprecisă.

Care ar fi principala sferă de raportări a criticii teatrale? Desigur, aceea ce privește cerințele societății față de creația artistică. Nu se poate să nu fim interesați, textual sau subtextual, de relația actuală între teatru și nevoile spirituale ale populației, de măsura în care, și de căile pe care, teatrul satisface aceste nevoi, cum cultivă el gustul, pe ce orbite de idei se înscriu preocupările dramaturgilor și artiștilor, care obligații rămîn încă neonorate, care sînt tendințele ce racordează mișcarea teatrală la vectorii civilizației socialiste, ce factori stimulează aceste tendințe și ce factori le inhibă. Structuraliștii și semiologii care se dedică și fenomenului teatral (Cesare Segre, Roland Barthes) semnalează în termeni noi adevăruri eterne despre caracterul existențial, polivalent, al operei de artă, care se exprimă, esențialmente, prin contraste și contradicții. Receptorul e inclinat, prin cultură, tendințe, ambianță să filtreze datele mesajului, sacrificîndu-le ori amplificîndu-le după caz. Criticul e acela ce, în prezența operei scenice, veghează la încorporarea în conștiință a sporului de semnificații pe care timpul îl conferă structurilor și mesajelor, atent, deopotrivă, ca înțelegerea sensurilor configurative să nu fie alterată. De la altitudinea acestei funcții sociale și estetice, amplificată și de misiunea educativă a criticii în societatea noastră, compromisurile, lipsa de rezistență la presiunea unor directori, autori, creatori slabi de principii, factori locali ce încearcă a vasaaliza critica, îndemnînd-o spre acceptarea benevolentă a succedaneelor, demit din profesie. „Criticul i se cere conștiință profesională... — zicea de mult, dar o spune operant și azi Eugen Lovinescu. El trebuie să se ferească de compromis, complezențe, coliziune de interese, ca de o primejdie mortală.”

DISCUȚIILE au fost dominate de atari considerente și, prin aceasta, au avut un caracter deschis și o substanță tonică. Spiritul constructiv în critică nu e conciliant, după cum nu e brutal, nu mușamalizează și nu meliorizează. A fost evocată posibilitatea criticii de a contribui la o sporire a reflexivității spectatorului, la o redefinire a conceptului de plăcere estetică în arta socialistă și a esenței novatorismului modern (Natalia Stancu). S-a pretins, cu îndreptățire, un efort mai tenace către demersul critic generalizant (Stelian Vasilescu). S-a afirmat că autoritatea criticii se clădește pe competență, sinceritate, claritate, consecvență a principiilor, niciodată pe factori extrinseci profesiei (George Genoiu). S-a cerut mai mult simț critic în recenzia de ziar local, poziție mai fermă față de „recomandări”, „sugestii”, insinuări menite a atenua critica (Emil Rădulescu). S-a susținut, legitim, că mediocritatea critică, tolerantă și evazivă, îi dă mina cu intoleranță ranchiunoasă, iar tăcerea criticului e, îndeobște, o expresie a lașității, tot așa cum cleveala furibundă a artistului mediocru față de observațiile scrise e soră cu capacitatea sa redusă de percepție intelectuală (Carol

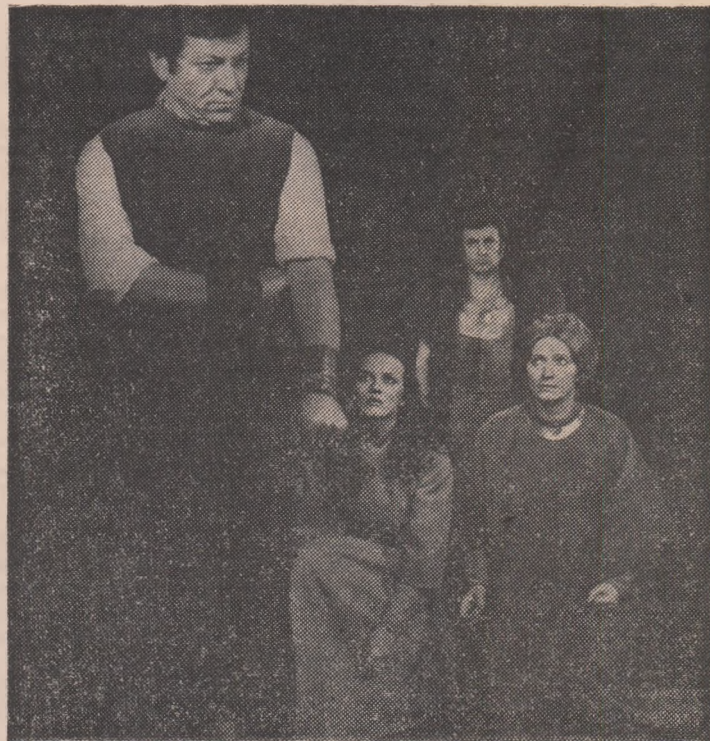
Isac). Vorbind la modul alegoric pamfletar despre un nenumit „critic al molilor”, Val. Condurache s-a ridicat contra campaniilor inclemente, duse cu arme ruginite, împotriva fenomenelor novatoare. S-a argumentat, în chip notabil, posibilitatea ca acei croniciari care-și onorează profesia să fie uniți în atitudinea și acțiunea lor generală, păstrîndu-și, în același timp, fiecare, libertatea de opinie (Theodor Mănescu). S-au amendat carențele de informație și paupertatea mijloacelor actuale de documentare (Constantin Cubleşan), spațiul restrîns acordat cronicii literare și artistice în unele ziare locale (Ilie Călian), lipsurile în materie de specificitate a analizei (Emanoil Petruț). S-a apreciat prezența criticului în viața teatrală și absența din ea a unor publicații culturale din țară (C. Paiu), s-a opinat că e necesară o adecvată reciclare a criticilor (Horia Deleanu). S-a subliniat funcția prospectivă a criticii, necesitatea ca ea să se afle în avangarda politicii teatrale curente, dezvoltînd cu curaj ceea ce e „apolitică” sau „pseudopolitică”, cu mențiunea de a nu fi doar „ecoul unui context” (Doina Uricariu). S-a cerut o mai susținută combatere a uniformității și standardizării, a clișeeilor scrisului zilnic (Mircea Ghiulescu), o mai clară centrare asupra finalităților (Romulus Diaconescu), o precizare, în practică (cu delimitările necesare), a funcției de ani-

mator a criticului (D. Chirilă), o înnoilare a limbajului critic actual (Carmen Tudora), o statuare colectivă, în conclavul profesional, a necesității programului în activitatea criticului (Mariana Ioan). Alte aspecte (propuse discuției de Ion Toboșaru, Mira Iosif, Augustin Cozmuța, Antoaneta Iordache, Ioana Baci-Mărgineanu, Doina Sipoș, D. Roman), precum și considerațiile despre însemnătatea colocviului ca moment de identificare a condiției morale și profesionale a criticului și de legătură directă cu realitățile (Aurel Ilie Calimandric, vicepreședintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău) au completat filele bogatului registru problematic.

Așadar, și criticul teatral, ca și colegii săi din alte domenii de literă și arte, are vocația perfectibilității. I se cere o mai pronunțată sensibilizare la valoare. Și o mai angajată combativitate în serviciul valorilor autentice și în defavoarea subproduselor. Neîndoiește, și un instrumentar mai bogat și mai șlefuit în delicatul său exercițiu.

Dar cite nu i se cer?
În schimb, e limpede pentru toată lumea, i se oferă enorm: **calitatea de mator**, cum spune poeta, care, pentru arta atât de evanescentă a teatrului, e echivalentă, uneori, cu parafa decisivă pe certificatul de nemurire.

Valentin Silvestru

Coriolan de Shakespear pe scena Teatrului „Nottara”, în regia lui Dinu Cernescu. În imagine (de la stînga) actorii Ion Dichiseanu, Catrinel Paraschivescu, Ștefan Sileanu, Gilda Marinescu

Privind în urmă

■ Cum ultima săptămîna din 1979 ne-a atras, din nou, atenția asupra teatrului radiofonic, atît prin numărul mare de premiere cit și prin diversitatea repertoriului, am reveni asupra problemei amintind cîteva evenimente ale acestui an. În primul rînd, realizarea **Integralei operei dramatice I. L. Caragiale** (transmisă la sfîrșitul lunii ianuarie și în prima parte a lui februarie), adevărat act de cultură ce atestă încă o dată hotărîrea redacției de a-și marca o contribuție specifică la efortul general de actualizare a valorilor naționale. Am putut, astfel, asculta, în premieră, **1 Aprilie**, **O soacră** și **Hatmanul Arbore**,

iar în reluare marile comedii, toate în interpretări de excepție: **O scri-soare pierdută**, **De-ale carnavalului** și **Conu Leonida** față cu reacțiunea în regia lui Sică Alexandrescu (înregistrări din anii 1951-1952 avînd ca interpreți, printre alții, pe Niki Atanasiu, Radu Beligan, Alexandru Giugaru, Ion Finteșteanu, Grigore Vasiliu-Bîrlie, Ion Talianu, Marcel Angheliescu, Costache Antoniu, Elvira Godeanu, Cela Dima, Carmen Stănescu, Horia Șerbănescu, G. Timică, Sonia Cluceru) sau **O noapte furtunoasă** în versiunea lui Alexa Visarion (cu Toma Caragiu, Octavian Cotescu, Victor Reben-giuc, Florin Zamfirescu, Virgil Ogășanu, Dorina Lazăr, Mariana Mișu), ca și **Năpasta** (regia artistică Constantin Moruzan, cu Olga Tudorache, Emil Botta, Boris Ciornei...). Splendid repertoriu de nume, toate „de aur”, înregistrate și păstrate de memoria benzii de magnetofon. Integrala **Caragiale** a răspuns nu numai marelui interes al ascultătorilor pentru opera celui mai de seamă dramaturg român (a se răsfoi, în acest sens, corespondența citită sau comentată la **Posta teatrului radiofonic**, orice ediție a sa nu numai din 1979), ci a dat și posibilitatea mani-

festării în concret a unei confruntări de viziuni și perspective spectacologice pe marginea unor texte de vîrf ale literaturii noastre, semn relevant pentru vitalitatea și forța de convingere a artei scenice naționale.

■ Am sublinia, în continuare, demonstrația, la rîndu-i extrem de convingătoare, implicată într-o altă transmisie a lunii februarie (reluată, la cererea ascultătorilor, și în aprilie) și anume **Biografia teatrului radiofonic**, scenariu document de Victor Crăciun, în regia artistică a lui Dan Puican, sinteză ce a trecut în revistă marile creații și marile voci înregistrate în studio de-a lungul a cinci decenii. O istorie a culturii românești din secolul al XX-lea nu va mai putea fi scrisă fără cercetarea acestei vaste contribuții radiofonice și nu numai din asemenea cauze credem că ar trebui intensificată acțiunea de difuzare prin tipar sau disc a spectacolelor pe care ascultătorii au avut ocazia a le cunoaște grație radiofoniei, multe dintre ele difuzate în premieră absolută, înaltea, deci, a teatrelor bucurăse sau din alte orașe ale țării. Poate, revenim și la sfîrșitul lui 1979, așa cum am mai făcut-o și la sfîrșitul altor ani, o Edi-

Comedia cinematografică

Cinema

FLASH-BACK

Capcane

● FARMECUL stilului lui John Schlesinger constă în păstrarea unui raport just și mereu incitant între fantezie și luciditate. Mai corect spus, între luciditate și fantezie, pentru că la baza manevrelor inteligente ale regizorului stă primul factor, pe care se străduiește (și reușește cu strălucire) să-l mascheze prin al doilea. Operație complicată și până la urmă de rutină, deși Schlesinger nu ne lasă o clipă să bănuim în spatele elegantelor sale invenții vreun travaliu dificil sau, cu atât mai puțin, vreun mesaj stăruitor. Adevărul este că pofta de joacă a acestui autor este atât de vie încât transformă totul în arie de virtuozitate, chiar când e vorba de poveștile cele mai morocănoase, de dramele cele mai sfâșietoare.

Darling (1965), biografia nestatorniciei și inconsistenței unei fete nu devine — nici gând! — o prelucrare rigidă de moralist, ci un bavardaj vesel și aparent lipsit de noimă, un fel de jurnal vorbit prin care eroinei i se dă cuvântul și ea își justifică acțiunile. Este de fapt o capcană. Totul pare jovial, antrenant, și abia la urmă realizezi că ai fost proiectat în subsolurile unei drame. Diana, fluturatică în căutare de aventuri care să o facă să uite problemele grave ale vieții, realizează că nici bogăția, nici puterea și nici chiar libertatea nu-i poate da fericirea. În final o găsim — devenită printr-un mariaj prințesa — încarcerată de-a binelea în ușierii îi urmăresc cele mai mici ezitări ale mersului, transformându-i sfâșierile sufletești în parodie, valeții îi înreștrează lacrimile, până și o plimbare prin grădina se transformă în hieratic ceremonial. Libertina risipită pe atâtea practici devine sclava unui blazon. Este un fel de a spune (Schlesinger este un maestru al ironiei abia disimulate) că nimic ce e artificial nu poate rămâne nepedepsit prin artificialitate, că nimic ce este imoral nu poate scăpa imoralității, oricât de frumoase ar fi zimbetele exterioare.

Totul este filmat uimitor de modern: în elipse și sugestii, în leit-motive și sferturi, și zecini de leit-motive, care revin, se fugăresc și se împletesc într-o broderie fină, vapoasă. Nimic nu rămâne fără răspuns, chiar când alunecarea aceasta, grațios-amară, pare să nu aibă, pentru moment, adresă. O vorbă aruncată în vînt, la începutul filmului, se materializează într-un „flash” ironic la sfîrșit, o promisiune uitată a unui personaj revine în final ca o ghilotină etc., etc.

Schlesinger este un maestru al armoniilor. Dar în același timp al fugii și contratimpului.

Romulus Rusan

In aceste zile pe ecranele bucureștene: Comedie de modă veche (cu Alisa Freindli), Omul Vineri (cu Peter O'Toole) și Războarea Panterei roz (cu Peter Sellers)

COMEDIE DE MODĂ VECHĂ este titlul unui film sovietic, tras dintr-o piesă de teatru cu exact același titlu; ba ceva mai mult, este desfășurarea pe ecran a exact scenelor din piesă. Piesa e de Alexei Arbuzov. Este cazul ideal pentru anumiți critici să declare, triumfători, pe bază de dovezi (și ce dovezi!) că filmul nu-i film, ci teatru copiat pe celoid. În realitate, aici este vorba de un adevărat unicat. De o experiență estetică interesantă; de o poveste unde subiectul este teatrul în sine; iar tema — felul de a gândi teatrul, de a simți teatrul, mai precis, felul de a trăi al oamenilor care nu se înțeleg. Veți zice poate că asta e vechi de cînd lumea, fenomenul cel mai curent, cel mai banal... Desigur în conflictele speciale de care se ocupă estetica teatrului nu-i vorba de arhicunoscutele ciocniri de interese, ci este vorba de confruntarea a două feluri filosofice de a înțelege viața. Că personajele se află sau nu în conflict (de bani, de familie, de amor, de carieră etc.), asta nu contează, ba chiar poate lipsi. Esențial aici e ca acea neînțelegere să fie așa de generală, așa de totală, încît fiecare cuvînt spus de unul să aibă un cu totul alt sens decît același cuvînt spus de celălalt. Interlocutorii vorbesc aceeași limbă, de pildă franțuzește, sau nemțește, totuși ei vorbesc limbi morale deosebite (de pildă: limba avarului, a arivistului, a visătorului, a ipocritului, a fandosului, a cusurului, a snobului, a magului, a moftangului, a mizantropului, a don-juanului etc., etc.). Iată de ce cuvintele unuia trebuie traduse în limba celuilalt. Și iată de ce este nevoie de un al treilea personaj, care să cunoască ambele gînduri și să le „decodere” dicționarește. Tot timpul. Aproape la fiecare frază. Acest tîlmăci se numește spectatorul din sală. Prezența lui dă conversației caracter de spectacol, adică de împărțire a lumii în două: lumea celor care ghicesc și lumea lucrurilor ce trebuiesc ghicite; lumea de dincolo și de dincoace de rampă.

Această neînțelegere de tot momentul, acest „malentendu” fundamental, este substanța însăși a teatrului, „res theatricalis”. Ea generează un fel foarte speci-

fic de „suspense”. Spectatorul așteaptă, palpită pîndind sosirea unui moment cînd cei doi, în sfîrșit, se vor înțelege. Oare de ce această împăcare? Oare pentru că unul din doi și-a dat seama că se înșelase și acum și-a schimbat părerea, și-a inversat întreaga sa „weltanschauung” (concepție generală despre lume)? Asta ar fi una din explicații. Dar există și cazuri încă mai curioase, cînd nu unul din doi, ci amîndoi recunosc dreptatea celuilalt, fără a o părăsi pe a lui. Pare o imposibilitate, și materială, și logică. Ei bine, acest caz paradoxal a fost zugrăvit în povestea scrisă de Arbuzov. Asta explică și extraordinarul ei succes. Piesa a făcut săli pline în Anglia, în Polonia, în Uniunea Sovietică, în Finlanda, Ungaria, Suedia, R.D.G., R.F.G., Olanda, Cehoslovacia, Irlanda, Spania, Austria, Grecia, Iugoslavia, Australia. Iar la Paris, la Théâtre de la Comédie des Champs Élysées, a ținut așful un an întreg (1978). În sfîrșit, opera a primit Premiul Doménique pentru cea mai bună lucrare a anului 1978.

Paradoxul psihologic de care pome-nam se va desfășura așa. Cei doi interlocutori (și sînt, tot timpul, numai doi) se ceartă într-un mod foarte curios. Primul proșează seducătoare, cîncănenare frivolate, gust pentru extravagantă, plăcere pentru inițiativele paradoxale, fără să-și dea seama că și el, nu numai acum, dar dintotdeauna, aspira la o existență cu mai dese escapade poetice și nițel nebune. Tot așa cum și ea, în elanul ei, exagera alura dinadins excentrică, pentru a acoperi profunda ei nevoie de seriozitate, de atitudine gravă în fața existenței. Iată de ce, cei doi de la început se opun în toate cele, și, tot de la început, comunică în aceeași filosofie a vieții. Această aventură a lor, așa de serioasă, este neconștient impodibită, învelită (și mascată) de scînteierea jocului verbal al controversei. Situația sentimentală care se naște aici în cele 33 de zile, un critic sovietic o exprimă așa: „o naștere făcută din nostalgii, tristeți, teamă de singurătate, încercări de a-și ascunde rănilor, o imensă disponibilitate afectivă, decență, precum și puțină nebulie, dorință de a trăi intens, apoi o omenească plăcere de a fi iar copil, în sfîrșit convingerea că se pot retrăi oricînd depărtații ani ai tinereții”.

Reamintesc că acele explozii de înțelegere între cei doi neînțeleși, acele explozii care în obișnuitele piese de teatru sînt, ca tot ce e explozie, intermitente și distanțate, aici, în filmul nostru, sînt dese și mereu anulate pentru că altă neînțelegere se ivește, ea însăși, la rîndu-i lichidată, armonizată. Această curgere în cascade, această structură în scînteii, dă filmului o mișcare fermecătoare, scăpărătoare.

În sfîrșit, și asta nu e meritul cel mai mic, cei doi protagoniști sînt doi mari actori ai timpurilor noastre. El este Igor Vladimirov, pe care noi l-am văzut în filmele *Contemporanul tău*, *Triplă verificare*, *Îmblinzirea focului*; iar ea e Alisa Freindli de la Teatrul din Leningrad, pe care am văzut-o în patru filme, dintre care două erau capodopere de artă cinematografică: *Ana și Comandorul* și *Dragoste și... statistică*.

D.I. Suchianu

tură a Radio-televiziunii române ar avea de spus un cuvînt în această direcție.

■ La televiziune, anul 1979 a adus, printre altele, și cîteva noi emisiuni a căror difuzare săptămînală a început să fie așteptată de milioane de oameni. Să amintim doar două: **Viața culturală** (tur de orizont asupra momentului literar, plastic, cinematografic, teatral, muzical) și **De la A... la infinit**, ale cărei merite în diversificarea tematică și ridicarea calitativă a programului celor 7 zile le-am accentuat în repetate rînduri.

■ Dar succesul teatrului radiofonic sau cel al rubricilor de televiziune invocate mai sus, ca și prestigiul altor transmisiuni zilnice pe care spațiul limitat nu ne permite a le enumera, ne îndreptătesc să felicităm nu numai pe organizatorii programului ci și pe fiecare realizator în parte. Căci chiar cei care nu au pîșit vreodată în studiourile și pe platourile de înregistrare știu că în spațele a cîtorva minute de emisie se află ore și ore de muncă, de emoție, de încercări. Iată de ce, profitînd de acest moment al sfîrșitului de an, cînd o undă de sărbătoare și speranță îndulcește con-

deiul cel mai sever, felicităm din toată inima pe toți cunoscuții și necunoscuții tele și radio-creatori pentru sutele și

miile de ore vizibile și invizibile de efort.

■ Cît despre programul — atât de bogat — din noaptea Revelionului, desigur în numărul viitor.

Ioana Mălin

SECVENȚĂ

■ Nu-l mai văzusem de o bucată de vreme și, la un moment dat, am simțit că îi duc lipsa. Iată-l acum din nou și — de ce să nu o spun? — mă bucur că îl găsesc ca și neschimbat. Același aer de etern păgubos, care îl face deodată fratele meu. Aceeași „agresivitate” ca formă de apărare, ceea ce — iarăși — mi-l apropie. Aceeași putere de „a încasa”, dar numai pînă la un punct. Aceeași capacitate de a demonstra ce poate însemna, totuși, spanacul în viața unui om. O, Popeye marinărule...

a.b.c.

TELECINEMA

■ S-AR putea să mă ambalez, cum mi-e felul nu o dată, să nu știu să zic „pas”, s-ar putea să mă capsez ca de obicei la viața perpetuă a unui armăsar în coama oricărui țîntar, dar, după ochiul meu, în Marius Teicu există bazele unei aiureli cu care se poate realiza ceva frumos pe lumea asta, să faci — de pildă — o harpă dintr-o somieră, să convingi copiii că o pipă le poate vorbi ca un telefon, adulților să le cîtești o carte de telefon ca o romanță pentru mai tîrziu, tuturor să vii să le spuie că un tip cu care n-ai bătut nici o cafea neagră, care nu ți-a dat locul în tramvai, care habar n-ai cine e, ci doar cît e, un asemenea tip fără nici un interes la tine și tu la el — imensă, serioasă, matură problemă, întresul între oameni, asta da, problemă! — are talent, haz, ritm, comunicare simpatice, posibilitate mare de progres și cinema în arta neserioasă dar foarte dificilă de a naște surisul printre oameni, picici și prînzătoare de șoareci. Mi se va spune — grav, poate, și încruntat, peste poate — că e puțin. Voi răspunde că de cînd ce e puțin nu e și de ajuns, în astă lume, la 980 fix?

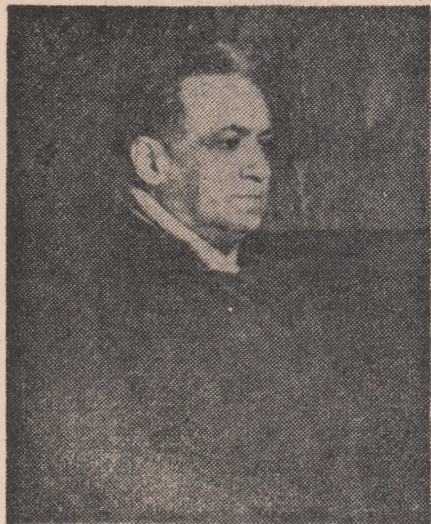
Și de cînd deajunsul nu e și bun, dacă e simpatice? De cînd a fi simpatice nu mai e o valoare, în penuria de lipsuri? Cinematografic, adică se înțelege că din punctul de vedere al mișcării, par-tea lui din programul de revelion mi s-a părut foarte simpatice, suplă, mlădioasă ca un clește pentru zahăr bucăți care începe să bată step pe un ciocan pneumatic, nostimă — dacă ăst cuvînt mai spune ceva, unora dintre noi spunîndu-le enorm dar nu enormități. Cine era regizorul nu știu — la Buftea s-ar fi aflat imediat dar nu e cazul, Buftea nu ne dă asemenea fantezii și nici sketch-uri ca acela cu mărunțișul la Diaconu — dar el, de exemplu, îl pune pe Teicu să povestească unui amic, la o cafea neagră, într-un bardez, povestea „Cenușăresei” pe care, o spun într-o paranteză — ah, cum aș dori această paranteză minioasă și drastică — nu știu cîți din cei care citesc enervați acest elogiu al lui Teicu, o pot povesti adulților, sau măcar copiilor dintre cele două războaie.

Cum ziceam, Teicu purcedea la cînteac, așezîndu-se mai întîi într-un fotoliu, al bardezi-ului, cu

amicul — ori el știa să se așeze și să cînte la o cafea neagră, normal, natural și, deodată, feeric. Veți spune că această știință de a te instala în natural și feeric, simultan, e un fleac. Voi replica — scurt — că e enorm. Și că multe stele ale ecranului nostru mare/mic nu o cunosc și le-ar fi greu s-o dobîndească. Teicu o posedă — eu îl aud capabil să cînte și cum a venit pînă aici, cu vatmanul, cu compostorul, cu controlorul de la „fără incasator”, ca să îl întâlnească un om pentru a-i povesti „Cenușăreasa”. El e foarte înrudit ca natură muzicală, ca inspirație, cu Michel Legrand, autorul „Umbrelor din Cherbourg”, „Cenușăreasa” a filmului sonor, operă de căpetenie, însă, în lupta grea a muzicii — ușoare, bineînțeles că ușoare — cu banalitatea și banalizarea vieții, cărora li se găseau partiturile unei opoziții lirice, blinde, subtile, ironice și, pînă la urmă, voioase. Cu ce i s-a dat la cap lui Legrand? Că e prea melodos, frivoli de melodios pe vremea asta de zloată și Xenakis! „Le cons 14”, cum am zice noi, oamenii serioși, simfonisti.

Radu Cosașu

Plastică

MĂ NUMĂR, probabil, printre puținii locuitori ai orașului care au șansa de a întâlni zilnic trei genii ale spiritualității românești.

Concentrat, meditativ, elocvent în tăcerea sa de bronz, așezat temeinic și definitiv pe așezatul tron de prinț al picturii, Theodor Pallady străjuiește atent curtea casei Melik în care locuise cîndva, sub implacabila alternanță a celor patru anotimpuri ce și-au găsit în el inegalabilul vrăjitor al culorilor. Impresionant, ireal parcă și totuși foarte al nostru, dominînd spațiul și integrîndu-l-se cu acel firesc panteism originar, aparținînd oamenilor, cetății și cosmosului, Mihail Eminescu vine din eternitatea căreia i-a dat chip numind-o poezie și România, și se îndreaptă către nemurire. Alături de ei, nevăzut dar legat prin ceea ce aparține doar împătimitilor în migăloasă, neobosită, sublima căutare a frumuseții, sortită dăruirilor cu harul geniului, veghează cel ce a îndrăznit să dea formă visului, **Gheorghe D. Anghel, sculptorul.**

Fiecare din cei trei, și lângă ei mai pot veni și alții, încarnează suprema treaptă a vocației ce i-a mistuit o viață întreagă, rămînînd în operă ca semn al trecerii lor prin timpul acestui pămînt. Triadă ideală, adică simbolică pentru virtuțile acestui neam în de toate bogat, căreia același Anghel i-a adăugat și altele, încununîndu-le cu chipul istoriei, pentru noi Nicolae Bălcescu, și al „Victoriei”, realizînd nu numai o superioară operă închinată omului, ci și chipul simbolic al umanității însăși.

ACUM, în al 75-lea an de la nașterea sa (22 august 1904 — 7 aprilie 1966) la Turnu Severin, „Muzeul de artă” a organizat o necesară și edificatoare expoziție cu opera artistului. 61 de piese ce conțin și ni-l restituie pe cel mai mare sculptor ce a urmat binomu-

El, sculptorul

lui definitoriu pentru arta românească modernă, Brâncuși și Paciurea. Compușă atent, cu vizibilă voință de etalare-program, după criteriile științifice, subliniată și de excelentul catalog, expoziția constituie nu numai o reușită muzeistică din perspectiva monografică, ci și o elocventă punere în contact cu o creație de o rară și superioară calitate intelectuală. Pentru că, paralel cu talentul nativ, dezvoltat și slefuit mai ales prin contactul liber, critic și creator cu tot ceea ce creația umană poate oferi ca model posibil, Anghel a fost un intelectual în sensul cel mai propriu al noțiunii, nu atât prin cantitatea de livrese parcurs și acumulat, ci prin esența atitudinii față de existență, realitate, oameni și artă. Personaj introvertit, concentrat pînă la obsesie asupra unei idei tutelare — sculptura — cu nenumăratele și acaparatorele sale fațete ce se cereau materializate și sintetizate coerent, artistul a căutat totdeauna, asemeni unui ideal ce ne însoțește din timpul de aur al umanității, **imaginea absolută a ideii**, oricare ar fi ea. În fond, sculptura lui Anghel este o **sculptură a marilor principii tutelare**, într-un spirit de profundă și totală clasicitate mediteraneană, de vitalism și solaritate reprezentativă pentru esența spiritualității românești și pentru sensul aspirației sale neobosite către perfecțiunea etică, morală, estetică. Maternitatea, și prin ea fertilitatea și viața însăși, frumusețea interioară, forța demiurgului, geniul, victoria simbolică și deci iarăși viața, sînt temele ce îl însoțesc în tot ce face, în tot ce caută și împlinește. Pentru că, în fața operei, înțelegi că artistul nu a sculptat decît **convîngeri**, fațete ale cristalului ideal al gîndului, fără pată sau zone difuze, că tot ce a lăsat după o severă, poate chiar excesiv de severă, autocenzură, de care nu are a da seama decît în fața propriei conștiințe și a perenității, reprezintă o sferă unică, indivizibilă și inatacabilă. Calitate absolută, neliniștitoare chiar din perspectiva concesiilor omenești ce le facem și ni le facem, în care se reflectă o concepție, o conștiință, un om, avîndu-și sursele sufletești, adînci, în acea difuză **rigoare originară** ce ordonează și limpezeste, ca un principiu superior, existența oamenilor de pe acest pămînt.

S-A SPUS că Anghel este un sculptor al spațiului românesc, lucru deplin adevărat dacă prin aceasta înțelegem nu simpla apartenență geografică, ci acea funciară, indisolubilă osmoză între om și conștiința colectivă a propriei etnii, între conștiința condiției sale și cea a imposibilității împlinirii în afara matricei care l-a modelat. Ceea ce este românesc în opera sa nu provine din exterioritatea ostentativă a detaliului pitoresc, oricum absent la el, ci din continuata serenitate și forța interioară, iradiînd cu firească și triumfătoare putere spirituală. Prezențele sale sînt monolitice nu numai ca structură formală — aici lecția clasicismului autentic se simte ca o dominantă organică, apriorică și ineluctabilă — ci mai ales sub raport etic și moral, oa-

menii săi sînt materializări ale unor conștiințe, iar idealitatea arhetipală însoțește, lucru greu de atins pentru alții, finețea psihologică a portretizării. Într-un secol agitat și tensionat de contradicții prea frecvent efemere, Gheorghe D. Anghel rămîne un **apolinic**, dar nu un dezarmat sau un pasiv. Personajele sale, abia schiînd gesturi de o calmă și conținută sobrietate inițiativă, mărturisesc o forță latentă, gata să se declanșeze, sugerîndu-ne posibile asociații cu modelul grecesc arhaic, redimensionat la temperatura epocii moderne. Dar în fiecare lucrare și în întreaga operă, asemeni unei mari lecții de înțelegere, selecție și reintegrare în fluxul mobil al ideilor, semnificațiilor și semnelor, descoperim esența unor atitudini ce au marcat, fiecare avînd valoare de program, epoci fertile în istoria artei. Aici, o amintire gracil-titanică din sculptura clasică, elină, colo, o ipostază michelangeliescă desprinsă, parcă, din spiritualitatea misterioasă și omenească a sublimei „Pietă Rondanini”, dîncolo, nervozitatea fluidizării evanescente a „Impresionismului” rodinian, chemînd lumina la o intimă și totală colaborare, peste toate plutînd tectonica logică implacabilă, a materiei însăși, a existenței și a principiilor vitale focalizatoare. Tăietura planurilor, savanta și impetuoașă monumentalitate ce nu are nevoie de hipertrofierea dimensională

pentru a se afirma, cursivitatea modelajului ce păstrează, parcă, amprenta miinii și căldura sufletului celui ce l-a investit cu expresivitatea materiei vii, o subtilă și autoritară cunoaștere a tuturor secretelor anatomiei intime, pe care materia se structurează adevărat și frumos, dau dimensiunea reală, mereu generatoare de valori, a sculpturii lui Anghel. Mai puțin cunoscute marelui public, reliefulurile sale reprezintă un capitol de real interes, pentru că sintetizează capacitatea narativ-alegorică a unui talent obsedat de metaforă, de imaginea spiritualității absolute, dîncolo de perisabilitatea condiției materiale. Este și acesta un merit al expoziției omagiale ce s-a dorit și a reușit să reprezinte: aceea utilă și mereu inedită punere în contact cu o creație deschisă interpretărilor și adevizurilor afective totale.

Iar dacă după parcurgerea operelor etalate avem senzația **reîntîlnirii cu geniul românesc**, prin intermediul imaginii altor genii, nu trebuie să uităm că prin aceasta Gheorghe D. Anghel a fost **universal**, că pentru spațiul nostru, dar și pentru cel al artei în ceea ce are ea mai bun în toate timpurile și oriunde, el este **sculptorul**, amestec ciudat, fragil și nemuritor de talent, inteligență, muncă și suflet omenesc.

Virgil Mocanu

GH. D. ANGHEL : Muzica (bronz)

Muzică

Uvertură 1980

AM OBSERVAT, cu adîncă bucurie, mulțimile de tineri care umplu astăzi sălile muzicale ori de cîte ori afîșul promite cu certitudine mari valori muzicale : Bach, Beethoven, Mozart, Chopin... Setea de cultură este evidentă la acești oameni în formare care își dau seama că muzica face parte integrantă din viața lor spirituală, că au nevoie de ea ca să devină integri, ca să poată munci, iubi, respira cum trebuie. Eruptia tinerelor generații în realitatea noastră muzicală, fertilizarea ei în toate sensurile prin contribuția acestor talente proaspete, neuzate, neblazate — care dau o imagine sesizantă a înzestrării artistice ieșite din comun a poporului român, înzestrare subliniată adesea, cu admirație și uimire, de mulți artiști străini care ne-au vizitat — constituie fenomenul caracteristic al lumii sonore ce ne înconjoară. Nu putem să începem a innoda gînduri și așteptări despre ce ne va aduce mai nou și mai pasionant anul muzical 1980 fără să evocăm această pătrundere a noilor energii în activitatea de propagare și — paralel — de receptare a tezaurului muzical, ce se desfășoară pe multiple planuri la noi. Se pare că se produce, tot mai hotărît, o adevărată mutație în conștiința celor mai devotați și mai însuflețiți dintre organizatorii vieții de concert și de spectacol muzical ; ei își dau seama astăzi că elementele remarcabile pe care le au la îndemină, aceste vlăstare crescute cu pa-

siune și competență de învățămîntul nostru artistic, consolidat și maturizat în ultimele decenii, constituie un adevărat tezaur, ce trebuie valorificat la adevărata lui capacitate. Dacă alte țări ne-ar putea invidia pentru vitalitatea și entuziasmul creator al tinerilor noștri muzicieni, pentru vibrația originală și emoționantă a măiestriei lor timpurii, este evident că prima noastră îndatorire este să-i **întrebuițăm**, să le dăm convingerea rolului lor important pe plan social, să-i arătăm marelui public așa cum merită, să subliniem utilitatea lor în plămădirea noii societăți românești.

Fără îndoială că, fără să mărunțim perspectivele imediate ale evenimentelor muzicale din 1980, însemnătatea dată tinerilor muzicieni în cadrul lor se impune ca primordială. Să fim incredințați însă că acest proces de largă afirmare trebuie să fie dublat și de altul, implicit, de triere, guvernat de o riguroasă exigență. Pentru că, în focul entuziasmului, nu se cuvine să uităm că **nu toți** cei ce se îngheșuie către notorietate sînt și chemați să o dobîndească. Valorile autentice, dăruirile native dublate însă de muncă tenace și constantă de autoperfecționare sînt **singurele** care trebuie încurajate. Pentru că o carieră muzicală este una de abnegație și de încordare, de dăruire — mai mult decît de primire — și doar cei cu adevărat demni să o îmbrățișeze vor fi înconjurați de afecțiunea și sprijinul opi-

niei publice și al specialiștilor, al celor doritori să întărească permanent prestigiul muzicii românești.

Acestea fiind zise, să ne bucurăm că la Filarmonica „George Enescu” vom urmări în continuare tineri dirijori și tineri soliști, cărora li se dă o supremă șansă — dar este și o încercare supremă — de a se impune în conștiința marelui public. Pe de altă parte, alături de podiul simfoniei, cel mai spectacular fără îndoială, aici se continuă și o muncă asiduă de înfățișare a celor mai bune elemente interpretative noi în recitalurile săptămînale, de unde am văzut crescînd în ultimii ani multe flori viguroase ale școlii interpretative românești. Și pe parcursul începutului de an 1980 știu că se pregătesc o serie de ocazii — ce nu trebuie ratate — de cunoaștere și prețuire a laureaților noștri, pe cei ce ne fac, an de an — și au făcut-o în 1979 poate mai abilit ca totdeauna — cînte talentului muzical românesc în întreceri internaționale. Să nu uităm însă că și dintre numele încă neconsacrate pot răsări în orice clipă surprize, astfel că aceste manifestări trebuie urmărite permanent cu atenție și solicitudine.

Colegiul criticilor muzicali din A.T.M. își va continua și el, de-a lungul noului an, acțiunea hotărîtă, începută relativ recent, pentru fertilizarea vieții muzicale și mai cu osebire a celor centre ale țării unde nu ființează instituții artistice profesionale. Subsumate Festivalului național „Cîntarea României”, asemenea manifestări, ca acelea intitulat „Tineri talente” (Rîmnicu Vilcea), „Tineri dirijori” (Tîrgu Jiu), „Seri de muzică vocală” (Sf. Gheorghe), „Zilele comorilor folclorice” (Vorona, lângă Botoșani), sperăm să devină, în anul ce vine, încetățenite tradiție, la a doua lor ediție, constante în peisajul muzical al țării. Ele se adaugă unor sărbători artistice cu mai veche tradiție și pe care le propunem cu atât mai mult interesului iubitorilor de muzică ; în mai vom avea la Iași un nou „Festival al muzicii românești” — pe care îl dorim cît

mai bogat în revelații — iar frumusețile bănățene se vor aduna în „Timișoara muzicală”. La Brașov, în miezul verii, ne vom reuni din nou să prețuim valorile de nobilă substanțialitate ale manifestărilor camerale, dînd o greutate osebăită celor mai bune ansambluri studențești ce se întrec pe asemenea tărîm înalt ; sîntem convinși, de asemenea, că „Zilele muzicale țigumureșene” își vor consolida prestigiul cunoscut, oferînd concerte și programe de calitate. Să nu uităm că, în miez de primăvară, Opera și baletul vor fi găzduite de festivalul, de largi perspective din Constanța (trebuie să salutăm de altfel nașterea aici, în inima Dobrogei, a unei noi formații simfonice. Sîntem convinși că 1980 va prilejui lansarea ei curajoasă **în larg**) ; și mai ales să amintim acum că „Toamna muzicală clujeană” va dobîndi de astă dată o greutate specifică aparte, dat fiind că atât festivalul cît și Filarmonica din cetatea culturii transilvane sînt la vîrsta frumosa-șelor amiversări. La vremea frunzelor căzătoare vom auzi și din Satu Mare răsunetul sărbătorilor muzicale care de ani încoace au săltat în mare măsură prestigiul slujitorilor Euterpei din acest colț de țară.

Nu putem încheia însășiarea de față, fatalmente sumară și incompletă, fără să ne bucurăm, așa cum a făcut-o de curînd și colegul Radu Stan, că muzicii românești i se creează astăzi posibilități înfinit mai multe și mai operative decît în trecut să-și aducă la cunoștința generală realizările ei creatoare cele mai noi. Alături de ansamblurile mai demult consacrate, formații ca „Hyperion” și „Omnia” propăgă cu competență și entuziasm noile mesaje compunistice. Uniunea Compozitorilor sprijină permanent propagarea valorilor noastre clasice dar și a celor recente — produse de toate generațiile de creatori de muzică. Și sperăm să vedem și **Orestia II** de Aurel Stroe reprezentată așa cum se cuvine la Opera Română din București !

Alfred Hoffman

Există o „criză” a marxismului?

Însemnări despre unele aspecte ale confruntării ideologice din ultimul deceniu

ÎN deceniul care s-a încheiat, confruntarea ideologiilor fundamentale ale epocii a cunoscut două momente oarecum diferite: unul în care ideologia antimarxistă (uneori și cea nemarxistă) a dezvoltat ideea dezideologizării, a „dispariției” ideologiilor, iar cel de-al doilea, ulterior, în care proclamă ideea „crizei”, dacă nu chiar a „morții” marxismului.

Nu este pentru prima oară că este afirmată „criza” marxismului de către exponenți de o culoare sau alta a ideologiei burgheze. Însuși secolul al XX-lea a început sub semnul unei preînsemnări de criză a marxismului, iar de atunci ideea a fost reluată zgometos la intervale inegale. Dacă fenomenul s-ar reduce la un slogan propagandistic, ce revine în limbajul ideologiei burgheze, analiza lui n-ar merita os-te-neala.

Dar el este unul de mai mare complexitate, fiind expresia conjugată a unor procese variate: apariția unor schimbări sociale, în interiorul capitalismului, ce dau naștere la dificultăți și contradicții în funcționarea orânduirii, care constituie tot atâtea probleme noi pentru clasa dominantă dar și pentru mișcarea muncitorească. Elaborarea unor răspunsuri teoretice și practice noi generează căutări și interpretări diferite în mișcarea clasei muncitoare, chiar și divergențe acute.

În același timp fenomenul este expresia tentativelor ideologice burgheze de a folosi această situație pentru a produce neîncredere, oscilații și derută în mișcarea de inspirație marxistă a clasei muncitoare, în vederea restrngerii independenței sale, a estompării fizionomiei sale specifice.

Elucidarea în zilele noastre a întrebării privind existența unei „crize” a marxismului implică, în primul rând, precizarea termenului, a accepției sale. Aceasta este condiția minimă pentru a aborda științific a problemei, a eliminării notelor de ambiguitate menite să întretină o atmosferă de confuzie în jurul ei.

Criza unei teorii, a unui sistem de gândire, desemnează falsitatea ideilor, a interpretărilor sale, incapacitatea cognitivă reală a aparatului conceptual cu care operează, inadecvarea sa în raport cu obiectul investigației sale. Ea face imposibilă reconstituirea corectă a acestuia și duce la inadecvarea proiectului de stăpânire și transformare a lui pe baza cunoașterii științifice. Criza unui ansamblu de idei științifice nu este echivalentă cu greutățile de o anvergură sau alta ce pot să apară în procesul cunoașterii unui complex de obiecte sau fenomene, nici cu rămânerea ei în urmă, într-un moment sau altul, față de multitudinea de întrebări pe care trebuie să le înfrunte.

Analiza prin această optică a marxismului relevă, pentru orice investigație obiectivă, că ideile și conceptele sale fundamentale au fost și sunt confirmate de principalele fapte și direcții de evoluție a științelor sociale. Astfel, materialismul istoric reprezintă singura interpretare științifică a existenței sociale, care a dezvoltat principalele sale structuri, raporturile de determinare dintre ele, variabilele istoriei umane. Faptul că unul și același tip de relații economice a produs, în toate condițiile de spațiu și timp, un tip identic de societate, repetabilitatea relației de determinare de către economie a celorlalte forme de relații sociale în toate societățile, indiferent de gradul complexității lor, ca și situația că pe nici o treaptă a istoriei procesele și produsele spirituale nu pot fi explicate prin ele însele — sunt numai câteva din argumentele incontestabile ale validității ideilor materialismului istoric.

Tocmai de aceea s-a petrecut, ceea ce în urmă cu un secol părea de neconceput, procesul de pătrundere treptată a unor idei caracteristice materialismului istoric în curente ale gândirii ne- și antimarxiste, în științele sociale din sfera ideologiei burgheze. A început să fie admisă fertilitatea științifică a acestor idei de către adversarii declarați ai marxismului. Astfel, dacă B. Croce recunoștea la sfârșitul secolului trecut că materialismul istoric constituie un canon al cercetării istoriei, R. Aron admitea, în urmă cu un deceniu, că „Această înțelegere a societăților, în special a societăților moderne, plecând de la organizarea lor economică, este pe deplin legitimă și, ca metodă, ea este poate chiar cea mai bună”.¹⁾ Sint acestea, printre multe altele de același fel, semne pregnan-

te ale impunerii materialismului istoric în cultura universală a secolului al XX-lea, ca domeniu al cunoașterii obiective.

Aparatul conceptual și ideile economiei politice marxiste, care au dezvoltat dialectica reproducerii și dezvoltării economiei capitaliste, disfuncționalitățile și contradicțiile ei ireductibile, și-au dovedit la rândul lor validitatea în principalele procese ale evoluției acesteia în secolul nostru. Chiar dacă în ansamblul lor aceste concepte și idei sint, încă, mult mai puțin acceptate de curentele nemarxiste, este profund semnificativ că J. Keynes, analizând criza economică din 1929—1933, a ajuns la concluzia „...că grija de a reglementa volumul curent al investițiilor nu poate fi lăsată fără pericol în mâini private.”²⁾ Se știe că această idee a fost, pe larg, pusă în evidență, de economia marxistă.

Elocvente sint, în aceeași ordine de idei, constatările a două lucrări științifice din deceniul care s-a încheiat. Astfel, în cartea *Omenirea la răspintie* (al doilea raport al Clubului de la Roma) apărută în 1974, autorii sintetizează concluzia lor privind problema cardinală a dezvoltării economice mondiale în termenii următori: „...omenirea se află la o răspintie a istoriei sale: să urmeze în continuare calea creșterii canceroase, nediferențiate, sau să pornească pe calea creșterii organice.” Altfel spus, problema constă în a continua linia unei dezvoltări economice anarhice, în care proporționalitatea și necesitatea se instituie prin intermediul disproporției și al crizelor inerente, sau s-o înlocuiască cu o dezvoltare (creștere) organică, ce „...are loc pe baza unui „plan director”, a unui „program”...”³⁾. Aceasta nu este altceva decât ideea marxistă a necesității trecerii la o economie planificată ca mijloc de soluționare a disfuncționalităților și contradicțiilor economiei capitaliste.

În lucrarea *Restructurarea ordinii internațional* — alt raport către Clubul de la Roma — publicată în 1976 se precizează despre una dintre principalele disfuncționalități ale capitalismului contemporan: „Economistii s-au străduit să explice „stagflația”, combinație unică între inflația ridicată și recesiunea industrială; economia keynesiană, care în trecut ajutase la găsirea unor căi de evitare a crizelor, a părut de această dată cu totul neadecvată [...] Pentru mulți a devenit tot mai evident că criza economică ce lovice lumea occidentală era mai mult decât un fenomen temporar, decât un val de tulburări economice apărut în calea către bogății și mai mari. Pentru aceștia este o criză a înseși structurilor și mecanismelor internaționale pe care, în mare, le-a creat însăși lumea occidentală. Dacă acțiunile inexorabile ale forțelor pieței contribuieră la apariția problemelor, este clar că acestea, lipsite de propriile lor instrumente, nu vor fi capabile să le rezolve.”⁴⁾ Într-adevăr, actuala criză a economiei, considerată ca improbabilă de apologetii capitalismului postbelic, este o confirmare a viabilității ideilor-forță ale economiei politice marxiste.

Tezele teoriei socialismului științific și-au aflat validarea, mai întâi, în afirmarea proletarietului ca o clasă independentă, ca o forță socială care a obținut prin ample lupte sociale largirea cadrului democratic al societății capitaliste, ameliorarea condițiilor sale de muncă și de trai; ulterior, la aceasta s-a adăugat procesul de transformare revoluționară a unor verigi ale sistemului mondial capitalist și de tranziție la făurirea unei noi orânduirii. S-a pus astfel capăt atotputerniciei capitalismului mondial, a fost modificată radical harta socială și politică a globului pe baza influenței crescînde a forțelor revoluționare socialiste și antiimperialiste în determinarea cursului istoriei contemporane.

Toate acestea relevă capacitatea științifică a gândirii marxiste, a întemeierii pe terenul ei a unor acțiuni sociale capabile să răspundă cerințelor determinismului social dintr-o țară și dintr-o epocă dată, a unor acțiuni capabile să schimbe premisele făuririi istoriei umane, să exprime as-

pirațiile unor variate clase și păături populare. Așa se explică influența nedezmintită a marxismului, iradierea ideilor sale în diverse spații sociale, constanța lor fertilitate în discontinuitatea timpului istoric. Tocmai de aceea nu se poate vorbi de o criză a marxismului, a forței sale de cunoaștere științifică, de prospectare a viitorului.

EVOLUȚIA marxismului în secolul nostru nu a fost însă lipsită de grave contradicții și dificultăți, ce s-au repercutat asupra acțiunii sociale pe care a inspirat-o. Sursa principală a acestor dificultăți a constituit-o formarea, într-un complex de cauze și condiții determinate, a unei interpretări mecaniciste și fataliste, dogmatice, care pe de o parte s-a îndepărtat substanțial de ideile originare ale creatorilor marxismului, iar pe de altă s-a închis în raport cu problematica vie a practicii sociale, subapreciind și ignorând investigarea ei științifică. Spiritul istoric, dialectic, în cercetarea fenomenelor practicii, propriu marxismului, a fost înlocuit cu cel metafizic, cu tentativa de a elabora răspunsuri absolute și definitive, imuabile și sacrosancte, cu reducerea aspectelor noi ale fenomenelor la cele cunoscute, aparținând altor momente ale istoriei. Această interpretare a erodat capacitatea marxismului de a cerceta și răspunde adecvat întrebărilor numeroase și acute ale secolului al XX-lea. Devenind dominant în intervalul dintre sfârșitul deceniului al III-lea și începutul celui de-al VII-lea, dogmatismul a provocat și s-a asociat cu grave deformări și erori politice în procesul construirii noii orânduirii, a adus prejudicii mișcării revoluționare. Cu alte cuvinte, acestea au apărut, printre altele, pe fundalul denaturărilor teoretice pe care le-a suferit însăși gândirea marxistă.

Incapacitatea dogmatismului de a răspunde numeroaselor probleme teoretice și practice acumulate în perioada postbelică în construirea socialismului, îndeosebi în ceea ce privește manifestarea contradicțiilor și disfuncționalităților sale, în sfera edificării relațiilor dintre statele socialiste, ca și sterilitatea sa în abordarea și studierea modificărilor intervenite în capitalismul contemporan, în special a trăsăturilor și implicațiilor revoluției științifice și tehnice, au determinat impasul acestui tip de gândire și practică socială, au dezvoltat inadecvarea sa, ceea ce s-a putut numi cu îndreptățire „criza sa”.

În aceste condiții, sub impulsul unui ansamblu de fenomene convergente, a început în interiorul marxismului un proces complex de delimitare de dogmatism — embrionar și prea puțin manifest până la acea dată —, proces care, privit în dimensiunea sa istorică, nu este nici pe departe epuizat, se află în plină desfășurare. El se caracterizează atât prin readucerea în prim-plan a surselor primare ale marxismului, în restudierea lor critică, cit și printr-o deschidere nelimitată spre problematica contemporană. A început, astfel, o nouă fază de dezvoltare efervescentă a marxismului, de ancorare în realitate, de dialog critic cu alte curente de idei și opere, adevărată replică dată crizei ireversibile a dogmatismului.

Cercetarea obiectivă și atentă a acestei faze — ceea ce depășește cadrul prezentei însemnări — relevă odată mai mult potențialul de cucerire științifică a gândirii marxiste, de identificare și explicare a fenomenelor noi ale realității contemporane, de prospectare a tendințelor ei de dezvoltare. Aceasta nu înseamnă că marxismul detine instantaneu răspunsul la toate întrebările societăților de astăzi, că el nu întâmpină dificultățile variate ale unui proces cognitiv confruntat cu obiecte de mare complicitate, că nu se desăfoară în mod contradictoriu. Dar el include în sine premisele fundamentale (aparatul său conceptual, ideile sale de referință) pentru a elabora răspunsuri adecvate problemelor lumii din zilele noastre, pentru a desluși modalitățile rezolvării lor. Trebuie subliniat faptul că o explicație științifică a deformărilor petrecute în construirea noii orânduirii, a contradicțiilor și limitelor procesului făuririi noului tip istoric de relații sociale, imperfecțiunile sale dintr-o țară sau alta, dintr-o perioadă sau alta, poate fi elaborată numai pe baza conceptelor și ideilor centrale ale marxismului.

IN ACEST context politic și cultural din anii '70 ideologia burgheză a repus în circulație ideea „morții” marxismului, a „crizei” și eșecului său. Până și vechi procedee — specifice altor epoci ale confruntării ideologice — au fost reinviolate. Dacă în deceniile anterioare acceptarea marxismului ca fapt de cultură, de știință a făcut să prevaleze, fie chiar parțial, aspecte ale criticii teoretice, deși adesea neintemelte, acum sint re-puse în circulație procedee subculturale, ca negarea caracterului filosofic al materialismului istoric sau a celorlalte componente ale marxismului ca ramuri de ști-

ință. Orice enunț speculativ și metafizic lipsit de vreun sens cognitiv autentic, de o accepție axiologică reală, inclusiv cu evident caracter aberant, este etichetat ca filosofie adevărată și opus adevărilor confirmate ale marxismului, cu scopul vădit de a-l prezenta ca învechit.

Sofismul cel mai utilizat pentru discreditarea marxismului, în ultimii ani ai deceniului, este identificarea crizei dogmatismului cu aceea a operei lui Marx, tentativa de a atribui acesteia sursa erorilor dogmatismului, a deformărilor sociale apărute pe fundalul lui. Aceasta a fost principala funcție a așa-numitei „noi filosofii”, propulsată cu multă insistență de toate mijloacele de comunicare de masă ale societății capitaliste.

Exegeza științifică a operei lui Marx spulberă, fără drept de apel, o asemenea încercare, deoarece ea dezvoltă sublinierea constantă a ideii de democrație socială și politică în construirea noii orânduirii, importanța asigurării drepturilor și libertăților democratice, a necesității subordonării puterii politice și de stat controlului societății, pericolul birocratismului și nocivitatea lui. Se vedește astfel că lipsa de probitate intelectuală, ignoranța și reaua credință sint mijloace utilizate de o diversitate de producții filosofice, cel mai adesea fățiș, altorii într-o manieră absconșă, aparent subtilă, prin care se vizează cultivarea ideii că marxismul a devenit desuet.

Un alt procedeu menit să propage aceeași teză este omiterea fantului că teoria nu se obiectivează automat, ci printr-un proces complex de mediere în funcție de un ansamblu determinat de condiții istorice, de poziția unor forte social-politice date. Nu există o materializare nemijlocită, liniară și ca atare mecanică a unui proiect ideal realizabil în practica socială, iar uitarea acestui fapt nu este decât expresia mecanicismului. Escamotarea la care mă refer urmărește să facă din deformările și erorile dogmatismului o întru-chipare „necesară” a socialismului, să blocheze decelarea mediilor dintre teorie și practică ce pot să explice cauzele și condițiile lor reale.

Prin toate acestea se poate descifra tendința producerii, pe multiple căi, a unui complex de culpabilitate celor care împărfășesc jaloanele științifice ale operei lui Marx, care, inspirați de ea, acționează în vederea făuririi unei noi societăți, a materializării unei dialectici noi a istoriei. Se poate afirma că tentativa de discreditare a marxismului — și, pe această bază, a socialismului — reprezintă o diversitate ideologică, o acțiune tinzind să faciliteze manipularea unor grupuri sociale și politice din cimpul forțelor de stînga.

Acest fapt este cu atât mai vizibil cu cit repunerea în circulație a sloganurilor despre „criza” sau caracterul „desuet” al marxismului s-a făcut pe fondul manifestării primelor simptome ale actualei crize economice a capitalismului, cea mai gravă de la marea decesionare de la sfârșitul deceniului al III-lea, ale evidentierii limitelor economiei capitaliste „de consum”, ca urmare a declanșării crizei energetice și a celei monetare internaționale. De asemenea, ea s-a făcut pe fondul contrarării, în unele societăți capitaliste, a unor noi orientări a forțelor politice anticapitaliste, de mai mare adecvare față de condițiile istorice ale acțiunii lor transformatoare. Această situație determină virulența deosebită a ideologiei burgheze în ultimii ani ai deceniului încheiat, claustrarea unor zone însemnate ale ei în fața dialogului cu gândirea marxistă, înlocuirea acesteia cu aversiunea fățișă.

Nu este fără importanță faptul că, în acest ultim episod al confruntării sale cu marxismul, ideologia burgheză încearcă să utilizeze sechelele dogmatismului, distorsiunile din interiorul forțelor de stînga din unele țări capitaliste.

O CONCLUZIE ce se poate degaja din confruntarea ideologică a deceniului încheiat este aceea a necesității dezvoltării teoretice a marxismului contemporan, a abordării cu îndrăzneală științifică a principalelor probleme ale societăților din zilele noastre, a descoperirii soluțiilor în determinismul lor specific. Lărgirea și aprofundarea arii de cunoaștere a marxismului înseamnă implicat și micșorarea posibilităților de diversitate și manipulare utilizate de ideologia burgheză. Ideea îmi apare cu atât mai actuală cu cit chiar dacă „noua filosofie” și alte producții identice sint deja acoperite de praful real al uitării, ar fi o iluzie să se creadă că orientarea ideologiei burgheze din ultimii ani s-a epuizat, că ea nu va genera produse similare, că procedeele sale se vor reinnoi spontan. Modificări în mozaicul ideologiei burgheze pot să apară în schimb sub imperiul unor noi rezultate teoretice și a unor noi succese sociale înregistrate de marxismul contemporan.

Radu Florian

¹⁾ R. Aron, *Les étapes de la pensée sociologique*, Gallimard, 1967, p. 185.

²⁾ J. Keynes, *Teoria generală a folosirii minii de lucru, a dobinzii și a banilor*, Editura științifică, 1970, p. 325.

³⁾ M. Mesarovic — E. Pestel, *Omenirea la răspintie*, Editura politică, 1975, p. 18.

⁴⁾ *Restructurarea ordinii internaționale*, Editura politică, 1978, p. 59.

Cartea
străină

Graham Greene

CU Factorul uman, publicat anul trecut, cifra romanelor lui Graham Greene s-a rotunjit la douăzeci de titluri, repartizate ritmic pe parcursul a cincizeci de ani (a debutat cu *The Man Within*, în 1929) de laborioasă activitate scriitoricească, cea care i-a adus, alături de o glorie meritată, o popularitate la fel de îndreptătită, chiar dacă unii dintre interpreții săi o trec în seama exotismului temelor și a rezolvării lor cu ajutorul structurilor specifice literaturii polițiste.

Este adevărat, asemeni lui Chateaubriand sau Merimée, care n-au stat aproape niciodată acasă la ei (să ne amintim de dialogul primului cu Napoleon), Graham Greene a fost și este un mare călător planetar. În unul dintre ultimele, și rarele sale interviuri, din aprilie 1979, romancierul recunoaște 170 de aeroporturi internaționale prin care a trecut, fără a mai menționa și celelalte mijloace de locomotie, cum ar fi trenul și, mai ales, vaporul. Și ca aceiași Chateaubriand și Merimée, a exploatat atât cit se poate, chiar și mai mult, exotismul. Mai mult, oricum, decât înaintașii săi. Căci viconte de Saint Malo s-a multumit cu Europa, mai ales cu Andaluzia, unde i-a găsit pe Abenserahi, iar Merimée, cu același continent, îndeosebi Grecia și amforele etrusce din Toscana, în vreme ce Graham Greene a trecut în celelalte continente, în Asia, Africa și, în mod deosebit, în America Latină, unde și-a plasat acțiunea unora dintre romanele sale cele mai bune: *Puterea și gloria*, în Mexic; *Omul nostru din Havana*, în Cuba; *Comedianții*, în Haiti, iar *Consulul onorific*, în pe cit de imaginarul, pe atât de realul Paraguay. Dar comparația cu acești înaintași nu poate fi continuată pentru că, evident, Graham Greene a exploatat exotismul cu alte instrumente și, oricum, mult mai bine și mult mai profund.

Lucrurile se pare că nu puteau să se petreacă altfel, atunci când ne referim la presupusul exotism latino-american: lumea hispană semnează una din primele literaturi exotice — să nu uităm că marile cicluri ale romanelor de cavalerie încep în secolul al XIII-lea! — și magnetismul estetic al acestui univers este foarte activ încă. Dar finalitatea acelor romane era alta decât cea pe care o slujește statornic Graham Greene, moralist și generos. Pentru că Amadis sau Cifar descopereau înuturi exotice imaginare, pregătind în felul acesta marea aventură a Descoperirii și cuceririi unor geografii concrete, iar Graham Greene revelează exact aceste geografii, încercând să rețină în continuarea exotismului lor, cel care nu mai este deloc imaginat, și de aceea, degradat și de a doua mână.

Putem complica mult astfel de considerații, amintindu-ne că tot spaniolii sînt — de data aceasta nu primii, ci singurii — cei care, spre deosebire de celelalte popoare, inclusiv cel englez, au reușit să creeze în noile geografii patrii de sine stătătoare, și să nu ducă în aceste teritorii patria de acasă. E adevărat, Mexicul s-a numit cîndva Noua Spanie, așa cum, deloc imaginativ, englezii l-au spus Americii de Nord, pe o lungă durată, Noua Anglie. Dar, mai ales după independența continentului latino-american, spaniolii n-au fost complecși de nostalgii egoiste, trăind noile patrii ca pe niște surori aduse de vremuri și circumstanțe.

N-AȘ CUTEZA să susțin că romancierul englez are un astfel de complex. Și, totuși, parcă are o nostalgie, încercînd să recupereze, literar, ceea ce imperiul britanic a pierdut, istoric și politic. Firește, s-ar putea să gresesc, dar sînt dus spre această impresie mai ales de destinele personajelor acestui mare romancier, destine puse mereu sub constelația Leului. Faptul poate fi interpretat, bineînțeles, și strict individual, ca ținînd direct de autobiografia scriitorului. Pe acest drum înaintează de altfel mulți dintre teroretii literaturii sale, cei care, notînd amănuntul că toate riscurile, și deci și înfrîngerile pe care și le-a asumat Graham Greene în tinerețe, au fost preluate mai tirziu de personajele cărora le-a dat viață în cărțile sale (observație omologată cu pertinentă de Sever Trifu, în „Tribuna”) au izbutit să-l identifice pe autor pînă și în trăsăturile matusii Augusta din *Travels With My Aunt*. Intrînd, însă, în acest

domeniu al părerilor, nu am mai ieși niciodată și nu aceasta ne interesează să spunem.

Ceea ce trebuie să i se recunoască de la bun început lui Graham Greene este, neîndoielnic, simțul acut și exact al istoriei. Cel care, dincolo de exotism și de intrigă, mai întotdeauna de factură polițistă, dă literaturii sale nu doar originalitatea, atât de rivnită de toți romancierii, ci și viabilitatea ei, mereu actuală. Într-un fel, cred că din acest sentiment istoric al timpului decurge și succesul moralizator al literaturii sale, dimensiune care nu exclude latura sceptică, dar știe să verticalizeze lumina încrederii și generozității condiției umane.

Exemplul cel mai la îndemînă pentru cititorul român este, în acest sens, Scobie, din romanul *Miezul lucrurilor*, recent apărut la Editura „Univers” în traducerea fluidă și colorată a Lianei Dobrescu. Un personaj caracteristic lui Graham Greene, o ființă atât de înțelegătoare departării de țărurile natale și exotismului degradat de corupție și violență, încît nu acceptă niciodată desprinderea de el, ba mai mult, pentru a nu-i strica echilibrul, este capabilă să-și suprimă existența printr-o sinucidere mascată de efectul unor tablete care o fac să pară o moarte firească. Celelalte personaje aproape că nu mai au importanță: romancierul știe de la început ce are de făcut și tot ceea ce face se rotește întru subliniere, fără mari complicații psihologice, acestui destin unic, terminat la ultima pagină. Scriitura sa trebuie să fie reținută atât prin poeticul ei, cit și prin ingredientele care o servesc, în special marea, viața portului, ploaia.

Miezul lucrurilor mi se pare mai jos, în estetica sa, decât, să zicem, *Comedianții*, apărut la noi acum zece ani în traducerea lui Petre Solomon, ori decât *Omul nostru din Havana*, printre cele mai citite romane la noi, imediat după 1950. Nici latura moralistă nu e mai puternică, pentru că autorul e foarte sincer cu cititorii săi și nu-și ascunde deloc construcția: sentimentul, aproape religios, de culpabilitate, încercat de Scobie e mărturisit în toate felurile și sinuciderea personajului nu atinge valoarea pildii, rămînînd cantonată mai mult în compasiunea de care sîntem capabili mereu, atunci cînd nu ne angajează în nici un fel.

Reîntorcîndu-ne la scriitură, adică la artisticul operei, asociat mereu cu datoriile romancierului față de Joseph Conrad, Stevenson sau Melville, nu putem să nu reținem din interviul amintit una din mărturisirile autorului însuși: „Înainte vreme, scriam o carte în nouă luni. Acum am nevoie de trei ani. Dar, oricum, întotdeauna am scris cu teamă și neliniște. După fiecare carte terminată, aveam sentimentul că nu voi mai scrie alta”. Și în continuare: „Penultima mea carte, *Consulul onorific*, a avut nevoie de opt revederi de la un cap la altul. La o anumită vîrstă e din ce în ce mai greu să scrii romane”.

Mărturisirea nu întîște neapărat vîrsta, ci procesul de creație, laboratorul scriitorului, vîrînd să pună în evidență faptul că simplitatea se obține, de obicei, cu dificultate.

Efort pe care Graham Greene l-a desfășurat statornic, prodigioasă sa activitate — în afara celor douăzeci de romane, opera sa numără cinci piese de teatru, un volum de poeme, nouă scenarii de film, trei volume de eseuri, o autobiografie etc. — neînsămînd grabă, ori prolixitate, ci program cumpănit și respectat cu strictețe, chiar și acum, la 75 de ani. Retras la Antibes, în Franța, din 1966, „cel mai complet dintre romancierii englezi”, cum îl caracteriza „Times”, își continuă în singurătate opera, așa cum și-a început-o: de dimineață pînă la ora prînzului scrie, — „deși acum nu scriu mai mult de cincizeci de cuvinte pe zi” — după-amiază coboară în oraș pentru a-și cumpăra ziarul local și două ziare englezești — „pentru a nu pierde contactul cu țara natală” —, interesat de toate evenimentele, pentru ca după cină să revadă ceea ce a scris și, dacă mai rămîne timp, să citească operele altora, într-un ritm de cincispezece titluri pe lună.

„Scriu — își încheia Graham Greene mărturisirile cele mai recente, pentru mine însumi, dar așa spune că în afara datoriilor pe care le am ca ființă omească, mai am două obligații suplimentare, aceleași pentru toți romancierii: să spun adevărul așa cum îl văd eu și să nu accept nici un privilegiu din partea nimănui”.

Darie Novăceanu

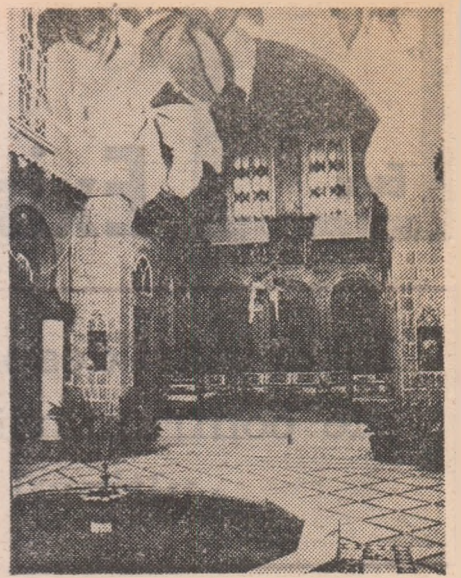
Popasuri literare la Damasc

PLIANTUL hotelului „Meridiane” consideră Damascul drept cel mai vechi oraș din lume. Afirmație imposibil de dovedit dar care, ajustată, se apropie de adevăr: Damascul este, fără îndoială, unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii. Numele său este menționat în hieroglife cu aproape 2000 de ani î.e.n. Fosta capitală a regatului arameic, atacată și supusă, rînd pe rînd, de asirieni, fenicieni, romani, turci, selgiucizi, cruciați, a devenit apoi un renumit centru al culturii arabe, o cetate superbă și înfloritoare, atât de fascinantă încît Mohamed nu a îndrăznit să o calce cu piciorul murînd în vise cu imaginea ei edenică. A viețuit însă între zidurile ei și s-a stins fiica mezină a profetului, Zeina, alături de viteazul ei soț Ali cel cu lama sabiei despicată în două și s-a ridicat majestuoasă moscheea a Omayazilor, a doua ca mărime după moscheea din Mecca. Școli, universități, curente primenitoare de știință și artă vin prin vechile Damascului pînă în tinuta lui de astăzi, ultramodernă, cînd partidul Baas Socialist Arab, în frunte cu președintele Hafes Al Asad, imprimă un nou sens, revoluționar, culturii și artelor, de la lichidarea analfabetismului masiv în rîndurile păstorilor beduini, pînă la dotarea universităților și a tuturor așezămintelor de cultură cu cele necesare unui stadiu modern.

ESTE firesc ca Damascul să găzduiască, în noile sale condiții, festivaluri anuale de poezie arabă și, de doi ani încoace, congresul Uniunii Scriitorilor Sirieni. Congresul și festivalul de poezie sînt legate într-o manifestare unică și fluentă, cu participarea delegațiilor din țările arabe și a unor invitați observatori din țările socialiste. În acest an am avut cîntea să reprezentăm Uniunea Scriitorilor din R. S. România la cele două festivități îngemănate și să mă bucur de o primire excelentă ce se datorează prestigiului și dragostei cu care este privită patria noastră în Siria contemporană. Recentă vizită a președintelui Nicolae Ceaușescu era încă vie în memoria colegilor scriitori sirieni, portretele șefului statului român existau încă, pe zidurile orașului și pe soclurile monumentelor.

Congresul în sine a fost o chestiune internă, națională, de bună gospodărire a culturii socialiste siriene, cu probleme îndeobște existente și la noi. Problema angajării scriitorului, a responsabilității sale civice față de cuvîntul tipărit, cea a patriotismului și umanismului, văzute la Damasc și în contextul general al lumii arabe și, în mod deosebit, problema educației tinerelor generații cu începere în literatură pentru copii, pentru pionierii sirieni purtători de cravate albastre. Problemele politice, economice, sociale ale țării și ale panarabismului văzute în lumina estetică, modernă, a literaturii. Ca un argument la concret, festivalul de poezie arabă aduce constelația de poeme în fața unui auditoriu atent și participant cu mintea și inima la frumusețea imaginilor desfășurate într-o limbă armonioasă, muzicală și cu bogate resurse metaforice. În continuarea unei lungi și strălucite tradiții...

TOCMAI acesta a fost fenomenul principal care m-a captivat: valoarea și resursele poeziei arabe contemporane, în continuarea unei tradiții imbelșugate. Căci referatele și discursurile ținute toate în limba arabă și din care traducătorul meu îmi putea reda, laconic, rezumatul rezumatului nu-mi puteau decît sugera vag, cu multă aproximație, ceea ce au izbutit să-mi clarifice contactele mele directe cu scriitorii de limbă arabă din Siria, Algeria, Liban, Libia etc. Contacte multiple, deschise, prietenești, terminate cu schimb de cărți de poezie, de publicații și de adrese. Și cum atașatul nostru cultural la Damasc, Dumitru Chican, vorbește bine araba (cu studii la București, îmbogățite în cei 7 ani de activitate la Damasc) a înflorit ideea unei antologii de poezie arabă pe care să o publicăm, în traducere românească. E o datorie întîrîtă. În primul rînd, în numele străvechilor relații culturale româno-

Damasc — Palatul Nasser

arabe (inclusiv siriene) încă din evul mediu. În al doilea rînd, datorită parcimoniei cu care este popularizată la noi marea cultură arabă. Poezia clasică o cunoaștem deobicei din traduceri franceze ale lui Toussain și retrăducerea lor, în românește, de Ovid Densusiașu-fiul. În fine, în al treilea rînd, prin faptul că poeții arabi au tradus din lirica română. Numai în Siria s-a publicat o antologie de poeți români contemporani (trad. de Suleiman Awwat), se pregătește o a doua de Saleh Darwis și e pe isprăvite o culegere din poezia lui Lucian Blaga (tot S. Awwat). Am crezut deci de cuviință ca, dincolo de lucrările congresului și ale festivalului, să stabilim așă puncte de lumină și aur care se cheamă poezia și să facem tot ce ne stă în putință să ne cunoaștem mai bine și să ne apropiem sufletește mai mult. Interesul sirienilor, și nu numai al lor, ci și al altor țări arabe, a fost larg deschis spre România. Mi s-au luat interviuri, inclusiv pentru ziarul „Al Baas”, organul central al partidului, cum și pentru presa cotidiană și culturală din Algeria, Irak, Liban, Kuweit, Libia. Alături de delegatul sovietic, am fost singurul invitat imbat și citească din versurile sale la festival. Într-o tălmăcire făcută ad-hoc și, se spune, bună, a aceluiași Suleiman Awwat.

Ar mai fi de spus că atât congresul, cit și festivalul de poezie s-au ținut sub egida președintelui Siriei socialiste, Hafes Al Asad care, la un banchet oferit participanților, a primit și delegația română imoreună cu Emilian Manciur, ambasadorul României la Damasc. Și că alte banchete au fost oferite de doamna dr. Nafah Al Attar, ministru al culturii, de colegul Ali-Akka Orsane, președintele Uniunii Scriitorilor Sirieni, de Ibrahim El-Ali, șeful armatei populare siriene, el însuși scriitor, și de alte oficialități, nu ca prilejuri de petrecere (banchetele se desfășurau într-o atmosferă de sobrietate) ci de contact între scriitori și de dovadă a ponderii pe care cele două festivități culturale le aveau în viziunea înaltelor oficialități siriene.

BUCURIA contactelor cu oamenii de cultură damaschiene se împletea desori și în întîlnirile mărunte, anarant nesemnificative. De pildă, la centrul de dirijare a congresului din hotelul „Meridiane” un funcționar cultural m-a întrebat, românește: „Ce mai faceți? Vă simțiți bine la Damasc?” Nu fusese în România. Dar însoțise ne sub zărilor Siriei două ansambluri folclorice române. Și învățase cîteva cuvînte românești. Altădată, un om de cultură, domnul Kassem el Hamidi, care își dăduse doctoratul în România, mi-a vorbit elogios despre cultura patriei mele. În fine, scriitorul Jalal Farukel-Sherif are un băiat student la Timisoara și a vizitat România. Și Saleh Darwis a vizitat România, de patru ori, ca ghid al Centrului cultural din Damasc ne lîngă turiștii veniți în țara noastră. Și alții.

Dacă tragem linia și facem adunarea, vom constata că între România și Siria osmozele culturale au existat și există în plan tot mai ridicat și mai cuprinzător. Că facem și sîntem datori să facem ca schimbările noastre culturale să fie cit mai bogate și mai diversificate. Că prezenta unui observator român la festivitățile literare de la Damasc nu a fost și nici nu trebuia să fie o simplă prezență protocolară și că însăși noțiunea de observator rămîne alăturată și neîncăpătoare. Că această prezență trebuie să deschidă un evantai, cu continuare la București și la rîși la Damasc, pentru alți colegi de breaslă menii să adîncească și să personalizeze relațiile frumoașe și necesare dintre culturile celor două țări.

Este tocmai ceea ce doresc cele două popoare prin scriitorii lor ce le reprezintă la modul real și ideal în două țări numai aparent îndepărtate. Să mai adăugăm la această apropiere și banalul fapt că cursa Tarom directă, între București și Damasc, face numai două ore și-un sfert de zbor, deci mai puțin decît trenul dintre București și Brașov? Asta numai pentru o mai modernă orientare geografică.

Al. Andrișoiu

Întîlnirea Norvegiei

Meridiane

Sculptură de Henry Moore (Hovikodden, Norvegia)

PRIETENUL meu, Pictorul, îmi spusese, înaintea plecării: „și acolo, peste apă, vei găsi Muzeul...”

Dar aici, pretutindeni, este „peste apă”, în jurul apei, în sufletul apei. Oslo respiră prin fiordul său strălucitor de toate luminile și înfrigurările albastrului. Inițierea în lumea nordului este un drum între ape, între capcanele limpezimii.

Astfel cuprinzi de la Holmenkollen, colina trambulinei de ski și a celei mai complete panorame a orașului. Întrepătrunderea uscatului cu apele, acest pact pasnic, străvechi al omului cu marea. Adevărata lecție a nordului este însă armonia cu natura, felul contemporanilor noștri nordici de a construi, fără a face să sară în aer stincile, fără a îndepărta pădurea, fără a-și impune geometria, alinierea rigide, stasul, monotonia!

Oslo — față de Stockholm și de Copenhaga —, păstrează încă un aer patriarhal, spațialitatea, pitorescul caselor care nu-și fură lumina una alteia, vile albe între grădini în care mestecenii, merii, pinii, trăiesc în bună înțelegere.

Această capitală, port aglomerat, trepidant, modern care își oferă răgazul, liniștea ascultării vremii — cum cad merele, cum se înfriguresc albe, alb-roșii, în forfota vântului, luminii: sau cum crește iarba pe acoperișul vechilor case din muzeul în aer liber, la Bygdøy.

DAR trebuia să încep cunoașterea orașului cu muzeele corăbiilor, pentru că eram în Norvegia. La țarmurile unde simți aripa marii, nobile aventuri — de la navigatorii vikingi, intrați în istorie nu numai ca răz-

boinici și prădători, dar și ca descoperitori de lumi, până la Nansen și Amundsen — și Vasul Fram stă încă mărturie epopeii polare — până la plutele Kon-Tiki și Ra, construcții pline de pitoresc, venind dintr-o vîrstă palpitană, perpetuă la scara omenirii, adolescență propunându-ne vise fantastice, realizări posibile...

Astfel porneam într-o dimineată din portul unde se vînd crabi, pești, fructe de mare, printre velierele pitorești, pe urma siajului lăsat în ape de toate corăbiile mileniilor — acest fel al apei de a se tulbura și a reveni la claritate, de a scrie și a șterge minunea urmei descoperitorilor.

Pentru a ajunge la Muzeul Corăbiilor vikinge. Construcția pare o catedrală adăpostind nave (dar trebuie să ne așezăm aici, mai ales, că navele au inspirat, primele, forma construcțiilor bisericesti): înaltă, albă, austeră, luminată de torte înfipte în inele de aramă, de-a lungul zidurilor. Întrii în catedrală-palat — port ultim al celor trei corăbii vikinge — sec. IX—X. În nava centrală corabia dezgropată dintr-un tumul funerar, la Oseberg. Balaură-liră, cu prova și pupa sculptate, cu forma ei plutitoare în aer; îi vezi catargul și locurile vislașilor, locul banchetelor și ramelor — dar acolo, sub boltile foarte albe, silueta neagră pare intruparea himerei. A doua corabie, dezgropată la Gokstad, mai veche încă, mai puțin dăltuită, vine dinspre anul 800, păstrîndu-și aceeași formă zburătoare. Același ochi îndrăgostit de proporții și armonie a construit-o, frumosul fiind o lege a construcției înseși. Aceste două corăbii vechi, așezate „pe socluri”, stau să pornească parcă, ele își creează în ochiul privitorului mări ideale de navigat. Cea de a treia

navă, descoperită la Tune, a fost o corabie funerară — resturile ei carbonizate te duc cu gândul la o mitologie fastuoasă care își îngăduia risipa, trufia să ardă un mort cu o întreagă corabie, așa cum călăreții stepelor, ajunși pînă în Dobrogea, erau îngropați cu caii lor...

Invoci această regină Åsa — probabil mama regelui Haldvan cel Negru, un mecenă cu gusturi alese, care a adus meșteri sculptori, gravori, țesători, pentru a întocmi zestrea reginei moarte. Toate obiectele găsite în tumul funerar — carul, săniile, obiectele sculptate în lemn, lăzile și vasele, feroneriele, țesăturile și podoabele — sînt relicvele unei civilizații înfloritoare, aceea a vikingilor care au întemeiat așezări de pe Coastele Americii pînă la Păciul lui Soare și alte două cetăți dunărene, unde arheologii au recunoscut trecerea corăbiilor nordici.

SI DE la Muzeul corăbiilor vikinge poposești la Muzeul Național de Folclor — muzeul satului norvegian, poate nu întîmplător așezat de aceeași parte a fiordului. Pentru că lemnul de stejar, materie primă, deopotrivă corăbiilor și caselor, știința construcției și decorării, tradiții la fel de vechi, le unesc.

Primele biserici sînt decorate cu aceeași capete de balaur ca provele corăbiilor, iar sub bolți, alături de candelabre, sînt agățate modelele corăbiilor; după cum, în interioarele caselor găsești pendule, astrolabe, iar pe acoperișuri, giruete indicînd nord-sudul navigatorilor... Dacă Maramureșul ar avea ieșire la mare, aceste sate ar semăna. Par să răsără din aceeași vechime, aceeași civilizație a lemnului, le apropie aceleași mitologii păduroase, umbrite, aceleași simboluri — rozeta, sarpele — decoratii întîlnite aici și acolo: aceeași știință a numărului de aur... Alături capul balaurului și capul de lup — steaguri iscate din cine știe ce crezuri pereche.

Întîrzi în umbra monumentală a bisericilor din 1270, cu acoperișul în sase ape, navigînd cu toate capetele de balaur întinse în vînt; sau în apropierea casei celei mai vechi în lemn — 1250; în preajma colibelor din Sunnfjord, fără ferestre — nordul soarelui sărac; lingă magazinele solide, monumentale unde erau adăpostite proviziile iernilor lungi — aceste „grînare” cu cerdac, în apropierea caselor mărunte, modeste. Astfel ajungi la magazia lui Tveito, din provincia Telemark, construcție monumentală cu două caturi, ornamentată cu capete de animale cioplite în lemn; cu o galerie care dublează pereții, cu „balconul”, căpriorii și îmbrînșirile butucilor care înaltă construcția (inscripția runică trimite spre anul 1300): de ce nu-l pot aduce aici, măcar pentru un ceas, pe meșterul Gh. Borodi, de pe Valea Izei, el ar recunoaște sufletul dăței care a lucrat, el s-ar închina stejarilor nordului, vechimii și științei meșterilor Norvegiei de altădată!

Întîrzi încă, în lumina violacee a lemnului și toamnei, în preajma fermei din Gudhansdalen care avea să intre în literatură Norvegiei: casa aceasta a inspirat-o pe Sigrid Undset, devenind cadrul romanului *Kristin Lavransdatter*, tradus cîndva și la noi. Un ultim popas, în clă-

direa care adăpostește colecțiile Muzeului Național de Folclor — unul dintre cele mai riguroase muzee de acest fel, în nord. Costumele populare — de la acelea ale laponilor, imblinzitori de reni, trecînd prin toate provinciile Norvegiei — pînă la bonetele albe, broderiile, cusăturile, podoabele... O bogată colecție de mobilier, acel stil al nordului, greu de încadrat stilurilor consacrate: colecția de picturi sau decorații, aparținînd unor pictori țărani din sec. XVIII — Kristen Hulebak sau Tarold Ollsson Haugen; colecții de tapiserii, instrumente muzicale, obiecte bisericesti; interioare aducînd ambianță, obiceiurile, rafinamentul artei populare; pentru a rămîne la un exemplu mărunț — acele scinduri de călcat, „darul logodnicilor”, adevărate opere de artă, de o diversitate a motivelor, de o perfecțiune inimaginabilă (asa cum furcile cioplite, darul flăcăilor, au devenit modele desăvîrșite ale broderiei în lemn, la noi).

SI ÎNTR-O seară să respiri apusul, toamna, înfrigurarea dinspre fiorduri, melancolia, gîndul că nu ești de aici — niciunde tîu, în fața cerului, mării...

Muzeul de Artă Modernă, Fundația Sonja Henie și Niels Onstad. Undeva, la marginea orașului Oslo, construcția ultramodernă: pereți de sticlă, unghiuri care te aduc, neașteptat, în fața perspectivelor vaste, inedite.

Aici, tîrmul înalt, la marea deschisă. Și sculptura lui Moore: obsedat acest fel de a sta față în față cu marea. Fie că îi spune *Legendă* (grupul sculptural de la Louisiane — Danemarca), *Regele și Regina* ori, simplu, *Sculptură*, ca aici, silueta care privește, de pe acest tîrm, marea, este Obsesia!

Albastri, niciunde atît de singure, de intense, gheața, la mijlocul ochiului — acolo, pe fenta subțire, o siluetă pură, imaterială, dansează... Sonja Henie... Și nu vei merge să-i vezi trofeele. Ce rost au, într-un muzeu de artă modernă, trofeele patinatoarei?

Ingratitudine! Fără obolul celebrei dansatoare și al soțului ei, acest tîrm nu își primea, poate, nici construcția impresionantă, nici sculptura lui Moore, nici colecția aceasta mică dar desăvîrșită pentru un muzeu de artă modernă, nici amfiteatrul, scena, spațiile închinat dansului, conferințelor, expozițiilor — ultime noutăți, experimente, consacrară...

Să-i mulțumim, deci, stelei care a încîntat ochii generației dinaintea noastră... Și să rămînem cu tapiseriile lui Jan Groth — aceste fulgere albe care desiccă mari spații negre; cu F. Léger, *Două profiluri* care adaugă pinzele foarte reprezentative ale artistului, în muzeele nordului; să le alăturăm, încă acești Picasso, Braque, Miró, Juan Gris, Paul Klee... Pentru a întîrzi în marea sală, între tapiseriile unui artist contemporan — Cristian Jaccard, sugestii de fiord sub stele reci...

Reții acest loc, bucla fantastică: timpul, tîrmul, norocul, de a fi cuprins în acest spațiu, cu fața spre Nord: privindu-l din același unghi, din același frig cu sculptura lui Henri Moore...

Florența Albu

Zile la Karachi

PRVIT dinspre uscat, pe fereastra avionului care face un ultim tur înainte de aterizare, Karachi e o întindere de străzi și de case albe, un arabesc de cretă sfîșiat ici-colo de pinza subțire a vegetației. Prima senzație, așadar, e că te afli pe un scut tare al continentului, fierbinte și ușor arid, că undeva, spre nord-est, se întinde imensitatea multicoloră a pămîntului asiatic. Orașul întreg, străzile, casele, vehiculele, comerțul, înfățișarea oamenilor, forfota neobosită care începe în zori și se sfîrșește tirziu după miezul nopții poartă în matricea lor acel aer înconfundabil al orientului. Dar acest suflu uscat al întînselor spații continentale e atenuat aici de o altă prezență la fel de puternică, cea a mării. La Karachi, Marea Arabiei pătrunde ca un pumnal în trupul orașului, formînd canale, golfuri, plaje, întinderi mlăștinoase, făcînd tîrmul să arate ca dantura calcaroasă a unui arhipelag.

Primul drum prin Karachi poate începe din cartierul de vest, din Portul pescăresc, o avalanșă de imagini amestecată. Sute de ambarcațiuni trase la cheiul de beton: vaporase, bărci și șalupe vopsite tipător, într-o forfotă continuă. Păduri de catarge subțiri. Marinari, hamali, negustori, în cămăși albe lungi, cu turbane pe cap, cu pantaloni suflecați pînă mai sus de genunchi. Hărmălaie multicoloră. Sunete de sirene, zgomot de lăzi trînite pe punte, bordaje care se lovesc unele de altele, țipete. Miros puternic de pește și de alge. Pești și moluște, animale marine care se zbat strălucitor pe fundul coșurilor și năvoadelor. Calupuri de gheață care se to-

pesc la soare. Strălucire și mizerie. Lumini orbitoare și plămîni albaștri al mării care clatină totul, amestec.

Portul mare. Văzut dinspre apă, de pe puntea șalupei care ocolește încet trupurile incremenite ale vaporilor, portul comercial e o pilnie gigantică în gura căruia intră unul după altul vasele încărcate. Marea e lină și de-a lungul cortinei sale violete alunecă umbrele marilor macarale care poartă deasupra capetelor noastre containere de jucărie. Ne oprim lingă Ro-cile Stridiilor, stînci goale, de o formă stranie, erodate de bătaia nesfîrșită a valurilor, gîlbui leșite din apa mării.

Cînd lancea orbitoare a soarelui țîșnește deasupra orizontului orașul iese în stradă. În cartierele comerciale, pe străzile M.A. Jinnah, Abdulah Haroon, Zeb-un Nisa și Tarig, în Bohri Bazaar, Juna Market, Jodia, Sarafa și Kojoor Bazaar puzderia de magazine și de negustori își revarsă afară marfa multicoloră, coșurile, lăzile, tarabele, inundînd strada, făcînd circulația aproape imposibilă și dînd acestor cartiere înfățișarea unui bilci continuu, a unei agitații policrome care-și filfie în briza ușoară cortinele, paravanele și umbrelele. Tras de mină, îmbiat cu insistență să încerci, să cumperi, să te orestești, fie și numai pentru o clipă, luat de valul de cum-părători și de gură-cască ce alunecă de la un capăt la altul al bazarelor, ai senzația că ești un înotător care înaintează printr-o apă halucinantă.

Fostă capitală a Pakistanului, Karachi e un oraș întins, tentacular, gîfînd sub apăsarea propriei sale forțe, cu înfățișări care pendulează între două extreme: cartierele

administrative, comerciale și financiare, cu clădiri înalte și cițiva zgîrie nori, și cartierele sărace, abia ridicate de la suprafața pămîntului, cenușii, prăfoase, peste acoperișurile cărora soarele și briza alunecă elegiac, rătăcind chipurile oamenilor. Parcurs cu harta în mînă, acest arabesc de cretă al Karachi-ului dezvăluie călătorului numeroase puncte de interes: clădiri administrative importante, monumente ale artei vechi și noi pakistaneze, ansambluri urbanistice care, împreună, alcătuiesc suprafața și viața compozită a unui oraș pe care cu greu l-ai putea prinde într-o sumară caracterizare.

DE LA hotelul Luxury Beach, pe terasa căruia se aude respirația profundă a mării, către est, pe National Highway, automobilul ne poartă la Chaucundi, un cimitir străvechi, monument al artei pakistaneze. Mormintele sînt marcate de lespezi uriașe, piramidale de gresie gălbuie și roșietică; pe suprafața lor sînt sculptate, cu o artă inegalabilă, arabescuri fine, motive geometrice și florale într-o alternanță uluitoare. Așezat pe o suprafață plană, prăfoasă, Chaucundi pare o îngrămădire stranie de piramide în miniatură.

Hawkes Bay, Sandspit, Capul Paradisului, Clifton sînt numele unor golfuri și plaje care mărginesc orașul Karachi. Europeanul care ajunge aici, obișnuit cu înfățișarea plajelor unor mări mai nordice, rămîne surprins de prezența pe tîrm, în mulțimea de oameni în costumele lejere, a unor cai, asini și cămile împodobiți cu panglici multicolore, purtînd în spate vi-legiaturisti care se duc să vin la cura de mare. Lingă dirlogii calului sau cămilei, rostînd îndemnuri guturale, îl vei întîlni tot pe pakistanezul bărbos, cu fața suptă, de o culoare metalică, înaintînd ca un Sisif prin nisipul umed, în care picioarele calului și ale umilului său stăpîn se scu-

fundă, lăsînd în urmă mici alveole care se umplu repede cu apă.

Motorișca, acest taxi minuscul cu biziit de bondar furios, te poartă dintr-o parte în alta a orașului, orîndu-se în fața monumentelor, a clădirilor istorice, a celor cițiva zgîrie nori care adăpostesc clădiri administrative, hoteluri. Un punct de prim interes îl reprezintă Mausoleul lui Mohammad Ali Jinnah Quaid e-Azam (fondatorul națiunii pakistaneze, luptător pentru cauza unității și independenței poporului), monument sub forma unui trunchi de piramidă care susține o emisferă albă, construcție impunătoare din marmură. Urînd treptele pînă la usa înaltă, ogivală te alături turistilor singuratici care priveșc statura impunătoare a mausoleului. Ca monument de arhitectură, ghidul orașului mai menționează alte cîteva: Moscheea Memon, a căreia înălțime domină împrejurimile, Moscheea Pillorless, o construcție nouă, sub forma unei emisfere uriașe în centrul căreia minaretul pare o rachetă cosmică gata de lansare. Printre marile repere arhitecturale ale Karachi-ului vom adăuga curtea superioară a districtului Sind, clădirea Vămii, Habib Bank Plaza și Karachi Metropolitan Corporation Building.

LA KARACHI noaptea urcă din mare, acoperînd plajele, hotelurile, marile bulevarde, cartierele marginase, trupurile obosite ale săracilor care dorm sub cerul liber, siluetele zgîrie-norilor și moscheilor. Acum, în căldura blîndă a serii, e timpul să te plimbi pe străduțele de pe malul golfului, la sud de Moulvi Tamizuddin Khan Road: liniște, aspersoare care susură stropînd iarba, case albe, lampioane, păsări care țipă subțire în aerul nopții, timbrul unui instrument necunoscut, marea izbind uscatul, pînă departe la grilele Indusului, care își construiește tăcut delta imensă.

Mircea Florin Șandru

Meridiane

Ilustrații de Zai Dunbang la „Visul din pavilionul roșu”

„Visul din pavilionul roșu”

● O capodoperă a literaturii chineze clasice, romanul **Visul din pavilionul roșu**, scris la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în vremea dinastiei Qing, — roman cunoscut și la noi — se află în curs de apariție, în mai multe versiuni, la Editura în limbi străine din Beijing. Avind ca temă procesul decăderii unei familii aristocratice, romanul descrie iubirea tragică a lui Jia Baoyu și Lin Daiyu. Cadrul este însăși realitatea socială a epocii, complicata rețea a

relațiilor feudale. Imagine fidelă a Chinei de altădată, cartea este alcătuită din 120 de capitole. Primele 80 au fost scrise de Cao Xueqin, iar restul de 40 de Gao E. Splendid ilustrate de pictorul Zai Dunbang, primele două volume au și fost difuzate. Al treilea urmează să apară în curând. Titlul versiunii franceze este **Le rêve du pavillon rouge**, iar cel englez, **A Dream of the Red Mansions**.

Vorbește Jorge Luis Borges

● „Ne aflăm la Buenos Aires unde, la etajul șase, într-o încăpere oarecare, modestă, Borges are alături de el pisica sa albă și pe Fanny, guvernanta sa”. Astfel și-a început reporterul francez Jacques Chancel telereportajul realizat cu prilejul celei de a 80-a aniversări a marelui scriitor argentinian. Iată, în ordinea dezincluziei lor, câteva din considerațiile sale, reflectând cu fidelitate omul și scriitorul: „Nu este întotdeauna ușor să fii argentinian în 1979... Am publicat cam 50 de volume. Dar este o operă octogenară, nu o operă cu adevărat... Cartea de nisip este ceea ce am scris mai

bun, dar și Povestea nopții. Restul l-am uitat... Mi-am permis să las cinci sau șase poeme, cinci sau șase nuvele. Dacă sunt anonime, cu atât mai bine. Aș vrea să fie la fel de anonime ca **O mie și una de nopți**... Aș fi primit Premiul Nobel cu gratitudine și uimire... Sint agnostic... Cele mai mari defecte ale omului sint cruzimea și prostia... Trăiesc într-o ceață cenușie. Roșul și negrul au dispărut. Mai pot descifra galbenul. Nu este încă noaptea, este un lung crepuscul destul de plicticos. Nu m-am revoltat niciodată... Uitarea este una din marile binefaceri ale vieții”.

Poeme din Mozambic

● În editura Reklam din R.D. Germană a apărut o antologie a literaturii mozambicane apreciată ca fiind cea mai cuprinzătoare dintre culegerile editate până acum. Volumul reunește scrieri ale celor mai reputați autori: Jose Craveirinha, Rui Rogar, Barnabé Joao Mutimati, Orlando Mendes, precum și ale unor poeți din tinăra generație, nume cunoscute și mai puțin cunoscute. Antologia situează în centrul atenției pe autorii a căror perioadă de maximă prolificitate coincide cu epoca deplină desfășurare a luptei de eliberare națională în Mozambic. Printre aceștia, Rebelo, Guebuza, dos Santos etc.

Romanul francez începând din 1900

● Critica apreciază drept o performanță a lui Pierre de Boisdeffre care a reușit să creioneze în 128 de pagini (colecția „Que sais-je” a editurii Presses Universitaires de France) un tablou literar ce se întinde pe trei sferturi de secol. De la Zola la Jakez-Hélias, tabloul este aproape complet. În deschiderea fiecărui capitol care acoperă un deceniu, Boisdeffre rezumă atmosfera și principalele evenimente ale epocii, găsind loc să citeze fraze ale autorilor sau exegeților lor. El pornește de la ideea că un istoric al literaturii trebuie să ia în considerație gusturile publicului, drept care nu-i uită nici pe Dekobranici pe Des Cars. Constatând „revenirea în forță a romanului tradițional”, Pierre de Boisdeffre încheie cu o notă optimistă în legătură cu destinul „criticii tradiționale”.

Marile premii ale orașului Paris

● În prezența primarului Parisului, Jacques Chirac, au fost înmăinate cele mai importante distincții acordate anual de capitala Franței. În domeniul literaturii au fost premiați François Sautereau (literatură pentru copii), Pierre Seghers (poezie), Jean-Claude Grumberg (dramaturgie) și Roland Mousnier (istorie).

În memoria lui Konstantin Simonov

● În prima ei apariție (nr. 252/1979) de după moartea lui Konstantin Simonov, revista „Literatura sovietică” publică un multiplu omagiu postum pentru marele scriitor, precum și o selecție din creația sa poetică recentă. Contribuțiile, semnate de Alexei Surkov, Hermann Kant (R.D.G.), Rasul Gamzatov, Eduard Miezeltis, Daniil Granin, Piotr Proskurin, sint intitulate definitiv: „Un scriitor comunist”; „Un om remarcabil”; „A fost un bărbat puternic, frumos, generos”; „Întotdeauna în primele rânduri”; „Artist și cetățean”.

B. Fundoianu reeditat în Franța

● De curind, editura Plasma din Paris a publicat, în condiții grafice excepționale, două volume de eseuri de autentică valoare: **Rimbaud le voyou** și **La Conscience malheureuse** aparținând lui Benjamin Fondane (B. Fundoianu), care s-au bucurat de un mare succes de librărie și de critică atât în Franța, cât și în alte țări din Europa și de peste ocean. Primul volum a apărut sub îngrijirea lui Michel Carassou, iar cel de-al doilea, pe lângă cel amintit, mai poartă semnătura Catherine Tieck. Cu același prilej, editura Plasma anunță apropiata apariție a încă trei volume din opera lui B. Fondane: **Faux Traité d'esthétique**, **Ecrits de cinéma** și **Le mal de fantômes**, acestea din urmă, inedite.

Africanii își scriu istoria

● Cu 16 ani în urmă, studentul Joseph Ki-Zerbo, de la Sorbona, a visat să scrie cindva istoria continentului său. Cartea sa a apărut de curind, autorul fiind acum un istoric reputat din Volta Superioară. Se intitulează **Istoria Africii din sud până în Sahara** și cuprinde cele mai multe state de pe teritoriul continentului: Ghana, Mali, orașele-state Joruba, complexul arhitectural Zimbabwe. Istoria acestora a început să fie studiată relativ de curind, un rol important revenind oamenilor de știință africani. Printre ei Ki-Zerbo, președintele uniunii istoricilor africani, a cărui remarcabilă activitate științifică se distinge prin eliberarea de prejudecățile rasiste și eurocentriste.

Despre teatrul Nô

● Volumul **Nô și Kyôgen** a apărut în Colecția UNESCO de opere reprezentative. Prezentat și tradus din japoneză de René Sieffert, această carte face parte din operele capitale ale literaturii japoneze. Introducerea prezintă cu claritate particularitățile teatrului japonez, descriind repertoriul teatrului nô, sursele lui, explicând importanța referințelor poetice și amintind principalele nume ale autorilor nô.

Cartea în țările multilingve

● Studiul cu acest titlu, semnat de Abul Hasan și apărut în limbile franceză și spaniolă, se bazează pe documentele unui simpozion consacrat producției de cărți editate în mai multe limbi în țările multilingve, organizat de UNESCO la Moscova și Alma-Ata. Autorul examinează toate aspectele acestui proces, conștientizând câteva capitole „limbilor naționale ale lumii cărții”, sau unor subiecte ca „a crea cărți” sau „a procura cărți cititorilor”.

Noua stagiune a Teatrului Mare

● Cu prilejul Olimpiadei '80, noua stagiune a Teatrului Mare din Moscova se va prelungi până în luna august. Colectivul teatrului este mobilizat la punerea în scenă a unor noi spectacole. La sfârșitul lunii decembrie va avea loc premiera operei **Bal mascat de Verdi**, în regia lui S. Stein, sub bagheta dirijorală a lui A. Jiuraitis. Printre alte premiere se numără operele: **Logodna la mănăstire** de S. Prokofiev și **Katerina Izmailova** de Șostakovič. În cursul stagiunii vor fi prezentate și baletele **Pescărușul** de Rodion Scedrin, în regia Maiei Plisețkaia, **Balada husearilor** de Hrennikov, **Macheth** de K. Molcianov, precum și baletul **Don Juan**, la care lucrează maestrul de balet al teatrului Juri Grigorovici, împreună cu compozitorul Kara Karaev.

„Karma Cola” — o demistificare a negoțului de iluzii mistice

● Gita Mehta, o indiană în vîrstă de 36 de ani, cu studii făcute la Cambridge, fostă profesoară de literatură greacă antică, a scris o carte — publicată de editura Simon and Schuster din New York și intitulată **Karma Cola : Marketing the Mystic East** (Karma Cola : Negustorie cu estul mistic), în care demonstrează mecanismul așezii „inițieri” a occidentalilor în spiritualitatea de tip oriental. Autoarea arată că înșelătoria a luat proporțiile unei adevărate industrii, unii dintre profitorii ei făcându-și

Maximilian Schell

Întoarcerea la Disney

● Cu Maximilian Schell în rolul unui fel de căpitan Nemo navigator în spațiul interstelar, un nou film din genul științifico-fantastic a ieșit de curind din studiourile Disney, cu titlul **The Black Hole** (Gaura neagră). Cu mijloacele tehnice și cu fantezia caracteristice, filmul reprezintă o întoarcere la efervescența producțiilor Disney din anii '50, cînd celebrul Walt trăia încă. Actualul director de producție, Peter Ellenshaw, a declarat că pentru a realiza marele spectacol al filmului cu nave spațiale și roboți a început prin a reconstitui atmosfera și stilul de lucru din timpul predecesorului său.

Merle Oberon

● Una din cele mai celebre vedete ale ecranului, Merle Oberon, neuitata Cathy din **La răscruce de vînturi**, a încetat din viață la Los Angeles, în vîrstă de 68 de ani. Pe numele ei adevărat Estelle O'Brien Thompson, Merle Oberon s-a născut dintr-un tată britanic și o mamă franco-olandeză, într-o insulă australiană. A fost descoperită de producătorul englez Alexander Korda care i-a găsit și pseudonimul și a distribuit-o în primul film. În anii '40 a devenit unul din monștrii sacri de la Hollywood. Filmul în care a triumfat, **La răscruce de vînturi**, a fost consacrat ca unul din primele zece cele mai bune filme din lume de către un juriu internațional.

Fotografie din expoziția deschisă la Centrul Pompidou

„America in criză”

● Este titlul unei ample expoziții deschise la Centrul Pompidou din Paris și reunind aproximativ o sută de fotografii realizate în anii '30 sub egida lui Farm Security Administration, cu cei mai mari reporteri ai epocii: Walker Evans, Dorothy Lange, Gordon Parks etc.

Am citit despre...

Bloomsbury, din nou...

● LEON EDEL este american. John Lehmann este englez.

Ultima carte a lui Leon Edel se intitulează **Bloomsbury — Casa leilor**, pornind de la o comparație făcută de Virginia Woolf: „Gordon Square seamănă cu casa leilor de la grădina zoologică. Treci de la o cușcă la alta și toate animalele sint primejdioase, fiecare îl privește bănuitor pe celălalt, e fascinant și misterios”. Ultima carte a lui John Lehmann se intitulează **A-runca la lupi**; **Leonard și Virginia Woolf și „Hogarth Press”**, regnul animal fiind invocat de data aceasta nu cu temătoare admirație, ci cu ciuda pe „lupi” (evident soții Woolf) a unuia care, aflindu-se cindva în preajma lor, consideră că a fost mincat de ei.

De ce, se întreabă englezii, manifestă americanii atita pasiune pentru grupul Bloomsbury (format din scriitoarea Virginia Woolf și soțul ei, editorul Leonard Woolf, sora Virginiei, Vanessa Bell, pictoriță, primul soț al acesteia, criticul de artă Clive Bell, al doilea soț al ei, pictorul Duncan Grant, economistul John Maynard Keynes, biograful Lytton Strachey, criticul de artă Roger Fry și criticul literar Desmond Mac Carthy)?

„Mi s-a spus, nu știu dacă este adevărat, că jumătate din tezele studenților în literatură din Statele Unite sint despre Virginia Woolf”, își ride în barba albă („semănînd cu a lui Strachey” ne informează ziarista americană — care l-a intervievat recent) Quentin Bell, fiul lui Clive și al Vanessel Bell. Împreună cu sora sa Angelica (a cărei mamă a fost tot Vanessa, dar al cărei tată a fost Duncan Grant), el deține copyright-ul operelor matusii lor, Virginia Woolf. A scris, în 1966, prima ei biografie; soția lui, Anne Bell, este editoarea jurnalului scriitoarei (care va avea, în final, cinci volume), dar acum se declară oarecum indispus de „interesul cam nesăbuit față de Virginia Woolf”, care a declanșat o industrie infloritoare a cronicilor despre Bloomsbury. Unii îl pun pe seama faptului că scriitorii americani nu au prea avut obiceiul de a lăsa în urmă jurnale, corespondență și alte asemenea „memorabilia” și, ca atare, împleritura de destăinuirii, birfe și meditații de tot felul pusă la

dispoziție de Bloomsbury și fiii ar satisface setea de mituri literare a publicului american.

Un profesor britanic, Ghristopher Richs, care ironizează pînă la desființare recenta carte a lui Leon Edel, îl acuză pe acesta că „a declanșat...acum 15 sau 20 de ani, o piruetă piranelliană”: de unde, „la Bloomsbury erau nouă personaje în căutarea unui autor”, Leon Edel a dat primul imbold unei furii a exegezei datorită căreia „proporția s-a inversat, ajungîndu-se la nouă autori. căutînd, fiecare, un personaj de la Bloomsbury, oricare ar fi el”. Profesorul Richs îi refuză lui Edel dreptul de a contesta fără argumente acuzațiile de snobism, de ușurință și de autoadulare aduse celor nouă, susținînd că s-au pretat cu toții să stîrnească în jurul lor o vilvă flatantă și că disprețul manifestat față de contemporanii lor „mărginiți” trebuie înțeles ca fiind îndreptat împotriva unor scriitori ca D.H. Lawrence, Thomas Hardy, Joseph Conrad, Rudyard Kipling.

Englezul John Lehmann a avut destule de împărțit cu un echipier al Bloomsbury-ului, în speță Leonard Woolf. Atît unul cit și celălalt și-au expus dealtfel punctele de vedere asupra neînțelegerilor dintre ei în amplele lor autobiografii (altă manie bloomsburyană). Fiind angajat în 1921, la vîrstă de 24 de ani, la editura „Hogarth Press”, întemeiată de soții Woolf, Lehmann a fost concediat după un an și readus în 1938 ca asociat, poziție pe care avea s-o dețină pînă la sfîrșitul războiului. Acum, venerabilul editor și om de litere reia răfuiala în termeni de natură să-i atragă admonestarea unui cronicar american, John Atlas, de la „The New York Times”, care consideră de prost gust această tardivă manifestare de resentimente.

Jocul nu s-a încheiat. Fraza lui Lytton Strachey „Sintem preoții misterioși ai unei civilizații noi și uluitoare” va fi în continuare literă de evanghelie pentru unii, pretenție ridicolă pentru cei mai mulți. Indiscretele dezvăluiri despre viața intimă a acestor oameni prea orgolioși pentru a o disimula vor atîta în continuare imaginația amatorilor de scandaluri paraliterare. Dar ce nevoie are geniul Virginiei Woolf de o asemenea atmosferă tulbură în care fumul de tîmle se amestecă cu cel de pucioasă? Și cum pot afecta cancanurile bloomsburyfililor și ale bloomsburyfobilor judecata economiștilor moderni despre keynesianism?

Felicia Antip

Fondatorul esteticii franceze moderne

● A încetat din viață, în vîrstă de 87 de ani, Etienne Souriau, considerat a fi fondatorul esteticii moderne franceze. Doct'or în literă în 1925, profesor de filosofie la Sorbona în 1941, el este autorul unui mare număr de lucrări și studii, printre care: *Abstracția sentimentală*, *Correspondența artelor*, *Cele două sute de mii de situații dramatice*. Ales în 1958 membru al Academiei de științe morale și politice, el a prezentat în 1977 ultima sa comunicare: *Estetică și morală*.

Antologie P. Lal

● Un volum conținând mai mult de 160 de poezii scrise în decurs de 40 de ani de marele poet indian P. Lal, apărute anterior în volume dispartate, a fost publicat recent sub egida „Atelierului scriitoricesc”, uniune de creație și editură din India. Antologia este deosebit de reprezentativă pentru acest poet caracterizat drept „un om adresându-se oamenilor” și care rămîne un exemplu de scriitor implicat în problematica fundamentală a condiției umane.

„Solaria”

● Scrisori către *Solaria*, volum apărut sub îngrijirea lui Giuliano Manacorda la Editori Riuniti, reliefează preocupările celor mai de seamă reprezentanți ai intelectualității italiene din perioada interbelică, grupați în jurul revistei „Solaria”: Gianfranco Contini, Natalia Ginzburg, Giacomo De Benedetti, Aldo Palazzeschi, Cesare Pavese, Giuseppe Ungaretti, Alberto Moravia, Eugenio Montale, Elio Vittorini, Cesare Zavattini și alții.

Cartea ostatecilor

● Serge Klarsfeld este autorul *Cărții ostatecilor* (Editions français réunis), considerată drept un document capital asupra represiei naziste în Franța, în timpul ocupației. Documentele pe care le-a descoperit, și care constituie partea esențială a cărții sale, confirmă faptul că hitleriștii considerau partidul comunist drept dușmanul principal și că ei și-au atins scopurile numai datorită comlicității active a autorităților de la Vichy. Marie-Claude Vaillant-Couturier semnează o emoționantă prefață în care evocă acei ani de tristă amintire, atrăgînd atenția asupra pericolului neonazismului.

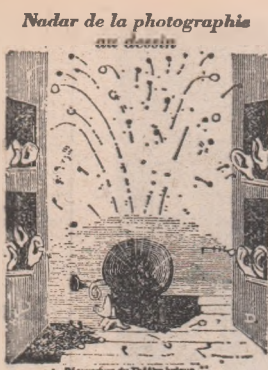

De Filippo din nou pe scenă

● Absent de multă vreme de pe scenă, marele artist Eduardo de Filippo a reușit un succes imens, alături de spectatori cit și în presă, cu reluarea, într-o montare nouă, a piesei lui Pirandello *Boneta cu clopoței* (în fotografie, Monica Vitti și Ingrid Bergman în culise, felicitându-l pe marele artist italian).

Henri Michaux, aforisme

● Sub titlul *Plaques*, poetul octogenar francez Henri Michaux publică în ultimul număr (decembrie 1979) al publicației „La Nouvelle Revue Française” un surprinzător mănunchi de aforisme, însemnări, meditații.

Nadar, de la fotografie la desen

● Din 1975, editorul Arthur Hubschmid a publicat operele lui Granville, Gustave Doré, Felicien Rops și Honoré Daumier. Anul acesta, vedeta este Nadar, pe numele său adevărat Felix Tournachon. Primul volum este consacrat fotografiilor — în total peste 600. Volumul mai cuprinde reportaje senzaționale despre călătoriile în balon și despre Turkestan. Al doilea volum prezintă un Nadar mai puțin cunoscut marelui public, dar care va deveni celebru datorită caricaturilor. Ansamblul este completat de scrierile sale. Cronicarii apreciază că volumele prezintă un model editorial, că totul este perfect: prezentarea și calitatea reproducerilor.

Brassai — 80

● Considerat drept unul dintre cei mai mari fotografi ai zilelor noastre, Brassai a sărbătorit de curind 80 de ani de viață. Deși cea mai mare parte a creației sale este consacrată diverselor aspecte ale vieții pariziene, în Franța nu s-a organizat nici o manifestare care să marcheze evenimentul. În schimb, Marlborough Gallery din New York a găzduit o importantă retrospectivă a operei artistului. Iar, la Londra, Photographer's Gallery a celebrat cu strălucire și inteligență această aniversare. Cotidianul „Sunday Times”, în cronică expoziției londoneze, îl numea pe Brassai, „Toulouse-Lautrec al fotografiei”.

Andrzej Wajda în Franța

● La Théâtre des Amateurs din Nanterre, cunoscutul regizor polonez Andrzej Wajda va monta piesa dramaturgului Stanislaw Ignacy Witkiewicz *Ei*. Premiera spectacolului este prevăzută pentru începutul lunii februarie 1980.

Huysmans, 237 de scrisori

● La editura „Droz” din Geneva au apărut 237 de scrisori ale romancierului J.K. Huysmans din perioada iulie 1885 — februarie 1907, cînd acesta lucra la capodopera sa *A Rebours*. Toate aceste scrisori sînt adresate lui Arij Prins, ultima dintre scrisori fiind datată februarie 1907 cu trei luni înainte morții scriitorului. Epistolele apar în îngrijirea lui Louis Gillet.

Premiul Georges Sadoul 1979

● Atribuit de un juriu de cineaști, critici și studenți de la Școala de cinematografie unul realizator, pentru prima sau a doua sa creație, documentară sau de ficțiune, Premiul Georges Sadoul a fost decernat documentarului francez *Numéros Zéro* de Raymond Depardon și filmului franco-elvețian *Le Chemin perdu* în regia Patriciei Moraz.

Gabriel García Márquez: „A scrie adevărul”

● „E greu de precizat citii cititori am în America Latină, dar, după cum se pare, cărțile mele se bucură de succes” — declara autorul *Unui veac de singurătate* într-un interviu apărut în ziarul portughez *Diário de Notícias*. Márquez reamintează că în actuala conjunctură consideră mai important să se consacre publicisticii politice decît beletristicii. „Datoria scriitorului — preciza el — este să sune adevărul. Se apreciază adeseori că revoluția însăși trebuie să atragă automat două sine aparitia unei literaturi noi, a unor forme artistice noi. Cred că în realitate nu se întîmplă astfel. Acest proces necesită timp. Prefacerile sociale nu sînt însoțite în mod obligatoriu de nașterea unor noi forme în cultură. Aici nu trebuie să existe nici un fel de schematizare... Nu pun nici decum la îndoială că literatura este un produs social. Dar în același timp ea este produsul creației individuale, asuora căruia își pun pecetea timpul, necesitățile vieții, împrejurările concrete. Nu poți considera că ai scris o carte cu semnificație revoluționară numai pentru că ai vrut acest lucru”.

Italo Calvino despre experiența tinereții

● Unul dintre cei mai mari romancieri italieni de astăzi, Italo Calvino, a avut o amplă convorbire cu un colaborator al ziarului francez „Le Monde”, abordînd probleme literare, politice și sociale. Reținem această mărturisire făcută de Calvino: „Aparțin unei generații care a intrat de foarte tîrziu în politică, datorită ororilor războiului, dar nu regret, pentru că este poate mai bine să-ți faci experiența politică în tinerețe, ceea ce-ți oferă învățăminte morale. Și cînd spun „morale”, nu spun „moraliste”; vorbesc de o morală practică, în comportament, în judecarea valorilor.”

Raffaella de Vita și Edith Piaf

● Actrița italiană Raffaella de Vita înseamnă, de fapt, „teatrul unui singur actor”. Ea a cucerit de multă vreme prețuirea publicului cu ale sale spectacole-monolog. Ultima sa creație este consacrată vieții și operei lui Edith Piaf. „O adîncă comuniune invizibilă mă leagă de marea cîntăreață — mărturisea Raffaella de Vita în ziarul „Stampa”. Ne leagă sentimentul solidarității cu toate femeile care nu depun niciodată armele, luptă și înving”.

Colecție inedită

● Editura Galeati din Italia publică o colecție de opere literare inedite în cadrul căreia sînt prezentate viața și obiceiurile populațiilor din Asia, Africa și America de Sud. Pînă acum au fost publicate opere de Rabindranath Tagore și o antologie a marilor poeți japonezi. Vor mai fi publicate alte poeme de Tagore, sentințele lui Confucius, poezii și povestiri din Indonezia, cîntece din Filipine, din Argentina. Literatură bantu, mituri și legende incașe și aztece, literatură din Brazilia și Amazonia.

ATLAS

DE LA CAPĂT

■ AM fost cîndva arbori? Am fost cumva plante? Cu siguranță că da, altfel de unde am fi moștenit această sublimă obișnuință și această inexplicabilă putere de a relua mereu totul de la capăt? Așa cum pomii au mereu forța de a fi din nou tineri și acoperiți de flori în fiecare primăvară, ca și cum nu li s-ar fi luat fructele și nu li s-ar fi smuls frunzele, și nu s-ar fi zbîrcit de vînturi și ger, noi o luăm mereu de la capăt, sperînd mereu de la anul care începe ceea ce ne promisese anul care a trecut. Pașii noștri mișcă, probabil, fără să ne dăm seama, esențiale și nevăzute rădăcini pe sub pămînt, iar sevele urcă în noi și ne înprospătează ciclic puterile care par mereu a ajunge la sfîrșit și care găsesc mereu, în al doisprezecelea ceas festiv, elanul capabil să ne înscrie, cu speranțele miraculos intacte, pe încă o orbită.

Și o luăm de la capăt din nou, din nou așteptăm să înflorească cireșii, să rodească merii, să se coacă via, să ni se împlinească dorințele; de la semănăturile de primăvară, pînă la seceriș, de la seceriș, pînă la arăturile de toamnă, de la sesiunea din iarnă, pînă la sesiunea din vară, de la începutul vacanței, pînă la începutul școlii... Am fost cîndva, desigur, arbori, altfel cum ne-ar putea pămîntul transmite cu atîta promptitudine ordinele lui întineritoare, decretul lui de reînceput, legile lui de supraviețuire? Am fost, desigur, plante într-un fel, altfel cum am ști atît de bine să răspundem sevelor și vîzduhului, cum am fi atît de dependenți de fazele lunii, și de bătaia vîntului, de norii care coboară, de soarele care urcă, de lungimea zilei, de grosimea zăpezii, de stropul de ploaie și de firul de praf? Și, mai ales, cum am reuși să nu învățăm nimic din atîtea toamne și din atîtea ierni, oferindu-ne mereu fragezi veșnic viitoarei primăveri?

Ana Blandiana

LIRICĂ DIN CUBA

Osvaldo Fundora

Nocturnă pe țărmul mării

Marea,
fremătînd veșnic lingă țărm,
mușcînd din recifuri,
visele ce însoțesc pescarii
care culeg năvoadele
la ceasul acesta al zorilor.
Valurile aduc o scrisoare
a vreunui nestiut naufragiat.
La ceasul acesta,
(exact la trei și jumătate dimineață)
mă uit la stelele
ce lunecă deasupra mării.
Privesc albele dire de spumă lăsate de valuri.

Lumina ne întovărășește.
Miinile mele nu sînt singure.
Nu eu sînt acela

care a fost nevoit să arunce o sticlă în mare.

Alături de mine stau strajă
cei'alți ziditori ai zilei de miine,
paznicii acestor necuprinse ape,
ai acestor recifuri.

Marea se zbate într-una lingă coastă.
Pescarii așteaptă clipa cînd vor ridica
năvoadele,

aprind între timp o țigară,
vorbesc de casă, de copii și de nevastă,
unul cîntă;

Ei, lingă mine care stau de gardă,
respiră liniștiți aerul proaspăt;
Ziua de miine nu vine singură, miinele
este adus

de miinile oamenilor acestui timp
care veghează ziua de miine.

Waldo Leyva Portal

Pentru o definiție a orașului

Dacă găsești o singură piatră
care să nu fi fost aruncată în dușman,
dacă descoperi o singură stradă
pe unde să nu fi trecut niciodată un
erou,
dacă de pe Tivoli nu se vede marea

dacă există o singură fereastră care
să nu se fi deschis vreodată
la cîntec de gitară
dacă nu găsești nici o ușă primitoare
atunci poți spune că orașul Santiago
nu există.

Hector de Arturo

Secolul XXI

Secolul XX a trecut de mult de prima
lui jumătate
și secolul XXI stă să bată la ușă.
Vorbim despre cibernetică, despre
electronică,
despre călătoriile în spațiul cosmic
de primii oameni trimiși în Lună.
Omul poate trăi acum
purînd o inimă de imprumut
și chirurgia plastică
e în stare să șteargă anii de pe chipuri.
S-a inventat radiografia în culori:
medicii pot admira
policromia cancerului
și culoarea adevărată
a nicotinei aspirate în plămîni.

Trebuie să trăim cu fruntea sus
și în restul secolului nostru.
Cum oare le vom spune nepoților
noștri
că inventam mașini de ucis oameni,
motoare cu reacție,
că ne jucam cu hidrogenul,
cu uraniul,
cu tungstenul
sau pur și simplu, cu praful de pușcă?
Cum oare le vom spune nepoților noștri
că ochii lor orbi din naștere,
buzele lor de iepure
și brațele lor ciuntite
sînt rodul ceneșei radioactive
de la Hiroshima și de la Nagasaki?

În românește de
Elena Codreanu

Ore franceze

Sena și sediul Radio-Televiziunii Franceze

POEȚUL și criticul clujean Ion Pop, animatorul unei reviste tinerești care începe să lase urme în poezia noastră (*Echinox*), a strins într-o carte, *Ore franceze* (Ed. Univers), convorbirile sale cu un număr de aproximativ 30 de critici, poeți și artiști francezi. Mai exact: creatori de limbă franceză, căci sînt cîțiva ((Marcel Raymond, Jean Rousset, Jean Starobinski, care trăiesc la Geneva și alții (Etienne Hajdu, Magdalena Rădulescu, Ionel Jianu, Julia Kristeva, Tzvetan Todorov) proveniți din estul Europei. Nu-i o carte obișnuită de interviuri. Autorul nu urmărește atît prezentarea unei personalități culturale, cit răspunsul la un număr de probleme pe care el le socotește esențiale. Temele lui Ion Pop, urmărite cu o încăpăținare, aș zice ardelenască, în niște dialoguri care, oricînd, pot lua alt curs, sînt următoarele: noua avangardă, critica textului, statutul criticii literare azi, istoria literară și, pentru că sînt chestionați cîțiva plasticieni, în discuție revine des și numele și arta lui Brâncuși. Sigur că, vorbind de aceste subiecte capitale pentru viața spiritului, poetul sau criticul se auto-definește, implicit. Însă, de regulă, convorbirea se menține pe un plan abstract de probleme, rareori coboară în biografie.

Intenția lui Ion Pop, mărturisită în *Argumentul* ce deschide cartea sa, a fost aceea de a schița „fizionomia unui moment spiritual dinamic”. Mai este și interesul de ordin uman, pe care, iarăși, Ion Pop nu-l ascunde. „Unul fel de exorcizare a „monștrilor sacri” trebuie neapărat să-i urmeze o eliberare de timidități...” — scrie el în *Argumentul* citat. Și-i urmează, dar după o prealabilă, meticuloasă pregătire. Autorul se pregătește ca de sărbătoare pentru aceste „entretiens”. Citește și recitește operele, alege un număr de propoziții-cheie, ierarhizează întrebările și face o prezentare rapidă a personajului. Cunoșc aceste emoții. Trei dintre criticii chestionați de Ion Pop au fost provocați și de mine la o discuție pe teme similare. Trebuie să recunosc că Ion Pop a avut mai multă perseverență și a lucrat mai sistematic decît mine. În afara lui Jean-Pierre Richard, Jean Rousset, Georges Poulet — autorii noștri comuni — el caută și obține uluitoare confesiuni de la Roger Caillois, Michel Deguy, Etienne Hajdu, Gérard Genette, Picon, Marcel Raymond, Jean Starobinski, Tzvetan Todorov, adică de la toți marii critici (incluzînd aici și pe poeticieni) de azi din Franța. A rezultat o carte excelentă, plăcută la lectură și folositoare pentru cine vrea să se informeze asupra gândirii critice occidentale și, în genere, asupra vieții spirituale, din decențal al VIII-lea. Primele convorbiri sînt din 1973, ultimele din 1976. Primul interviu, în ordine alfabetică, este și cel mai puțin interesant. Barthes, protagonistul, nu spune mare lucru. Se repetă, fără dezinvoltura cunoscută. Inteligentul Roland Barthes pare a avea o umoare rea, e mohorit, concesiv, lipsit de obișnuita incisivitate. Reținem, totuși, cîteva precizări privitoare la biografia sa intelectuală; nu este atras de poezie pentru că poezia franceză „are mai puțină densitate istorică decît proza franceză”, n-are, apoi, încredere în rostire, preferă scrisul, iar cînd scrie merge spre un românesc al intelectualului. În momentul în care avea loc această discuție, Barthes pregătea *Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit*. Intre timp, cartea a apărut și putem vedea singuri ce semnificație are pentru semiologul Barthes orientarea spre românesc. O eliberare, în primul rînd, de limbajul arid al concepțelor, o scenografie vastă, transformarea ideii într-un spectacol etc.

DAR să revenim la dialogurile lui Ion Pop. Dacă Barthes este un interlocutor cam obosit, alții sînt în mare vervă. Roger Caillois, Etienne Hajdu, Poulet, Richard, Genette, Picon, dintre critici, Francis Ponge, Pierre Emmanuel, dintre poeți, sînt strălucitori. Au și în rostire imaginație și verb, nu-și ascund opțiunile literare, simpatiile și antipatiile. Uneori, aceste delimitări (cazul lui Etienne Hajdu) ating pragul furiei.

Acum, dacă citim cartea lui Ion Pop cu gîndul de a ne face o părere despre Franța intelectuală de azi observăm că ea este serios civilizată în unele probleme teoretice. Barthes, Deguy, Kristeva, Todorov, Genette, Richard susțin, în grade diferite, dar susțin școala lingvistică în critică, în timp ce Etienne Hajdu, Picon o contestă cu violență. Etienne Hajdu vorbește de „bandă” de la „*Tel Quel*” („care mai alaltăieri erau servitorii burgheziei visătoare”) și amenință să scrie un pamflet împotriva jargonului și a metodelor teroriste pe care membrii grupului le folosesc în viața intelectuală pariziană. Este limpede că Etienne Hajdu are altă idee despre critica literară. N-a părăsit poziția raționalismului și crede, în continuare, că nu poate fi vorba de valoare în critica literară dacă critica nu se deschide spre o perspectivă morală și politică. Picon are (avea, între timp Picon a dispărut, ca și Roger Caillois) o părere cit se poate de proastă despre noua avangardă. Cînd limbajul se ia pe sine drept conținut, zice el, ne apropiem de sfîrșitul literaturii. Cînd scrii poeme pentru a umili poezia și transformi poemul într-o cercetare lingvistică, așa cum face Denis Roche, asta înseamnă a asasina lirismul. Picon nu acceptă, în critica propriu zisă, eliminarea punctului de vedere istoric. Se gîndește la o „metodologie a judecării” și așteaptă reabilitarea romanescului.

Hotărît în privința *teroarei telqueliste* în critică este și Georges Poulet, situat, totuși, de partea „noii critici”. Socotit de mulți un precursor prin studiile lui asupra *timpului uman*, Poulet elimină biografia din analiză, nu elimină însă subiectivitatea, spiritul, *cogito*-ul care fabrică și ordonează totul. Refuză, totodată, să fie un judecător al operei, considerînd că singura formă valabilă de critică este „critica — act de iubire”. Dacă adăugăm faptul că el îndepărtează în analiza conceptului de *timp uman* perspectiva cronologică (istorică), avem toate datele necesare pentru a-l situa pe Georges Poulet printre noii critici. Este, negreșit, însă Ion Pop îi flutură prin față ideea textualității și atunci spiritul acesta bun, concesiv, înțelegător cum nu se poate închipui, dă speriat înapoi: „E o întrebare de-a dreptul dezastruoasă pentru mine, deoarece ea face să apară întreaga mea slăbiciune. Aceste lucruri nu mă interesează cîtui de puțin, de vreme ce ele trec din domeniul impresiei în domeniul expresiei, adică din domeniul gîndirii și al sensibilității

directe, în domeniul aceluia soi de metamorfoză și de traducere care se numește limbaj”.

Alt precursor, alt model (octogenarul Marcel Raymond, căruia Ion Pop îi face un excelent portret) are serioase rezerve față de psihanaliză și, de-a dreptul, aversiune față de „acest soi de literatură și față de acest soi de critică”. Este *soiul* poeziei de avangardă de azi (bazată pe jocul verbal) și față de critica literară ce așteaptă totul de la structuralism. Pentru a irita și mai mult avangarda filologică, Raymond mai spune că un critic trebuie să fie un visător. Ca și Poulet care are imprudența să ceară interpretului o identificare cu misteriosul cîntec interior al operei.

Jean Pierre Richard este, în schimb, mai concesiv. Acceptă psihanaliza și el însuși caută o deschidere spre „arheologia fantasmatică” (asta se vede și din volumul apărut de curînd: *Microlecturi*), deși Freud al său este, cum însuși spune, un Freud mai vechi. Interpretările lui Lacan și ale elevilor săi ar fi prea dirijate spre semnificanță. Richard, spre deosebire de maestrul său Poulet, crede în posibilitatea de conjugare a unei critici a sensului cu o critică a funcționării, cu alte vorbe: o colaborare între pluritematism (metoda proprie) și analiza de tip textual. Nu este deranjat de invențiile verbale ale grupului „*Tel Quel*” și, în genere, Richard se arată și aici gata să primească sugestii noi în analiză, indiferent de unde vin. Am citit cu atenție și o justificată emoție acest capitol din cartea lui Ion Pop. Ca și el, am frecventat cursurile lui Richard la *Paris VIII* — Vincennes și l-am vizitat de mai multe ori, după ce acest mare critic a fost, în fine, acceptat la Sorbona. Richard de acum pare mai melancolic, mai dornic să evadeze din tematism. Este limpede că el vrea să depășească stadiul fragmentarist în analiză, îndreptîndu-se deocamdată spre psihanaliză.

Elevul său, Gérard Genette (un normalian care și-a făcut singur cultura lingvistică) merge spre semiotică, dar încearcă să reconcilieze sincronia cu diacronia. Starobinski tinde spre o critică totală, spre o reechilibrare a priorităților în analiză, spre o sinteză, în fine, în care perspectiva istorică și perspectiva psihanalitică să se întîlnească. Critica este, după el, o disciplină a înțelegerii, nu una a judecării. Rămîne de văzut dacă înțelegerea este posibilă fără judecată. O poziție specială are, în această dezbateră, Roger Caillois. Convorbirea cu el este, repet, extraordinară prin vivacitatea intelectuală, claritatea și frumusețea spiritului disociativ. Caillois a fost, indiscutabil, un mare intelectual, cu o deschidere largă, de la fantasticul natural (acela al materiei) la poezia livrescului. Crede în posibilitatea artei de a ajunge mai departe chiar decît știința în procesul apropierii, cunoașterii lucrurilor.

DINTRE poeții Franței de azi, Ion Pop alege pe Pierre Emmanuel, Francis Ponge, Frenaud, Philippe Soupault, acei care au o mai mare legătură cu vechea avangardă. Curiozitatea lui este răsplătită. Ponge e scriitor, polemic, un bătrîn contestatar, fascinat și acum de rădăcinile cuvîntului. Soupault, care a participat la lungul război al suprarealismului, crede (dar citi este de sincer?) că poemele lui, neînțelese total de adulți, sînt citite, azi, de copii: „Vă jur că adulții nu înțeleg nimic din poemele mele, cei care înțeleg sînt copiii. Imi dau seama, deoarece am rămas totuși un copil”. Asta vrea să spună că suprarealismul a fost (și a rămas prin cîțiva supraviețuitori) o stare de spirit. Pierre Emmanuel, cunoscut publicului românesc, denunță literatura „ca act privilegiat al spiritului”. A fi numai scriitor este, după el, o mare primejdie, scriitorul trebuie să participe la o experiență colectivă. „Poezia este un mod particular de a te situa față de realitate” — zice el. Iată o frază inteligentă.

Sînt nevoit să las de-o parte convorbirile lui Ion Pop cu alți scriitori și să sar, totalmente, peste răspunsurile date de plasticieni. Totuși, nu mă rabdă inima să nu citez pe nonagenara Sonia Delauney: tăioasă, promptă, iritată de „fumiștii” de azi. Nu i-au plăcut suprarealiștii. Crede că Breton avea un spirit negustoresc dezvoltat („Breton era tot timpul neguștor”), citeva tranzații importante de tablouri s-au făcut prin intermediul lui. Sonia Delauney nu este deloc sentimentală. În schimb pesimistul Jean Cassou păstrează despre viața literară pariziană de altădată o imagine cit se poate de agreabilă: „Nu făceam nimic: dejunam, cinam, mergeam la bistro, la cafeana, ne plimbam, stăteam de vorbă, fumam, beam, vedeam expoziții — aveam timp pentru toate acestea. Pierdeam vremea — și tocmai asta era minunat. O pierdeam...” Toate acestea au dispărut, bineînțeles, azi. Azi: „e Infernul. Infernul...”

Sînt și intervenții care nu spun mare lucru. Geneviève Serreau nu stă bine între Rousset și Starobinski. Contribuția ei este pur informativă, și aceea superficială. În loc lui Ion Pop, eu aș fi lăsat-o deoparte. La fel pe aceea a compatriotului nostru, Ionel Jianu, pur anecdotică. Nici omniprezentul Robert Kanters nu spune lucruri esențiale. Dar, în fine, rostul lor este, poate, să arate cit de strălucite sînt, prin comparație, celelalte dialoguri.

În cărți ca *Ore franceze*, autorul de pe copertă este, de regulă, sacrificat. El stă în umbră, pune un număr de întrebări și apoi înregistrează. Ion Pop părăsește, totuși, această poziție incomodă pentru critic, „suie” de multe ori la etajul paginii, exprimă, fără complexe, punctul său de vedere. Devine, altfel zis, un interlocutor serios, informat și inspirat. Conduce bine discuția, are un scenariu și, de regulă, îl respectă. *Ore franceze* este, în fond, și o carte despre el, nu numai despre iluștrii lui preopinente. Ceva din firea lui reținută, bănuitoare, la prima vedere, prietenoasă și profundă, în fond, transpare și în aceste dialoguri substanțiale. Ce să mai spun de faptul că Ion Pop, vorbind de locuri sfînte ca *L'Escholier*, cafeneaua din Place de la Sorbonne, și de altele altele, imi provoacă mari nostalgii. Trece timpul, trece. Trec și școlile literare, modele mor, intrădevăr, tinere, protagoniștii își schimbă repede steagul sub care luptă... Intr-un singur deceniu s-au petrecut altele! Picon credea, de pildă, că azi nu mai există... opere, ci numai curente... Fie ca profeția lui să fie mincinoasă.

Eugen Simion

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Moscova

● În editura „Iskustvo” din Moscova a apărut de curînd, într-un tiraj de 8 000 de exemplare, *Volumul 10 studii despre teatrul „Tândărică”*. Lucrare a Nataliei Smirnova, teatrolog cunoscut indesebi pentru interesul cu care, de peste un sfert de veac, cercetează teatrul de păpuși, cartea întreprinde un studiu atent și minuțios, de-a lungul a 271 de pagini, al mijloacelor de creație specifice teatrului bucureștean, materializate într-un număr considerabil de spectacole supuse analizei.

Bogat ilustrat cu fotografii și gravuri (prezentarea grafică, P. N. Fedorov), volumul apare sub auspiciile Institutului unional de cercetări în domeniul teoriei artei de pe lângă Ministerul Culturii al U.R.S.S.

Paris

● Nr. 20—21 al prestigioasei reviste franceze „*Obliques*” (director Lionel Richard) consacră cele 300 de pagini lui Brecht. Printre studiile privind prezența celebrului dramaturg în lume se publică și contribuția lui Valentin Silvestru (*Panoramă brechtiană românească*), precum și cercetarea Ilenei Berlogea, *Munca lui Lucian Giurghescu*. O fotografie din *Opera de trei parale* la Teatrul „Bulandra” (regia Liviu Ciulei) ocupă o pagină întreagă.

Turneul Teatrului Mic în Elveția

● „Într-un decor remarcabil, Teatrul Mic și-a putut da întreaga sa măsură în spectacolul *Să îmbrăcăm pe cei goi* și i-a conferit acestei opere — care este una dintre cele mai laborioase și sistematice a lui Pirandello — o înținut, un ecou, o profunzime și chiar un adevăr pe care rareori le-am resimțit la reprezentațiile în limba franceză ale dramelor acestui autor.

Spiritul, demersul, tonul — tot ceea ce constituie originalitatea pirandelliană — convîn perfect sensibilității actorilor români. Într-o realizare exemplară prin acuratețe și precizie, cu o distribuție în care n-a existat nici un punct slab, Teatrul Mic ne-a oferit un foarte mare moment de teatru. Ne vom limita s-o cităm pe interpreta rolului principal — Valeria Seciu — acrită cu calități excepționale. Regia Cătălinei Buzoianu, convingătoare”.

(Geo H. Blanc, în ziarul „Nouvelle Revue de Lausanne”).

● „Versiunea piesei lui Pirandello reprezentată la Vidy a fost exemplară și a demonstrat care este drumul ce trebuie urmat pentru a reda actualității un autor ale cărui opere se perimează atunci cînd sînt prezentate într-o manieră prea clasică.

Utilizînd imagini de epocă (costume, elemente de decor), punctînd episoadele cele mai dramatice cu intervenții exterioare care vin să reamintească că nu este vorba decît de teatru, realizarea Cătălinei Buzoianu a permis totodată descoperirea unei echipe de excelenți actori, între care s-au remarcat Valeria Seciu, interpretînd rolul Ersiliei Drei cu o remarcabilă adevăre a tonului, evințînd efectele «melo» pentru a face să transpare mai bine universul morbid și pasionat al piesei lui Pirandello.

Nu putem decît să regretăm că un astfel de spectacol n-a putut fi prezentat și la Geneva”.

(Frank Fredenrich, în ziarul „Tribune de Genève”).

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU